

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

V науково-практична конференція
з міжнародною участю:

Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі

24–25 жовтня 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

БІБЛІОТЕКИ І СУСПІЛЬСТВО: РУХ У ЧАСІ ТА ПРОСТОРИ

Матеріали V науково-практичної конференції
з міжнародною участю

Харків, 24–25 жовтня 2023 року

Харків
2023

УДК 02(062.552)

Б59

Затверджено
Вченою радою ХНМУ.
Протокол № 11 від 23 листопада 2023 року.

Редакційна колегія:

Киричок І. В. – директор Наукової бібліотеки – головний редактор.
Павленко Т. Б. – заступник директора Наукової бібліотеки – редактор.
Куц О. В. – завідувач сектору інформаційно-аналітичної роботи
Наукової бібліотеки – редактор.

Б59 Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : матеріали V науково-практичної конференції з міжнародною участю (Харків, 24–25 жовтня 2023 р.) / Харк. нац. мед. ун-т ; [редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, О. В. Куц]. – Харків : ХНМУ, 2023. – 114 с. (іл.)

Збірка містить матеріали V науково-практичної конференції «Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі» у яку увійшли праці фахівців університетських та публічних бібліотек, викладачів медичної вищої школи та лікарів України та Польщі. Представлено результати практичного досвіду та наукових досліджень від університетських і публічних бібліотек щодо практичного досвіду, зокрема під час воєнного стану, інноваційних напрямів роботи, використання штучного інтелекту, історичних розвідок тощо, визначено шляхи вирішення спільних проблем, обумовлених викликами сьогодення.

Матеріали конференції та доповіді-презентації розміщені в Репозитарії ХНМУ (<https://repo.knmu.edu.ua/handle/123456789/32587>).

УДК 02(062.552)

© Харківський національний
медичний університет, 2023
© Наукова бібліотека
Харківського національного
медичного університету, 2023

ЗМІСТ

Абашнік Володимир ЛЕССІНГ (1729–1781): БІБЛІОТЕКАР, ПРОСВІТНИК, ФІЛОСОФ.....	5
Бакуменко Лариса SOFT SKILLS І БІБЛІОТЕКАРІ: КРОК ДО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ.....	12
Бєлєвцова Яна, Рибинська Юлія ІСТОРІЯ ХАРКІВСЬКОЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ШКОЛИ, ВИДАНА У ЛИСТАХ ВАЦЛАВА КРАШЕВСЬКОГО ДО ЙОГО ДРУЖИНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СЬОГОДЕННЯ.....	22
Бондарчук Ярослава ВІД ХРАНИТЕЛІВ КНИГ ДО ХРАНИТЕЛІВ КОДУ. ЕВОЛЮЦІЯ БІБЛІОТЕЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ.....	27
Боровик Ольга УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА: ПРІОРИТЕТИ ТА НАПРЯМИ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ.....	32
Діхтярук Ліліана НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА ЧЕРКАСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ – ХАБ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ.....	38
Киричок Ірина УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА У ВОЄННИХ РЕАЛІЯХ ПРИФРОНТОВОГО МІСТА.....	43
Królikowski Krzysztof POLSCY LEKARZE POMORDOWANI NKWD W CHARKOWIE W 1940 ROKU.....	50
Мельник Майя НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ВНМУ В КОНТЕКСТІ НАУКОВОЇ ТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	54
Некрасова Наталія, Киричок Ірина, Павленко Тетяна БІБЛІОТЕКИ – СВІДКИ ІСТОРІЇ.....	62

Павленко Тетяна БІБЛІОТЕЧНІ СЕРВІСИ В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ MOODLE.....	64
Павлова Галина, Палсй Тетяна, Главчева Юлія НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ, ЯК ОДИН З ФАКТОРІВ ВИВЧЕННЯ МИНУЛОГО ТА СЬОГОДЕННЯ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ.....	68
Папуша Людмила РОЛЬ БІБЛІОТЕК ЗВО У ФОРМУВАННІ ЛІКАРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ШЛЯХУ ВІД СТУДЕНТА ДО ПРОФЕСІОНАЛА.....	76
Петренко Наталя РЕАЛІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ ДЕРЖАВНОЇ БІБЛІОТЕКИ.....	84
Татарин Мирослава ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ. РОБОТА БІБЛІОТЕКИ ІФНМУ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	91
Чернишенко Наталія ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ НЕЙРОМЕРЕЖ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ МЕДІАКОНТЕНТУ.....	95
Шейко Анастасія ВПЛИВ БІБЛІОТЕК НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ: ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЧИТАННЯ В ПСИХОТЕРАПІЇ ТА СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТІ.....	104
Шелюх Іванна, Огребчук Оксана БІБЛІОТЕКА ЛНМУ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО У ВОЄННИХ РЕАЛІЯХ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ РІШЕННЯ В РОБОТІ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ.....	107

ЛЕССІНГ (1729–1781): БІБЛІОТЕКАР, ПРОСВІТНИК, ФІЛОСОФ

Володимир Абашнік

доктор філософських наук, професор
Харківський національний медичний університет
професор кафедри філософії та суспільних наук
ORCID iD 0000-0002-2584-5929

***Анотація:** Дана стаття присвячена діяльності видатного німецького просвітника Г. Е. Лессінга. На початку коротко згадані основні етапи його творчого шляху, зокрема й на посаді головного бібліотекаря у Вольфенбюттелі. Потім охарактеризовано його внесок до надбання епохи Просвітництва, зокрема розробка ідеї толерантності в «Натані Мудрому». На завершення проведені паралелі між морально-філософським змістом деяких байок Г. Е. Лессінга та «Байок Харківських» його сучасника, українського філософа Г. С. Сковороди.*

***Ключові слова:** Г. Е. Лессінг, Г. С. Сковорода, Просвітництво, філософія, бібліотека.*

Видатний німецький просвітник Готхольд Ефраїм Лессінг (1729–1781) був відомий не лише завдяки своїм літературним та філософським публікаціям, але і активною діяльністю на посаді головного бібліотекаря герцогської бібліотеки у Вольфенбюттелі [1]. Як наголошував один німецький дослідник його творчості: «В якості бібліотекаря Лессінг підкреслено усвідомлював себе не лише зберігачем, але й науковцем, котрий опрацьовував ввірені йому книжкові та рукописні фонди герцогської колекції» [10, 65].

Дійсно, свою роботу на цій посаді Лессінг плідно поєднував з виданням оброблених ним манускриптів та інших джерел із Вольфенбюттельської бібліотеки, зокрема в редакваному ним з 1773 р. часопису під назвою «Щодо історії та літератури. Із скарбів герцогської бібліотеки у Вольфенбюттелі». Далі вкажемо на основні заслуги цього німецького мислителя в контексті його бібліотечарської, просвітницької та філософської діяльності [9].

На початку нагадаємо головні етапи його життєвого та творчого шляху. Майбутній просвітник народився 22 січня 1729 р. у місті Каменці (маркграфство Верхня Лужиця, яке належало до курфюрства Саксонія) в родині лютеранського священика. З 1737 р. він відвідує латинську школу в Каменці, в 1741 р. на підставі успішно складеного вступного іспиту його приймають до князівської школи для одарованих дітей

у м. Майсен. 20 вересня 1746 р. за бажанням батьків Лессінг стає студентом богословського факультету в Ляйпцігському університеті. Але у весняному семестрі 1748 р. він переходить до медичного факультету, а з 20 серпня 1748 р. продовжує вивчення медицини у сусідньому Віттенберзькому університеті, де 2 квітня 1752 р. захищає магістерську дисертацію, присвячену творчості іспанського медика та філософа Хуана Варте (1529–1588). Вже в цей час важливу роль у житті Лессінга відіграла бібліотека, про що свідчить сучасне німецьке дослідження «Бібліотека як академічне підпілля: юний Лессінг у Віттенберзі» (2014) [12].

Починаючи з 1748 р., Лессінг часто, навіть місяцями бував у Берліні, де писав рецензії для «Берлінської привілейованої газети», а з 1750 р. став співробітником «Християнських новин з царини вченості». Тут він знайомиться з видатним французьким просвітителем Вольтером, а також з філософами та представниками німецького Просвітництва – Ф. Г. Клопштоком, Ф. Ніколаї, М. Мендельсоном та ін. Подальші два десятиліття творчості приносять йому знаменитість та славу: виходять твори «Міс Сара Сампсон», «Мінна фон Барнгельм» [7], з'являється «Гамбурзька драматургія» під час його трьохлітньої праці з 1767 р. по 1769 р. на посаді драматурга та радника в «Гамбурзькому національному театрі». Однак літературні успіхи Лессінга в цей період також були затьмарені «Семилітньою війною» (1756–1763), під час якої в 1760–1765 рр. із-за матеріальних складнощів він вимушений був працювати секретарем пруського генерала Ф. Б. Тауентціена у Бреславлі (Вроцлаві).

7 травня 1770 р. Г. Е. Лессінга було призначено головним бібліотекарем герцогської бібліотеки у місті Вольфенбюттелі, де він пропрацював до останніх днів свого життя. Спочатку він тут проживав поряд із будівлею бібліотеки, у приміщеннях герцогського замку, оскільки герцог Карл I Брауншвайг-Вольфенбютельський (1713–1780) та весь двір переселилися до сусіднього міста Брауншвайг. З 1777 р. до самої смерті 15 лютого 1781 р. Лессінг мешкав у домі, котрий був збудований у 1735 р. поряд з бібліотекою за наказом герцога. Пізніше тут проживали наступні бібліотекарі, а після реставрації в 1968 р. він називається «Дім Лессінга» (нім. Lessinghaus), де в 1978 р. було відкрито музей, а пізніше добудовані два апартаменти для науковців-дослідників (тут під час свого наукового стажування у січні-лютому 2020 р. мав честь та можливість проживати та працювати автор цих строчок).

Діяльність Лессінга на посаді головного бібліотекаря у Вольфенбюттелі досить добре досліджена у німецькомовній літературі. Тут можна назвати працю «Книжкова спадщина Лессінга. Список книг та рукописів, які залишились при смерті Лессінга у його квартирі» (2007),

яка вийшла за редакцією Пауля Раабе та Барбари Штрунц [11]. Згаданий літературознавець Пауль Раабе (1927–2013), який в 1968–1992 рр. продовжував справу Лессінга та був головним бібліотекарем у Вольфенбюттелі, оприлюднив низку праць щодо діяльності свого попередника, наприклад: «Нові придбання книжок Лессінгом» (2013) у його ж збірці під назвою «Традиція та інновація. Студії та примітки до бібліотечної історії» [14]. У цьому контексті назвати можна і невелику німецьку роботу «Захований серед книг: Готхольд Ефраїм Лессінг: від вільного письменника до бібліотекаря у Вольфенбюттелі» (2015) Гайко Поста [13].

«Бібліотекарський період» (1770–1781) Г. Е. Лессінга займає особливе місце у всій його діяльності. В цей час він активно займався придбанням старовинних манускриптів та новітніх публікацій, а також розширенням їх у бібліотеці, котра тепер носить назву «Бібліотека імені герцога Августа у Вольфенбюттелі» (нім. Herzog August Bibliothek in Wolfenbüttel). Але Лессінг не полишав і активної письменницької роботи у Вольфенбюттелі. Тут він закінчив трагедію «Емілія Галотті» (1772), яка була поставлена на сцені у Брауншвайгу в тому ж році. В цей період вийшли його «Байки та оповідання» (1772) і збірка «Ернст і Фальк. Розмови для масонів» (1778). Саме тут Лессінг написав важливу філософську драму «Натан Мудрий» (1779) та свій головний релігійно-філософський твір «Виховання людського роду» (1780).

В згаданому творі «Натан Мудрий. Драматичний вірш у п'яти діях», який був написаний білим (неримованим) віршем, Г. Е. Лессінг відстоює одну із ключових ідей Просвітництва – ідею толерантності [4]. Як відомо, людство з виникненням релігій перебувало у стані потенційних релігійних конфліктів, які часто призводили до війн: хрестові походи в період пізнього Середньовіччя, релігійні війни між католиками та протестантами («Гугенотські війни») у Франції в 1562–1598 рр., Тридцятирічна війна (1618–1648) та ін. Тому у період Просвітництва філософи у своїх творах, з одного боку, засуджували релігійну нетерпимість та відстоювали право людини на свободу віросповідання, з іншого боку (Д. Локк, Вольтер та ін). Саме до цього контексту належить вказана праця Г. Е. Лессінга, дія якої відбувається у Єрусалимі за часів перемир'я під час «Третього хрестового походу» (1189–1192).

У цьому та інших драматичних творах Г. Е. Лессінг також звертається до філософської проблематики, зокрема, до класичного питання щодо істини. Але на відміну від німецьких філософів-сучасників (Хр. Вольф, Й. Г. Ламберт, Х. Гарве, Г. Плуке та ін.) він розглядає це питання не в гносеологічному сенсі, а в морально-практичному. Саме тому у невеличкому фрагменті «Про істину» (1777) Г. Е. Лессінг

наголошує: «Не істина, якою володіє будь-яка людина або думає, що володіє, але щирі зусилля, які вона доклала, щоб з'ясувати істину, утворює цінність людини. Бо не через володіння, а через пошук істини розширюються її сили, які саме полягають у її постійно зростаючій досконалості. Володіння робить заспокійливим, млявим, гордим» [15, 290].

Таким чином, для Г. Е. Лессінга саме практична сторона, тернистий шлях до відкриття істини є вирішальним, бо він допомагає людині вдосконалювати себе. У цьому відношенні в своїй ранній праці «Думки про гернгутерів» (1750) письменник-початківець наголошував: «Людина створена для діянь, а не для мудрувань» [15, 282]. Саме ця його теза була підхоплена видатним представником німецького іdealізму Й. Г. Фіхте, котрий у п'ятій лекції своїх знаменитих «Промов про призначення вченого» (1794) закликав: «Діяти, діяти! Ось заради чого ми тут» [5]. Також слід вказати на роль Г. Е. Лессінга у розповсюдженні ідей нідерландського мислителя Бенедикта Спінози та виникненні так званого «спору про спінозизм», початком якого слугувала його фраза «Немає ніякої іншої філософії, аніж філософія Спінози» [15, 288].

Наприкінці можна вказати на перегукування морально-філософських роздумів цього німецького просвітника з думками одного його українського сучасника. Г. Е. Лессінг всього на сім років був молодший за українського філософа та просвітника Г. С. Сковороду [2; 3]. Звичайно, тематика їх робіт відбивала тогочасну специфіку відповідних літературних та філософських тенденцій у своїх країнах – у Німеччині та в Україні. Однак в одному напрямку між українським та німецьким філософами були спільні риси – у жанрі байки. І Григорій Сковорода у своїх «Байках Харківських», і Г. Е. Лессінг у своїх «Байках» репрезентували просвітницькі моральні настанови не лише для українців чи німців, але й для всього людства.

У цьому контексті слід вказати на паралелі у назвах та тематиці байок Сковороди і Лессінга. Наприклад, у Сковороди є байка «Собаки», і у Лессінга байка «Собаки», в українця – байка «Ворона і чиж», а у німця байка «Ворона і орлиця», або «Верблюд і олень» у першого та «Віл і олень» у другого, «Соловей, жайворонок і дрізд» у Сковороди та «Соловейко і жайвір» у Лессінга. Хоча тут спостерігаємо лише зовнішні збіги назв байок, наприклад, назва «Собаки». У Сковороди мова йде про те що, один собака вибіг за ворота господаря та погавкав на незнайомого чоловіка, поки той проїздив мимо двору, на що другий собака йому відповів: «...без причини гавкати на всякого – безглуздя» [8, 28]. Натомість у байці Лессінга мова йде про розповідь пуделя про собак у Індії, які «...нападають на самого Лева!» [6, 41]. Тут скоріш ця байка Лессінга змістовно нагадує байку Сковороди «Лев і мавпи»,

де юрба мавп вважала лежачого лева мертвим та біля нього «...почала плигати і глумитися, забувши страх і повагу до царя свого» [8, 78].

У даному відношенні можна сказати, що хоча німець Лессінг та українець Сковорода не знали особисто один одного, але просвітницькі мотиви очевидні у працях обох мислителів. Також спільним було підґрунтя їх мислення, зокрема в жанрі байки. Мова йшла про загальноєвропейську традицію, починаючи від засновника цього жанру, давньогрецького байкаря Езопа в VI сторіччі до н.е. І хоча структура байки у Езопа, Сковороди та Лессінга має деякі свої особливості (Езоп повчальний висновок наприкінці байки називає «мораль», Сковорода – «сила», а Лессінг вкладає такий висновок в уста діючих осіб (тварин), або інколи взагалі відмовляється від такого висновку), але для всіх трьох притаманними є такі характеристики як алегоричність, інакомовлення, афористичність, лаконізм. Якщо ж порівнювати байки Сковороди та Лессінга, то стосовно епохи Просвітництва можна говорити про загальноєвропейські тенденції в той час, тобто в даному випадку – в Україні та у Німеччині [2].

Щодо головних висновків слід підкреслити наступне. По-перше, Г. Е. Лессінг під час своєї плідної діяльності на посаді головного бібліотекаря у Вольфенбюттелі зробив великий внесок у розвиток бібліотечної справи та бібліотек. По-друге, важливими були роздуми Г. Е. Лессінга щодо толерантності як одного з найважливіших принципів епохи Просвітництва. По-третє, його філософські ідеї виказали широкі впливи на відповідні дискусії у 18-му ст. та у наступні епохи розвитку людства. По-четверте, в українському контексті слід вказати на певні паралелі у творчості цього німецького просвітника (зокрема у жанрі байки) та видатного українського філософа Г. С. Сковороди.

Література:

1. Абашнік В. Готфрід Вільгельм Ляйбніц (1646–1716): між філософією, юриспруденцією та бібліотекою. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : матеріали IV науково-практичної конференції (Харків, 26–27 жовтня 2021 р.) / Харківський національний медичний університет ; [редкол.: І. В. Киричок, Н. Д. Гаєва]. Харків : ХНМУ, 2021. С. 5–10.

2. Абашнік В. Г. С. Сковорода та німецький пієтизм. *Творчість Г. С. Сковороди як метатекст української культури. Пам'яті Мирослава Поповича* : матеріали XXVI Харківських міжнародних сквородинівських читань (Сковорodinівка, 28–29 вересня 2018 року) / ОКЗ «Національний літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди». Харків : Майдан, 2018. С. 47–52.

3. Абашнік В. О. Початки харківської «Сковородіани». *Сучасність філософії I. Канта: pro et contra* : матеріали XXII Харківських міжнародних Сковородинівських читань, присвячених 290-річчю з дня народження І. Канта (Сковородинівка, 26–27 вересня 2014 року) / ОКЗ «НЛММ Г. С. Сковороди». Харків : Майдан, 2015. С. 3–6.
4. Абашнік В. О. Толерантність: філософсько-правові аспекти. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. Харків : ХЕПУ, 2019. № 1 (22). С. 106–114.
5. Абашнік В. О. Фіхте Йоганн Готтліб. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. / ред. С. І. Максимов. Харків : Право, 2017. Т. 2: Філософія права. С. 1009–1013.
6. Лессінг Г. Е. Байки у прозі / пер. з нім. І. Артемчук. Київ : Видавництво журналу «Вітчизна», 2008. 64 с.
7. Лессінг Г.-Е. Мінна фон Барнгельм. Емілія Галотті. Лаокоон. П'єси, трактат : пер. з нім. Київ : Дніпро, 1976. 333 с.
8. Сковорода Г. С. Байки Харківські. Афоризми. Харків : Прапор, 1972. 131 с.
9. Fick M. Lessing-Handbuch. Leben – Werk – Wirkung. 4., aktualisierte u. erw. Aufl. Hrsg. v.. Stuttgart : J. B. Metzler, 2016. XXI, 593 S.
10. Guthke K. S. Gotthold Ephraim Lessing. 3., erw. u. überarb. Aufl. Stuttgart : J. B. Metzler, 1979. IX, 108 S.
11. Lessings Büchernachlaß: Verzeichnis der von Lessing bei seinem Tode in seiner Wohnung hinterlassenen Bücher und Handschriften 1781 / Bearbeitet von P. Raabe, B. Strutz. Göttingen : Wallstein, 2007. 169 S.
12. Multhammer M. Die Bibliothek als akademischer Untergrund: der junge Lessing in Wittenberg. *Kriminelle – Freidenker – Alchemisten. Räume des Untergrunds in der Frühen Neuzeit* / Hrsg. M. Mulsow. Köln: Böhlau, 2014. S. 575–595.
13. Postma H. “Unter Büchern vergraben”. Gotthold Ephraim Lessing (1729–1781): vom freien Schriftsteller zum Bibliothekar in Wolfenbüttel. Hannover: jmb-Verlag, 2015. 60 S.
14. Raabe P. Lessings Buchwerbungen: ein Überblick. *Tradition und Innovation: Studien und Anmerkungen zur Bibliotheksgeschichte* / Hrsg. v. Paul Raabe. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 2013. S. 209–225.
15. Röd W. Die Philosophie der Neuzeit 2. Von Newton bis Rousseau. München: Verlag C. H. Beck, 1984. 498 S.

**LESSING (1729–1781):
LIBRARIAN, ENLIGHTENER, PHILOSOPHER**

Volodymyr Abashnik

Doctor of philosophical sciences, Professor

Kharkiv National Medical University

Professor of Department of Philosophy and Social Sciences

ORCID iD 0000-0002-2584-5929

Abstract: *This article is devoted to the activities of the outstanding German Enlightenment G. E. Lessing. At the beginning, the main stages of his creative way are briefly mentioned, including as chief librarian at Wolfenbüttel. Then his contribution to the achievements of the Age of Enlightenment is characterized, in particular the development of the idea of tolerance in «Nathan the Wise». In conclusion, parallels are drawn between the moral and philosophical content of some fables by G. E. Lessing and «Kharkiv Fables» by his contemporary, Ukrainian philosopher H. S. Skovoroda.*

Key words: *G. E. Lessing, H. S. Skovoroda, Enlightenment, philosophy, library.*

SOFT SKILLS І БІБЛІОТЕКАРІ: КРОК ДО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Лариса Бакуменко

Українська інженерно-педагогічна академія
директорка Наукової бібліотеки
ORCID iD 0000-0002-3993-3022

***Анотація:** Розглянуто поняття soft skills. Визначено пріоритетні soft skills для бібліотечної професії та типи бібліотекарів стосовно їх володіння м'якими навичками. Акцентовано увагу на самоосвіті та саморозвитку бібліотечних працівників з питань набуття та вдосконалення індивідуальних soft skills.*

***Ключові слова:** soft skills, hard skills, digital skills, м'які навички, тверді навички, інформаційно-цифрові навички, бібліотекар.*

Постановка проблеми. В існуючих реаліях сьогодення будь-якій установі чи організації не просто залишатися успішною та конкурентоспроможною, а компетентність персоналу залежить не тільки від якісного виконання своїх безпосередніх обов'язків. Вимоги до професій змінюються, професії набувають трансформації і потребують опанування новітніх технологій до виконання завдань. Межі між професіями стираються, а успіх залежить від тих фахівців, хто знає і вміє трохи більше за інших.

«Привабливий імідж бібліотекаря безпосередньо пов'язаний з його коефіцієнтом корисної дії. Нові технології створення електронних інформаційних продуктів, потенціал і потреби інтернет-простору демонструють необхідність професійної міграції бібліотекарів у нові сфери діяльності, розширення, а не звуження поля бібліотечних послуг» [2]. І це пов'язано не лише з кваліфікованими фаховими знаннями та виконанням роботи, доведеної до автоматизму, актуальності набуває володіння соціально-комунікативними навичками – soft skills.

Сьогодні поряд з іншими професія бібліотекаря набуває універсальності, адже в умовах спочатку карантинних обмежень унаслідок COVID-19, а потім воєнних дій вимоги до виконання посадових обов'язків постійно змінюються, спонукаючи бібліотекарів вдосконалювати свою кваліфікацію, набувати новітніх знань та навичок для ефективного забезпечення роботи у онлайн та офлайн форматі. Вже недостатньо мати лише професійні вузькоспеціальні здібності, вони мають бути посилені певним набором особистісних якостей людини – soft

skills, пов'язаних з її реакцією та поведінкою у нестандартних ситуаціях, їх гармонійне поєднання визначає людину як професіонала та конкурентоспроможного, затребуваного на ринку праці, зокрема і бібліотечного фахівця.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існує науковий доробок стосовно погляду на бібліотечного фахівця як на фахівця нової генерації, це питання розглянуто у публікаціях Т. Гранчак, І. Давидової, О. Дікунової, Н. Завадської, Н. Коржик, Н. Колеснікової, Н. Кушнарєнко, Н. Ніколаєнко, І. Порало, О. Сербіна, В. Шейко, Т. Ярошенко та ін.

Поняття *soft skills* висвітлено у працях Ю. Давлетшиної, Н. Длугунович, А. Івоніної, Н. Махначової, А. Мідляр, О. Чуланової та ін.

У бібліотечній науковій спільноті на розгляд поняття *soft skills* звертають увагу вітчизняні та зарубіжні автори В. Візнюк, М. Маслакова, І. Романченко, І. Толстоухова.

Мета статті – розглянути професію бібліотекаря через призму поняття *soft skills*, акцентувати увагу на найважливіших *soft skills*, притаманих цій професії та їх впливу на ефективність бібліотечної роботи, визначити типи бібліотекарів стосовно їх володіння м'якими навичками.

Виклад основного матеріалу. Стосовно професійного середовища виділяють два основних типи навичок, якими має володіти фахівець будь-якої галузі:

- «*hard skills*» («тверді» навички) – професійні, функціонально-технічні, вузькоспеціальні навички, які діють в межах конкретної професії, сталих умовах та формалізованому процесі роботи, ефективні для вирішення типових завдань, характерних для однієї сфери діяльності, їх можна наочно продемонструвати;

- «*soft skills*» (м'які навички) – соціально-комунікативні неспеціалізовані, надпрофесійні, ситуативні вміння, знання, риси характеру, універсальні навички, прояв яких складно відстежити, перевірити і наочно продемонструвати, корисні для будь-якого виду діяльності, дозволяють швидко адаптуватися до нових умов, змінювати сферу зайнятості, вирішувати нестандартні завдання, формують міжособистісні відносини в суспільстві та колективі і дозволяють бути успішними. Вони поєднують у собі особистісні якості, поведінкові і соціальні установки.

Останнім часом до складової професіоналізму відносять також «*digital skills*» – інформаційно-цифрові навички (вільне володіння

комп'ютером, знання комп'ютерних програм; знання програм відкритого доступу; вільне спілкування в соціальних мережах, мнемонічні програми для запам'ятовування) [5].

Варто зазначити, що у XXI столітті внесок «hard skills» у професійну успішність співробітника становить усього 15 %, тоді як «soft skills» – 85 %. Керівники приймають та просувають працівників із високим рівнем розвитку саме «м'яких» навичок [11].

Більшість роботодавців вважає, що постійний розвиток інформаційних технологій допомагає легко отримувати нові знання, людина може легко опанувати нову професію або вдосконалити кваліфікацію, навчитися чомусь новому, що потребує технічного виконання, підвищити рівень обізнаності та набути інноваційних навичок тобто «прокачати» свої «hard skills».

У цьому сенсі вага «hard skills» (набутих знань) знижується, а переваги у досягненні професійної успішності набувають саме «soft skills», адже «світ, у якому ми живемо, змінюється так стрімко, що знання вже не мають такої цінності, як раніше. Вони просто не встигають за цим світом і дуже швидко втрачають актуальність. Крім того, знання стали надзвичайно доступними – нині є мільйон способів навчитися будь-чого. У сучасному світі, де майже все автоматизоване, вже не так важливо, як багато ми знаємо. Важливо, які ми. Чи здатні швидко вчитися, системно мислити, генерувати ідеї, адаптуватися до змін? Чи вміємо бути гнучкими, чуйними, емпатичними? Чи можемо ефективно взаємодіяти та спілкуватися?» [3].

Інтелектуальна компетентність бібліотекаря не менш важлива ніж функціональна. Для її формування потрібно аналітично мислити, самовдосконалюватися, поліпшувати навколишній світ, бібліотечне середовище, йти на крок попереду свого користувача або хоча б бути з ним на рівних, а не лише сумлінно і якісно виконувати свої посадові обов'язки [12].

Soft skills важливі тому, що у епоху роботизації та можливості заміни людського ресурсу на роботизований, саме ці навички відрізняють нас від роботів. Бо якщо спиратися лише на кваліфікаційні знання щодо техніки виконання певного процесу, то можна придбати роботу чи автоматизовану програму. «Серед робототехніки особливе місце належить людиноподібним (гуманоїдним) роботам, яких деякі закордонні бібліотеки використовують уже не один рік. Роботи, виконуючи функції звичайних співробітників бібліотек (і тим самим створюючи конкуренцію живій людині), сприяють покращенню бібліотечно-інформаційного обслуговування та іміджу цих установ... Цілком очевидно, що роботи в бібліотеках – це вже не мрія, а реальність... Але... Наша професія

з числа тих, що є творчими і спрямованими на допомогу людям, а це означає, що вона менш схильна до впливу роботизації. І допоки роботи вчитимуться креативності, бібліотекарі можуть зробити їх своїми технічними компаньйонами та делегувати їм трудові, рутинні, одноманітні, часто повторювані бібліотечні процеси, зосередившись тим часом на реалізації бібліотечних проєктів, проведенні цікавих заходів, спілкуванні з користувачами, залученні меценатів тощо» – наголошує В. Здановська [7].

Підтримуючи цю думку, розставимо акценти на тому, що без підкріплення soft skills бібліотечні процеси не зможуть удосконалюватися та набувати інноваційних змін, а отже не мають майбутнього і приречені на занепад, який в свою чергу веде до занепаду бібліотеки.

Soft skills потрібні для: адаптації до змін і переорієнтації у разі втрати актуальності тієї чи іншої роботи, того чи іншого процесу (наприклад, для подолання стереотипів громадської свідомості про бібліотечну професію як одну з найконсервативніших та далеких від новацій), сприяння взаємодії між собою в колективі незалежно від виконуваних завдань чи обов'язків, формування власної репутації і репутації команди, побудови кар'єри. Вони формуються у людини протягом життя, починаючи з народження та протягом життєвого досвіду і багато в чому залежать від індивідуальних рис особистості: розумових здібностей, способів мислення, світосприйняття, поглядів на життя, відношення до людей, емоційного стану тощо.

Так, потреба людини стати більш привабливою для себе та інших змушує її шукати шляхи зміни свого іміджу, і, навпаки, байдужість може призвести до деградації [8]. «Можна бути, як більшість, – ходити на роботу, не зовсім як на свято, але все ж таки... А можна постійно зростати професійно, вдосконалюватися, з часом стати справжнім профі й горіти роботою, надихаючи інших» [9]. Для цього, звичайно, потрібні якості soft skills, які ми отримуємо при народженні, чи набуваємо протягом життя.

Чіткої класифікації soft skills на сьогодні не існує, для різних видів діяльності вони можуть бути різними.

Наприклад, інститут Макса Планка в Мюнхені (Німеччина) виділяє 4 групи soft skills, які є особливо важливими у сучасному суспільстві – це особистісна динаміка (почуття відповідальності, прагнення до досягнень, впевненість в собі, висока мотивація), область міжособистісних відносин (контактність, об'єктивна самооцінка, співчуття та співпереживання іншим людям), прагнення до успіху (самовіддача, мотивація до підтримання статусу, схильність до систематизації, ініціативність), витривалість (стійкість до критики, стійкість до невдач, позитивна емоційна установка, твердість життєвої позиції, задоволення роботою) [4].

Також виділяють 4 групи soft skills, які необхідно опанувати для просування по кар'єрним сходинкам програмісту – це особиста ефективність, комунікативні навички, управлінські навички, стратегічні навички [4].

В книзі «12 soft skills 21 століття» [3] акцентовано увагу на трьох напрямках розвитку гнучких навичок: основні риси (емоційний інтелект, хоробрість виявляти свої здібності, сміливість помилятися, керування слабостями), особливості мислення (швидкість, креативність, етичність, системність), взаємодія (лідерство, адаптивність, комунікації, співпраця).

Н. Махначовою та А. Мідляр [10] запропоновано «soft skills» для керівника підприємства, що складається з чотирьох блоків (особисті навички, комунікативні навички, управлінські навички (оперативне управління) та навички стратегічного управління).

У контексті ефективної організації діяльності бібліотеки В. Візнюк [1] акцентує увагу на наявності у бібліотечного фахівця певних особистісних якостей лідера – або «soft skills» бібліотечного лідера. Авторкою представлений такий комплекс «soft skills» («гнучких» навичок) бібліотекаря: комунікація – вміння говорити, писати, презентувати, слухати; етичні якості – ввічливість, діловий етикет, доброзичливість, приязність; гнучкість – адаптованість, готовність до змін, освіта впродовж життя; міжособистісні навички – почуття гумору, співпереживання, самоконтроль, доброзичливість, терплячість, товариськість, толерантність; позитивне ставлення – оптимізм, захоплення, впевненість; професіоналізм (діловитість) – охайний зовнішній вигляд, готовність до професійної діяльності; відповідальність – надійність, винахідливість, сумлінність; колективна робота – співпраця з кожним членом команди, підтримка, значущість кожного; а також безпосередньо лідерські якості: здатність сприймати загальні потреби й проблеми керованого колективу, здатність бути організатором спільної діяльності, чуйність і проникливість, довіра до людей, представницькі схильності, емоційно-психологічний вплив, оптимізм.

Різновидами soft skills, які зустрічаються у інформаційних джерелах є: тайм-менеджмент, адаптивність (уміння пристосовуватися), надійність, самомотивованість, комунікативні здібності (комунікабельність), емоційний інтелект, критичне мислення, здібності до вирішення завдань та проблем, вміння публічно виступати, здібності ділового спілкування, вміння працювати в команді (командна робота), цифрове спілкування, лідерські якості, ініціативність, креативність, кооперативність, гнучкість розуму, стресостійкість, ввічливість, чесність, навички міжособистісного спілкування, позитивний настрій, професіоналізм,

відповідальність, знання професійної етики, трудова етика, вміння доносити свою думку зрозуміло і ввічливо, самоосвіта (бажання навчатися протягом життя), саморозвиток, мотивація, увага до деталей, самосвідомість, самоконтроль, напористість, емпатія (здатність до співчуття), позитивний настрій, стрес-менеджмент, гнучкість, впевненість, прийняття критики, критичне мислення, точність, харизма, уміння вести переговори, терпіння, уміння вирішувати конфлікти, ентузіазм, уміння слухати, дедуктивне мислення, стратегічне мислення, уміння себе презентувати (самопрезентація), естетичні здібності, уміння аналізувати та робити висновки, уміння планувати на перспективу, цікавість, завзятість, багатозадачність, прийняття інновацій, переконання, товариськість, уміння формувати власну думку та приймати рішення та ін.

Бібліотечна професія належить до галузі обслуговування, ми працюємо серед людей і з людьми, і навіть виконуючи роботу у віддаленому режимі, ми маємо вибудовувати правильне спілкування з керівництвом, колегами, партнерами, користувачами, а ключовими також є уміння самоорганізації і розподілу особистого часу так, щоб вчасно виконувати завдання без втрати енергії та заподіяння шкоди власному здоров'ю. Від цих факторів залежить успіх, повага, популярність, перспектива розвитку, кар'єрне зростання.

«Сучасний образ бібліотекаря – це складний багатокомпонентний комплекс характеристик та вмінь, базовими складовими якого є; зовнішній вигляд, культура спілкування, культура обслуговування, професіоналізм та компетентність, вміння швидко реагувати на новації у професійній діяльності, креативність та винахідливість, вміння презентувати себе... Ефективним способом деструкції стереотипу архаїчності та непопулярності образу бібліотекаря є ефект неочікуваності – парадоксальності нетипової поведінки, вчинків чи образів, що контрастують зі стереотипним сприйняттям певної професії чи особи: «Образ сучасного бібліотекаря формується під впливом неочікуваних бібліотечних сенсацій» [6; 2]. Сенсаційним у цьому сенсі, на нашу думку, має бути саме володіння м'якими навичками.

То які ж типи soft skills прийнятні для фахівців бібліотечної галузі і яких навичок вони можуть напрацювати чи розвивати? Їх можна поділити на декілька груп: персональні, комунікативні, організаційно-управлінські, когнітивно-інформаційні, підприємницькі, громадські.

Персональні – навички, що формуються індивідуальними рисами характеру: емоційний інтелект (здатність до розпізнавання і вияву емоцій, керування ними й використання емоційної інформації в мисленні та діяльності), гнучкість розуму, адаптивність, емпатія, стресостійкість, лідерські якості, критичне мислення, уміння формувати власну думку,

ініціативність, креативність, позитивний настрій, відповідальність, самосвідомість, саморозвиток тощо.

Комунікативні – навички спілкування з людьми, які допомагають налагодити комунікацію з колективом та співробітниками, а також з партнерами (інших установ та організацій) і користувачами, це: комунікабельність, вміння працювати в команді, здатність до цифрового спілкування, навички міжособистісного спілкування, прийняття критики, вміння слухати, застосування трудової етики, вміння доносити свою думку зрозуміло і ввічливо, товариськість, ввічливість, увага до деталей, терпіння та ін.

Організаційно-управлінські – навички, що визначаються здібностями до організації діяльності та управління колективом, групою, допомагають ефективно вибудовувати власну та колективну роботу, раціонально використовувати ресурси для досягнення поставлених задач: тайм-менеджмент або вміння управляти часом, самоорганізація, самоконтроль, знання професійної етики, здібності до командоутворення, здібності до вирішення завдань та проблем, вміння аналізувати та робити висновки, вміння приймати рішення, стратегічне мислення, вміння планувати на перспективу, стрес-менеджмент, мотивація, управління конфліктами, багатозадачність (здатність людини швидко перемикається з однієї справи на іншу, а також виконувати кілька справ одночасно).

Когнітивно-інформаційні – навички, пов'язані із пошуково-інформаційними здібностями: самоосвіта (бажання навчатися протягом життя), логічне мислення, інформаційна грамотність, медіаграмотність, здатність до управління знаннями та інформацією, прийняття та схвалення інновацій, цікавість, вміння працювати з різними джерелами інформації.

Підприємницькі – навички, які сприяють популяризації організації (у нашому випадку – бібліотеки), її підтримці і розвитку, необхідні для передбачення потреб та просування нових ідей: вміння вести переговори, вміння встановлювати контакти і зв'язки, вміння себе презентувати – самопрезентація, івент-менеджмент, напористість, вміння публічно виступати, вміння володіти аудиторією, вміння проводити презентації та інші заходи.

Громадські – навички, які сприяють підтримці громади на місцевому рівні: громадська активність, вміння генерувати проекти, правова обізнаність, екологічна грамотність, патріотичність, толерантність.

Спираючись на все вищевказане, на думку спливають такі типи бібліотекарів стосовно володіння ними навичками soft skills:

Особистість-професіонал – людина, яка спирається лише на отримані знання, кваліфіковано виконує свою роботу, але не готова до змін, її все влаштовує так як є.

Особистість-новатор – соціалізована людина, яка не дуже обізнана у професійній сфері, але має креативний погляд на життя та на професійний аспект своєї діяльності, прагне до змін та вдосконалення, не стоїть осторонь та готова ризикувати.

Особистість-новатор-професіонал – поєднує в собі кваліфіковані професійні якості посилені особистісними якостями. Такий тип працівників здатний не тільки утримувати, а ще й посилювати позиції бібліотеки, впливати на зростання її популярності та іміджу.

Особистість-новатор-професіонал-лідер – людина, наділена поряд з особистісними і професіональними також лідерськими якостями, авторитетна, здатна вести за собою колег, втілювати новачі та відповідати за свої дії та дії колег.

Особистість-новатор-професіонал-керівник – людина-управлінець, лідер вищого гатунку, здатний створити команду та згуртувати колектив, керувати колективом, виявляти та розвивати лідерські якості колег, делегувати повноваження, брати відповідальність за результат і приймати рішення.

Особливу цінність для формування та розвитку колективу мають 4 типи, починаючи з особистості-новатора до особистості-новатора-професіонала-керівника. Чим більше якостей soft skills вони мають, тим вони цінніші. Керівникам бібліотек необхідно надихати, сприяти та підтримувати прагнення до самоосвіти та самовдосконалення бібліотечного персоналу у цьому напрямі.

Звісно, це не остаточний погляд на професію бібліотекаря через призму soft skills. Варто враховувати й інші думки та інші акценти. Треба відмітити, що деякі soft skills даються людині від народження, такі як персональні, а деякі можливо розвивати у собі постійно, спираючись на самоаналіз та аналізуючи потреби соціуму – комунікативні, організаційно-управлінські, когнітивно-інформаційні, підприємницькі, громадські, не є виключенням у деяких випадках і персональні.

Зараз існує багато курсів, спрямованих на розвиток soft skills особистості (наприклад, курси «Soft skills for new reality» <https://prjctr.com/course/softskills-myaki-navichki-dlya-zhorstkoyi-realnosti>), програм з онлайн-тестування (наприклад, «Тест для оцінки своїх» <https://iampm.club/ua/test-dlya-oczenki-svoih-soft-skills/>), публікуються літературні джерела (наприклад, Онлайн бібліотека LoveRead.ec http://loveread.ec/index.php?id_genre=9), цьому питанню приділяють увагу бібліотеки (наприклад, на сайті Наукової бібліотеки Харківського

національного медичного університету <http://libr.knmu.edu.ua/> створено окремих розділ «Розвиток soft skills»).

Тож, наразі для кожного бібліотекаря буде правильним, здійснити самоаналіз, зафіксувати свої сильні і слабкі hard skills та soft skills, і визначити ті м'які навички, опанування якими, зможе допомогти розвинути та вдосконалити тверді професійні навички, спрямує до чого йти і чого прагнути бібліотечному працівнику, щоб завжди бути у тренді.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вище викладене, можна зробити висновок, що soft skills є пріоритетними навичками сьогодення для кожної людини, їх значення зростає і стає невід'ємною візиткою особистості. Можна бути найкращим бібліотечним фахівцем з неабияким досвідом та необхідними професійними компетенціями і, поряд з цим, загубитися, стати непомітним та малозатребуваним в колективі і непопулярним на ринку праці, а можна чогось і не знати, але прагнути до знань та вдосконалення, ризикувати, думати та діяти по-новому, ставити цілі та не боятися помилок, а вміло їх виправляти і йти до успіху.

Все це можливо завдяки навичкам soft skills, які важливі для кожного співробітника, незалежно від рівня професіоналізму, оскільки розвиваючи в собі такі навички, можна і надалі залишатися професіоналом, ефективно використовувати професійні компетенції, мати успіх і бути затребуваним та конкурентоспроможним у галузі бібліотечної справи. Маючи таких фахівців, бібліотека не лише виживе у е-середовищі, а й посилить свої позиції і не втратить визнання та популярності.

Література:

1. Візнюк В. Soft skills бібліотечного лідера. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2020. № 4. С 8–10.

2. Гейзе І. С. Професійний імідж сучасного бібліотекаря. *Бібліотека – пріоритетний ресурс освіти: нові можливості бібліотек ВНЗ у сучасному інформаційному просторі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18 листоп. 2015 р. / Житомир. Нац. агрокол. ун-т; [редкол.: М. В. Ігнатюк, О. С. Кільницька, І. С. Гейзе]. Житомир : ЖНАЕУ, 2015. С. 62–66. URL: <https://tinyurl.com/4juee24v>.

3. 12 soft skills 21 століття. Коуч-книжка для натхнення і розвитку / пер. з рос. І. Юрені. Харків : Моноліт Бізз, 2022. 208 с. URL: <https://tinyurl.com/ytby8vjf>.

4. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки іт-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6 (219). С. 239–242. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/tech/2014_6/47.pdf.

5. Єршова Л. Емоційний інтелект як джерело особистісного та професійного успіху : презентація / Ін-т професійно-технічної освіти НАПН України. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=cdYi7c9ASCM>.
6. Завадська Н. Сучасний образ бібліотекаря у контексті соціальних комунікацій. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2018. № 1. С. 2–4.
7. Здановська В. Робот у бібліотеці: конкурент чи компаньйон? *Бібліотечна планета*. 2020. № 3. С. 26–28.
8. Кольцова Т. Н. Профессиональный имидж современного библиотекаря. *Молодые в библиотечном деле*. 2009. № 4/5. С. 15–17. URL: http://www.library.ru/1/education/journal/archive/mbd_4-5_2009.pdf
9. Кушук Т. Командний успіх у стилі «біблію». *Бібліотечна планета*. 2021. № 3. С. 19–21.
10. Махначова Н. М., Мідляр А. К. «Soft skills» керівника підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17. С. 380–383. URL: <https://tinyurl.com/388e4hdp>.
11. Навички, важливі для кар'єри. *Бережанський агротехнічний інститут*. URL: <https://tinyurl.com/4vuypkck>.
12. Цимбалюк П. Професійні компетенції бібліотекарів – важливий складник успішної бібліотеки. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2020. № 3. С. 34–35.

SOFT SKILLS AND LIBRARIANS: A STEP TO SELF-IMPROVEMENT

Larisa Bakumenko

Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy

Director of the Scientific Library

ORCID iD 0000-0002-3993-3022

Abstract: *The concept of soft skills is considered. The priority soft skills for the library profession and the types of librarians in relation to their possession of soft skills are determined. The emphasis is placed on self-education and self-development of librarians in the acquisition and improvement of individual soft skills.*

Key words: *soft skills, hard skills, digital skills, soft skills, hard skills, information and digital skills, librarian.*

ІСТОРІЯ ХАРКІВСЬКОЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ШКОЛИ, ВИДАНА У ЛИСТАХ ВАЦЛАВА КРАШЕВСЬКОГО ДО ЙОГО ДРУЖИНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СЬГОДЕННЯ

Яна Бєлєвцова

Харківський національний медичний університет
кандидат державного управління, доцент, помічник ректора

Юлія Рибинська

Благодійний фонд «Renovations found»
директор з культури та комунікацій

Історія Харківської вищої медичної школи має глибоке коріння та розпочинається у 1804 р. з відкриття у Імператорському Харківському університеті відділення лікувальних та медичних наук, яке у подальшому стало факультетом. У 1920 р. медичний факультет був відокремлений від скасованого університету та злився з Жіночим медичним інститутом Харківського медичного товариства, утворивши Харківську медичну академію, а вже через рік, у 1921 р., Академія була перейменована на Медичний інститут. У квітні 1994 р. рішенням Кабінету Міністрів України Харківський медичний інститут було реорганізовано на Харківський державний медичний університету, якому в жовтні 2007 р. було надано статус національного [1, с. 9].

Розуміння цього шляху реструктуризації та перетворень, вивчення навчального процесу, життя та побуту студентів, їх відношення до надання освітніх послуг потребує глибокого наукового вивчення за допомогою історичних матеріалів. Одним з яких є книга, видана Магдаленою Крашевською, онукою випускника медичного факультету Імператорського університету 1900 р. Вацлава Крашевського «Miłosne listy medyczne i polityczne: korespondencja doktora Waclawa Kraszewskiego i Janiny z Maszatowskich Kraszewskiej z lat 1894–1927». У якій надруковано листування Вацлава Крашевського зі своєю нареченою, а потім дружиною Яніною Крашевською (у дівочості Машатовською) в період їх розлуки впродовж 1894–1927 рр. Їх листування, перш за все, наповнено любовною лірикою та глибокими почуттями, але дуже багато уваги приділяється деталям побуту, життя, роботи та, що є особливо цікавим навчання медицини у Імператорському Харківському університету в період з 1895 по 1900 рр.

Вацлав Крашевський відомий лікар, суспільний та політичний діяч Польщі, який заснував у своєму домі та був його головним лікарем зразковий санаторій Польської асоціації вчителів народних шкіл

у Закопаному. Він народився 22 вересня 1872 р. в м. Пйотркув (Польща) в сім'ї Олександра, збіднілого дворянина. У 1893 р. закінчив гімназію в Пйотркуві і вступив на медичний факультет Варшавського університету. Активна політична позиція Вацлава Крашевського сформувалася ще коли він навчався у гімназії, а під час навчання в університеті він вже активно висловлює свої думки, вступає до національно-демократичного об'єднання молоді, бере участь в антицарських виступах та приймає участь в акції проти польських професорів. За участь у святкуванні сотої річниці повстання Кілінського (патріотична маніфестація), яка відбулась 17 квітня 1894 р. його заарештували на три місяці і він перебував у тюрмі Павяк (м. Варшава). Ці події призвели до виключення його з університету та заслання на два роки до м. Борисоглібськ (Тамбовська губернія), де він працював у земській лікарні під керівництвом доктора Масловського [2, 3].

У 1895 р. Вацлава Крашевського звільняють за амністією, але із заборону навчатися у Польщі, продовжити отримувати освіту він міг лише у внутрішніх районах Російської Імперії, тому обирає прогресивний навчальний заклад тих часів Харківський Імператорський університет [1] та у 1895 р. вступає на медичний факультет. Прогресивні погляди молоді того часу дозволяють Вацлаву продовжити висловлювати свої політичні думки та приймати участь у національно-демократичній організації молоді. У 1900 р. В. Крашевський закінчує навчання та працює асистентом професора Ф. М. Опенховського поляка за походженням [3, с. 10; 4]. Незважаючи на пропозицію залишитися у Харкові назавжди, він повертається на батьківщину до своєї коханої нареченої Яніни Машатовської, родом з Пйотркува, з сім'ї залізничників, весілля з якою відбулося 7 січня 1902 р. Увесь час розлуки вона чекала на нього, листи, які вони надсилали один одному пронизані глибоким коханням та розумінням один одно. У їх листуванні Вацлав ретельно описує своє перебування у м. Харкові та навчання в університеті, чому в книзі присвячено окремих розділ.

Наприклад, у одному з листів, він у деталях розповідає про одну з лекцій відомого фізіолога професора Івана Романовича (Рамазовича) Тарханова: «Вчора ввечері я дуже приємно провів час: завітав до лекції професора Тарханова «Про вплив музики на організм тварини та людини». Питання саме по собі наукове, але шкода, що оратор, замість популяризувати його перед повною аудиторією, лише зробив його банальним, надавши яскравим словам гумористичний відтінок. У будь-якому випадку, я отримав деяку користь, тому що експериментальний бік був добре представлений глядачам...» [2, с. 211–212].

Далі описується сам експеримент у деталях та особистими висновками В. Крашевського.

А вже в іншому листі, викликає інтерес процес підготовки студентів того часу до іспиту з гістології: «Приходжу в студію, мене одразу беруть в облогу колеги, просять “подивитися”, дивлюся в мікроскоп – пояснюю. Влаштуємо консультацію у студії [...]. Нас зібралось близько десятка людей, кожен дивиться на гістологічний препарат у мікроскоп і відразу ставить собі діагноз, робиться це, звичайно, у великій секретності, і тому кожен записує свій діагноз на окремому аркуші паперу. Коли всі його написали, ми створюємо комітет із кількох людей, який враховує думку кожного. Кожен по черзі обстоює свій діагноз. Раніше розбіжностей було більше, сьогодні ми ставимо майже односторонно...» [2, с. 237]. У своїх листах Вацлав Крашевський не тільки розповідає, а й намагається пояснити своїй дружині усі тонкощі медичної науки, на той час йому було більше 23 років і зрозуміло, що це вже була сформована особистість з власними поглядами на життя та зі своєю життєвою позицією, але те як він надає роз'яснення, по-перше, каже про його розум, а, по-друге, про якість надання медичної освіти того часу.

Після повернення до Польщі в 1904 р. Вацлав Крашевський з родиною оселяється у м. Влоцлавек, де стає другим асистентом, а потім директором окружної лікарні. Незважаючи на родинне щастя та кар'єру лікаря він продовжує політичну діяльність та приєднується до «Національної демократії» та стає її комісаром у Влоцлавецькому та Нешавському повітах. У 1905 р., розчарований позицією своєї партії, особливо її ворожістю до революційного повстання, він вступає до Польської соціалістичної партії, а у подальшому очолює її у Влоцлавеку та в окрузі. 2 грудня 1905 р. Вацлава Крашевського арештовують, звинувачують у революційній діяльності та відправляють у заслання до Чернігівської губернії, але завдяки втручання повітового начальника Давидова, доньку якого лікував доктор Крашевський, його було звільнено [2], а рішенням від 12 березня 1906 р. слідство в його справі було припинено. Через справу визволення з в'язниці Влоцлавека бійця Польської соціалістичної партії Владислава Влосковича, якому загрожувала смертна кара, Вацлава Крашевського знову заарештовують, але йому вдається втекти від жандармів і через кілька днів дістатися Кракова. Доктор Крашевський деякий час практикує у Кракові в клініці відомого хірурга професора Броніслава Кадера [2, 3]. Потім він переїжджає до Гуцульщини та стає лікарем у популярному серед тодішньої еліти Польщі центрі природної медицини в м. Косів, яку відкрив доктор Аполінарій Тарнавський [5, с. 223].

Наступний етап кар'єри В. Крашевського розпочинається у м. Львів у клініці професора Антонія Глузинського, якому перешкодила вимога російської влади видати пана Вацлава. У листопаді 1906 р. доктора Крашевського заарештовують у Львові, але завдяки зусиллям професора А. Глузинського його визнають політичним в'язнем і звільняють з в'язниці, а пізніше нострифікують диплом та він отримує австрійське громадянство. Після усіх цих подій доктор Крашевський повертається до Польщі та стає курортним лікарем у с. Висова [2, 3].

У вересні 1907 р. В. Крашевський назавжди переїжджає до м. Закопане, де розпочинає співпрацю з фракцією PPS-Rewolucyjna, читає лекції в партійній школі агітаторів, організованій у 1909 р. Юзефом Квятеком. Кілька років працює у місцевих управах Товариства народної школи та народних університетів ім. Адама Міцкевича. Він ініціює численні громадські заходи. Серед яких це, призначення організаційного комітету приватної молодшої середньої школи, заснування сільськогосподарський гурток Райффайзен у Закопаному. Деякий час працює санінструктором Татранського товариства швидкої медичної допомоги. У 1914 р. пан Вацлав організовує товариство допомоги жінкам-легіонерам і допомоги сім'ям лікарів, призваних до армії. Його також мобілізують – як лікаря запасу – і до кінця війни він служив у Червоному Хресті в Закопаному [2, 3].

Після 1918 р. Вацлав Крашевський завершає свою діяльність у Польській соціалістичній партії та стає спочатку директором «Будинку здоров'я», а потім засновником і до кінця свого життя головним лікарем зразкового санаторію Польської асоціації вчителів народних шкіл у Закопаному, а також членом-засновником Асоціації директорів протитуберкульозних санаторіїв. У 1923 р. бере участь у створенні відділення Товариства народних університетів та очолює його. Завдяки своїм діям на батьківщині доктор Вацлав Крашевський здобув великої пошани та до кінця свого життя був відданий інтересам своєї країни [2, 3].

Незважаючи на активну суспільну, політичну та лікувальну роботу пан Вацлав був щасливим сім'янином та батьком двох синів та двох доньок. Помер Вацлав Крашевський 1 жовтня 1931 р. в м. Закопане, а у 1933 р. його посмертно нагороджено хрестом Незалежності [3].

У наші часи в домі, який Вацлав Крашевський купив для своєї родини в 1910 р. в м. Закопане його онука художниці Магдалена Крашевська заснувала культурний салон, галерею сучасного мистецтва та приватний музей, так званий «Дім Доктора» де продовжує прославляти ім'я свого відомого діда [4]. Пані Магдалена відомий культурний та просвітницький діяч Польщі, надає допомогу багатьом художникам в «Домі Доктора», в якому постійно проводяться виставки та мистецькі

заходи. Вона надала можливість благодійному фонду Charity found «Renovations» 1 травня 2023 р. організувати творчий проєкт «Виставка дитячих малюнків з харківського метро», де було представлено роботи дітей, які з початку повномасштабного вторгнення російських загарбників на територію України зі своїми родинами перебували у Харківському метро. Таким чином відбувся зв'язок часів та поколінь, між минулим та теперішнім родини Крашевських з м. Харків.

Література:

1. Історія Харківської вищої медичної школи в експозиціях музею історії ХНМУ / В. М. Лісовий, Ж. М. Перцева, В. А. Капустник, О. В. Семененко, Д. П. Перцев. Харків : ХНМУ, 2019. 216 с.: іл.
2. Kraszewski W., Kraszewska J. Miłosne listy medyczne i polityczne: korespondencja doktora Waława Kraszewskiego i Janiny z Maszatowskich Kraszewskiej z lat 1894–1927. Krakow : Dom Doktora Galeria Sztuki Współczesnej, 2020. 624 p.
3. S. p. Dr. Waław Kraszewski. *Echo Podhalańskich Zdrojowisk*. 1931. Nr 12 (18 X). P. 10–11.
4. Dom Doktora : Galeria Sztuki Współczesnej. *Zakopane*. URL: <https://shorturl.at/bgjkr> (data dostępu: 06.11.2023).
5. Тарковська Н. Доктор Аполінарій Тарнавський – популяризатор Гуцульщини. *Intermarum*. 2014. № 1. С. 222–232.

THE HISTORY OF THE KHARKIV HIGHER MEDICAL SCHOOL IS PUBLISHED IN THE LETTERS OF WAŁAW KRASZEWSKI TO HIS WIFE AND THEIR INFLUENCE ON THE PRESENT

Bielievtsova Iana

Kharkiv National Medical University

Assistant Rector

Candidate of Sciences in Public Administration, Assistant Professor

Rybynska Yuliia

Charitable organization «Renovations found»

Chief of culture and affairs

ВІД ХРАНИТЕЛІВ КНИГ ДО ХРАНИТЕЛІВ КОДУ. ЕВОЛЮЦІЯ БІБЛІОТЕЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Ярослава Бондарчук

Вінницький національний медичний університет

ім. М. І. Пирогова

Завідувачка науково-методичного відділу Наукової бібліотеки

***Анотація:** У статті представлено еволюцію бібліотечних компетентностей з огляду на тенденцію суспільних та інформаційно-технічних змін. Запропоновано перелік фахових характеристик, що є запорукою розвитку професії. Представлено досвід роботи з підвищення кваліфікації працівників Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова в рамках діяльності МО бібліотек ЗВО м. Вінниця.*

***Ключові слова:** бібліотека університету, бібліотечні компетентності, фаховий розвиток, медіаграмотність, Школа медіаграмотності.*

Бібліотека – безсумнівно важливе надбання цивілізації. Символ збереження знань, культури та інтелектуальних здобутків. Величні асирійські, єгипетські, грецькі, римські та середньовічні бібліотеки розповідають про хранителів книг того часу – освічених писарів та ченців, інтелектуальних науковців. Асирійський цар Ашшурбаніпал відряджав своїх писарів по різних регіонах держави з метою виготовлення копій усіх текстів, які б їм не траплялись. Саме завдяки чернечій праці після падіння Римської імперії вдалося відродити бібліотеки, зберегти релігійні та світські тексти для майбутніх поколінь [1].

Грамотність, допитливість, уважність, освіченість, володіння мовами й глибокі галузеві знання характеризували бібліотекарів того часу. Вони були висококультурними, інтелектуальними та розумними людьми, справжніми кураторами знань, які в просторі часу берегли книгу, яка змінювала свою форму, залишаючи незмінну суть, що полягала у збереженні інформації.

Технологічний прогрес, зміни в інформаційному середовищі, зростання потреб читачів є тими критеріями, що диктують бібліотекарю вимоги, якими його хоче бачити сучасний світ. Вже сьогодні можемо спостерігати тенденцію появи в бібліотеках посад SMM-фахівців, програмних менеджерів, контент-менеджерів та ін.

Яскравим прикладом цього слугують вакансії американських бібліотек, в яких знаходимо такі актуальні пропозиції: California, Wilson Library – Social Media & Marketing Specialist (спеціаліст з соціальних медіа та маркетингу); Cleveland – Program Manager, Library/Media Services (менеджер програм, бібліотека/медіасервіси); California – Systemwide

Digital Library Content Program Manager (менеджер програми системного цифрового бібліотечного контенту) та ін. [2].

Аналізуючи вакансії, звертаємо увагу на мінімальні кваліфікаційні вимоги цих бібліотек до посад, серед яких: високий рівень роботи з комп'ютером, включаючи Office Suite та онлайн-інструменти для спільної роботи, досвід роботи з Instagram та Tik Tok, знання Canva або інших програм для графічного дизайну, знання iMovie або інших інструментів для редагування відео та ін. Це далеко не весь перелік вимог до бібліотечної професії, який з кожним роком буде збільшуватися відповідно до перспектив майбутнього.

Фахівцям бібліотечної галузі потрібно бути готовими до постійних змін і відкритими до нових ідей та інновацій. На цьому незворотному шляху можна виокремити риси, які допоможуть не зупинятися – це мобільність, адаптивність, креативність, експериментаторська натура, вміння аналізувати та прогнозувати.

Мобільність – це важлива риса для сучасного бібліотекаря. Це здатність працювати в різних середовищах: в традиційному бібліотечному та віртуальному просторі; це здатність ефективно працювати в команді, спілкуватися з колегами та користувачами з різних куточків світу за допомогою різних засобів зв'язку.

Адаптивність – це ключова якість для бібліотечних фахівців, особливо враховуючи те, що технології та інформаційні потреби надзвичайно швидко змінюються. Важливо бути відкритими до нових ідей та інструментів, швидко вивчати нові інформаційні ресурси та технології, відповідно змінювати свої підходи до обслуговування користувачів.

Креативність – це важлива здатність бібліотекаря застосовувати технологічні досягнення в розробку нових послуг та сервісних програм. Створювати цікаві та змістовні ресурси, а також залучати нову аудиторію читачів до бібліотеки.

Експериментаторська натура – це здатність бути відкритим до нових підходів в роботі. Лише випробовуючи нове, можна знайти ефективні методи та форми роботи.

Вміння аналізувати та прогнозувати є надважливими навичками у світі постійних змін. Здатність аналізувати тренди в галузі інформації та технологій, прогнозувати майбутній розвиток інформаційного середовища дає можливість реагувати на зміни заздалегідь, бути корисними та цікавими.

Саме розвиток цих характеристик допоможе фахівцям бути активними інноваторами, лідерами та партнерами у змінному інформаційному світі. Саме ці якості фахівці наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова намагаються розвивати, втілюючи план діяльності в напрямі методичної роботи, зокрема, й в рамках діяльності МО бібліотек ЗВО м. Вінниця.

Першою ініціативою, яка переросла в повноцінний проєкт фахового розвитку, став феномен медіаграмотності. У 2018 році в рамках роботи МО бібліотек ЗВО м. Вінниця у бібліотеці ВНМУ ім. М. І. Пирогова відбувся перший науково-практичний тренінг «Школи медіаграмотності». Усього їх було п'ять та стосувалися вони різних тем. На заході було розкрито поняття медіаграмотності, тему авторського права та ліцензій Creative Commons, проаналізовано навички медіаграмотності бібліотекаря в науці, обговорено сервіси та інструменти, які можуть допомогти науковцям в роботі та ін.

Активний розвиток соціальних мереж, зокрема, Instagram надихнув на проведення Другої бібліотечної Школа медійної грамотності «Я блогер», яка стосувалася трендів у нових медіа та можливості їх використання в бібліотечній діяльності. Зацікавленість у креативних онлайн-платформах, що можуть допомогти в популяризації бібліотечної роботи, спонукали на проведення Третьої бібліотечної Школи медійної грамотності, яка включала цикл практичних тренінгів «Лонгрід – інструмент сучасної медіакommунікації», «Інтерактивні технології», «Сервіс “Canva” в роботі бібліотекаря. Платформа ідей та дизайнерських рішень».

З початком повномасштабної війни, враховуючи активну ворожу пропаганду, спрямовану проти нашої країни, медіаграмотність набула ще більшої актуальності. Цей фактор було враховано у плані підвищення професійної компетентності бібліотечних фахівців. Таким чином у 2022 р. в рамках роботи МО бібліотек ЗВО м. Вінниця відбулася Четверта бібліотечна Школа медійної грамотності «Безпека в інтернеті: що потрібно знати». З учасниками заходу було обговорено механізм ворожої пропаганди, фейки та діпфейки, проаналізовано основи ефективної комунікації у віртуальному світі, представлено джерела достовірної інформації «Білого списку інституту масової інформації». Ця школа була важливою в такий нелегкий час, адже він кожного з нас залежить безпека та захист нашої держави.

Не менш важливою була П'ята бібліотечна Школа медійної грамотності «Інформаційний контент в соціальних мережах», де крім загальних осучаснених рекомендацій стосовно трендів ведення сторінок в інстаграмі, фейсбуці та тіктоці розглянуто тему етики у соцмережах під час війни, обговорено маркетингові перегини пов'язані з використанням воєнної теми.

Власну експериментаторську натуру та аналіз тенденцій сучасності використано під час проведення заняття з підвищення кваліфікації працівників бібліотеки ВНМУ за темою штучного інтелекту. На занятті було продемонстровано принцип роботи ChatGPT, можливості його використання

у бібліотечній сфері, обговорено етичні аспекти та відповідальне використання штучного інтелекту у бібліотечних та наукових практиках.

Розкриваючи тему бібліотечних компетентностей фахівців бібліотеки ВНМУ, доцільно розповісти про активну та плідну співпрацю з Вінницьким обласним навчально-методичним центром галузі культури, мистецтв та туризму. В рамках цієї співпраці бібліотекарі мають можливість виступати в якості викладачів та ділитися своїми знаннями й досвідом з колегами з інших бібліотек міста та області. Фахівці бібліотеки представляють важливі аспекти роботи бібліотеки, знайомлять з її науковою, проектною, інформаційною діяльністю. Акцентують увагу на значенні медіаграмотності, соціальних мереж та діляться своїми знаннями та досвідом з цих напрямів та ін.

Важливе місце у справі підвищення фахових компетентностей бібліотечних фахівців займають методичні видання. При виборі теми завжди обирається актуальна тематика, що відповідатиме потребам сучасності. У методичних матеріалах представлено цікаву теоретичну інформацію та практичні рекомендації, які стануть корисними бібліотекарю у справі розвитку професійних навичок та знань. Цінність інформації, поданої у виданнях «Медіаграмотність: практичні навички та перспективи розвитку», «Вебкомунікація та бібліотека: технології успішної взаємодії», «PR, маркетинг, реклама – інструменти розвитку бібліотеки» та ін., підтверджується поданими прикладами практичного використання різних онлайн-платформ у популяризації бібліотечної діяльності та культурної індустрії.

Здобутий досвід і знання стають корисними бібліотекарям, які в ролі лекторів представляють роботу бібліотеки на різних університетських та обласних заходах. Наприклад, на Міжнародному медичному конгресі «Сучасні аспекти збереження та відновлення здоров'я жінки», організованого кафедрою акушерства та гінекології ВНМУ ім. М. І. Пирогова, було представлено історичний екскурс на тему «Історія акушерства та гінекології в мистецтві: еволюція поглядів та стереотипів». Кафедра стоматології щороку звертається до бібліотеки стосовно створення цікавих інформаційних відео до Дня стоматолога. Для поважних гостей з міста та району, дослідників, істориків, краєзнавців міста, працівників кафедри філософії та суспільних наук з нагоди вшанування пам'яті А. Т. Давидюка, професора кафедри суспільних наук ВНМУ ім. М. І. Пирогова, бібліотечні фахівці підготували особливий відеоролик – буктрейлер на книгу «Лікарська гекатомба», а також представили доповідь про життя та наукові пошуки відомого професора, історика та краєзнавця.

Дослідницькі історико-краєзнавчі пошуки бібліотекарів втілюються й в інших масштабних дослідженнях та проєктах. Зокрема, виданні

«Війна пройшлась по їхніх долях. Книга пам'яті Вінницького національного медичного університету» та проєкті «Вінниця – місто послідовників М. І. Пирогова», який став переможцем конкурсу «Бюджет громадських ініціатив – 2020». На ці наукові монографії бібліотекарі також створили цікаві інформаційні буктрейлери, представлені до огляду на онлайн-майданчиках бібліотеки.

У темі підвищення кваліфікації сучасного бібліотечного фахівця варто розглядати інші його навички та ролі. Адже бібліотекар – це педагог, оратор, режисер промовідео, СММ-фахівць, веб-дизайнер, журналіст, редактор, фотограф та ін. Великою перевагою є компетенція у сфері ІТ. Ці та інші ролі варто врахувати під час планування та організації фахового навчання у професійних закладах різного рівня. Проте найголовнішим є те, що у світі, де інформація швидко змінюється, сучасному бібліотечному фахівцю потрібно постійно вдосконалювати свої знання та навички, а сам процес навчання та професійного розвитку є невід'ємною частиною конкурентності бібліотечної професії та питання важливості існування бібліотек.

Література:

1. Балог П. Про книгозбірні та книго бирачів. *Verbum*. URL: <https://tinyurl.com/3hf3z83t> (дата звернення: 05.07.2023).
2. Indeed. URL: <https://tinyurl.com/bdh34s7j> (дата звернення: 05.07.2023).

FROM BOOK KEEPERS TO CODE KEEPERS. THE EVOLUTION OF LIBRARY COMPETENCIES

Yaroslava Bondarchuk

National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya
Head of the Scientific and Methodological Department
of the Scientific Library

Abstract: *This article presents the evolution of library competencies in the view of the tendency of social and information-technological changes. A list of professional characteristics is offered, which is the key to the development of the profession. The experience of work on improving the qualifications of the employees of the Scientific Library of the VNMU named after M. I. Pirogov within the framework of the activities of the methodological association of libraries of higher educational establishments in Vinnytsia.*

Key words: *university library, library competencies, professional development, media literacy, Media Literacy School.*

УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА: ПРІОРИТЕТИ ТА НАПРЯМИ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ

Ольга Боровик

Полтавський державний медичний університет

Директорка бібліотеки

ORCID iD 0000-0002-1088-6381

***Анотація:** Висвітлено особливості соціокультурної роботи бібліотеки Полтавського державного медичного університету, різноманітні форми й методи інформування та популяризації літератури. Особлива увага надається просвітницькій роботі зі здобувачами освіти відповідно до викликів сьогодення.*

***Ключові слова:** бібліотека ПДМУ, просвітницька робота, здобувачі освіти, масові заходи.*

Триває повномасштабна війна Росії проти України. В умовах воєнного стану і збройної агресії бібліотека ПДМУ продовжує здійснювати соціокультурну, інформаційну діяльність. Усі соціокультурні проекти спрямовані на підтримку навчальних, наукових та освітніх потреб користувачів, на формування у здобувачів освіти демократичного світогляду, поваги до рідної мови, культури, традицій, здорового способу життя. Більшість масових заходів та публікацій в соцмережах присвячені воєнно-патріотичній тематиці. У культурно-просвітницькій роботі книгозбірнею використовуються різноманітні форми й методи інформування та популяризації літератури. Започатковані нові проекти, впроваджені нестандартні ідеї, використані сучасні медіапрактики.

Дистанційне навчання спочатку в умовах карантину, а потім в умовах воєнного стану спонукає працівників бібліотеки комунікувати з читачами через постійну присутність в інтернет-просторі. Аби задовольнити інформаційні потреби віртуального користувача та для підвищення його духовного рівня, формування стійкої системи глибоких моральних цінностей бібліотекою майже щодня публікуються дописи, експрес-інформації, листівки різноманітної тематики. Візуальний супровід тексту здійснюється сучасними зображеннями, медіапрезентаціями, відеопрезентаціями, відеороліками, створених у різноманітних програмах: Photoshop, Pictoric, CorelDraw, PowerPoint, MovaviVideoEditor.

3-поміж нових послуг, які надає книгозбірня користувачам – робота Музею раритетної книги, де проводяться регулярні екскурсії, бібліографічні огляди.

30 вересня 2021 року, у Всеукраїнський день бібліотек, сталася унікальна подія, на яку чекали вже багато років співробітники бібліотеки та вся університетська громада – це відкриття Музею раритетної книги. Приємно і символічно, що відкриття Музею відбулося саме у сторічний ювілей університету. Ідея створення Музею зародилася понад десять років тому, коли бібліотекою було розпочато грандіозну роботу не тільки з упорядкування та дослідження наявних у фонді раритетних книг, а й популяризації колекції та забезпечення доступу до неї сучасним та майбутнім поколінням. Результати досліджень відображені у трьох великих проєктах, які присвячені славному ювілею ПДМУ й були презентовані присутнім на заході: віртуальний путівник «Сторінки університетської біографії в книжкових виданнях», бібліографічний покажчик «Раритетні видання фонду бібліотеки ПДМУ», віртуальний покажчик «ПДМУ – 100! Бібліозанурення в історію Університету».

Новостворений Музей раритетної книги бібліотеки ПДМУ жодного дня не залишається без відвідувачів. Здобувачі освіти університету, гості з інших установ на екскурсіях дізнаються про унікальні видання, збережені бібліотекою; розглядають старовинні книги, видані у різні століття, дивуються технологіям їх створення.

International Book Giving Day. В усі роки існування університетської книгозбірні, вагомим поповненням її фондів були подаровані користувачами з приватних бібліотек книги як уже читані, так і зовсім нові. Ініціатива дарування книг бібліотеці у святковий Міжнародний день дарування книг вже кілька років поспіль отримала підтримку університетської спільноти та продовжує знаходити нових ентузіастів і учасників, а факт надходження дарів у бібліотеку – це показник її престижу і місця в житті університету. Збережені для нащадків документи стануть основою пізнання і наукового пошуку читачів.

Бібліотека ПДМУ змінюється, прагне бути корисною, цікавою, креативною та сучасною. Відповідно до інформаційних потреб користувача, університетська книгозбірня забезпечує вільний доступ до власних послуг і ресурсів, поєднує електронні та традиційні форми у бібліотечному обслуговуванні, є навігатором та посередником у сучасній системі інформаційно-комунікативної діяльності. Привабливий образ сучасної книгозбірні багатогранний. «Живе спостереження, тобто наочне сприйняття, є початком усякого пізнання» [6].

Реклама бібліотечних ресурсів за допомогою книжково-ілюстра- тивних виставок – це один із пріоритетних напрямів у створенні бібліо- течного іміджу засобом розкриття фонду та колекцій книгозбірні. Тож, продовжується популяризація читання через виставкову діяльність. Книгозбірня продовжує відзначати ювілейні дати видатних діячів укра- їнської культури, не тільки як самобутніх майстрів слова, думки чи мистецтва, але і як приклад моральної стійкості та незламності, якої су- спільство потребує нині.

З початком повномасштабної війни особливої актуальності на- були «заходи з промоції здорового способу життя, психічної рівноваги, першої домедичної та медичної допомоги, санітарно-гігієнічного вихо- вання. Екстремальні воєнні умови ставлять актуальні питання, якою має бути поведінка, аби принаймні зберігати власне здоров'я, що робити для забезпечення, стабілізації, підтримання життєздатності, як відновлюва- тися і закріплювати найбільш вдалі стратегії персонального та суспіль- ного добробуту» [2]. Тому на бібліотечному вебресурсі, у соцмережах розміщується експрес-інформація відповідної тематики, створюються віртуальні виставки, наприклад: до Міжнародного дня просвіти з питань мінної небезпеки, до Дня пам'яті жертв застосування хімічної зброї, до Дня гігієни рук тощо.

Один із наймасштабніших за змістом, формою та кількістю уча- сників проєктів книгозбірні – святкування Всеукраїнського дня бібліо- тек. Бібліотека ПДМУ вже багато років відзначає це свято разом зі своїми користувачами. Натепер День бібліотек із «присмаком» болі, бо – страшна війна, руйнації, знищення російськими загарбниками всього рідного, милого й любого українському серцю. Цьому підтвер- дження – фотовиставка «Бібліотека і війна: зруйновані бібліотеки Укра- їни», що була організована бібліотекою у холі адмінкорпусу ПДМУ, яку впродовж дня було презентовано університетській громаді. На підтримку флешмобу-читання «Читаємо, мріємо, гуртуймося», який було оголошено Українською бібліотечною асоціацією, у центральній читальній залі користувачі читали уривки з поетичних і прозових творів сучасних українських письменників та класиків. Як і в позаминулі роки викладачі, співробітники, здобувачі освіти ПДМУ не залишилися бай- дужими й долучилися до спільного свята. Усі локації ані хвилини не були без відвідувачів.

Бібліотека ПДМУ «впевнено переростає в мультиресурсний, му- льтисервісний заклад, що забезпечує мультипотреби користувача» [4] – у цьому переконуються здобувачі освіти, коли відвідують бібліотечно- бібліографічне заняття «Основи інформаційної культури». Курс спря- мований на оволодіння комплексом знань, умінь і навичок ефективного

використання інформаційно-освітнього середовища бібліотеки ПДМУ, ознайомлення з її структурою та можливостями, системою обслуговування, послугами, довідково-пошуковим апаратом. Здобувачі освіти отримують знання, які дозволяють «вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати участь в його формуванні і сприяти інформаційній взаємодії» [1], засвоювати інформацію, що зафіксована на різних наукових платформах. Відповідно до цілей і завдань у занятті оптимально поєднані теоретична підготовка і практичне навчання.

Укриття, бомбосховища стали особливими локаціями після 24 лютого 2022 року. Під час повітряних тривог бібліотечні заняття тривають у книгосховищі навчального абонементу, яке співробітники облаштували під навчальну залу.

У цей бурхливий, неспокійний час, коли триває війна, університетська книгозбірня залишилася не тільки культурно-інформаційним центром, а й стала територією безпеки, психологічного комфорту. Тут можна відпочити душею, відволіктися від важких думок. Цьому сприяють різноманітні акції. Наприклад, іміджева акція у центральній читальній залі бібліотеки до Міжнародного дня чаю. Одна з останніх тем акції: «Українська історія чаю». Читачі університетської книгозбірні дізнавалися про дивовижну історію українського чаю, розглядали експонати на виставці й пригощалися тонізуючим чорним, заспокійливим зеленим та антистресовим трав'яним чаєм. Запахні чайні аромати панували в читальній залі впродовж всього дня. Акція відбулася за підтримки студентського профкому ПДМУ.

«Завдяки комплексній комп'ютеризації та автоматизації бібліотечних процесів, освітянська книгозбірня фундаментально змінила традиційне призначення. Сьогодні її діяльність базується на мультимедійних технологіях, а значний масив інформації культурно-просвітницького характеру представлено в інтернет-просторі бібліотеки та активно переглядається користувачем» [7].

Із 2020 року бібліотека ПДМУ здійснює роботу над створенням віртуальних бюлетенів «Гідні визнання», присвячених видатним лікарям-науковцям, з акцентуванням на українських учених. Матеріали бюлетенів можуть бути використані в освітньому, виховному, пізнавальному процесах як працівниками медичних освітніх установ, так і поціновувачами вітчизняної та світової історії.

«Читач рекомендує» – рубрика, яку започатковано у 2019 році за результатами бібліотечного квілту «Моя улюблена книга» і в якій презентуються улюблені книги наших читачів. Під час дистанційного навчання рубрика розширилася та набула популярності поміж онлайн користувачів бібліотеки ПДМУ і систематично поповнюється.

Збільшилася кількість віртуальних виставок, адресованих широкому колу користувачів. «Віртуальна виставка дає змогу направити увагу читача на додаткові джерела інформації, запропонувати скористатися іншими сервісними послугами бібліотеки, комплексно висвітлити задану тему» [3].

Буккросинг – ще одна форма роботи бібліотеки із залучення молоді до друкованого слова. Поряд із реконструйованою центральною читальною залом розмістився «Візочок мігруючої літератури» – оновлений, елегантний, стильний, охайний. Уперше він з'явився в 2010 році і вже понад десять років користується неабиякою популярністю у читачів університетської бібліотеки. Цей візочок призначений для вільного користування книжками. У ньому можна на вибір обрати потрібну книгу й утримувати її тривалий час, а за потреби – залишити книжку у себе назавжди.

Бібліотека ПДМУ намагається оперативно реагувати на запити, побажання та вимоги своїх користувачів, а також постійно підвищувати професійну компетентність співробітників.

Література:

1. Галета Я. Інформаційна культура як показник зрілості особистості в умовах інформатизації суспільства. *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. Вип. 135. С. 83–87. URL: <http://dspace.kspu.kr.ua/jspui/handle/123456789/364> (дата звернення: 22.09.2023).

2. Дворник М. С. Промоція здорового способу життя особистості в умовах війни: концептуальні засади дослідження. *Проблеми політичної психології*. 2023. Вип. 13 (27). С. 57–64. DOI: 10.33120/popp-Vol13-Year2023-127.

3. Лоренсон В., Попіль Л., Чайківська Л. Формування інформаційної культури користувачів. *Нова модель інформаційного образу бібліотеки: зміна традиційного сприйняття її призначення та функцій* : матеріали III наук.-практ. інтернет-конф. (Ужгород, 21 жовтня 2021 р.). Ужгород, 2021. С. 87–92. – URL: <https://tinyurl.com/5n8dpnek> (дата звернення: 22.09.2023).

4. Онищенко О. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 6. С. 3–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_6_3 (дата звернення: 22.09.2023).

5. Просування читання та залучення читачів: сучасні підходи і можливості. *Херсон. обл. універсальна наук. б-ка ім. Олесь Гончара*. URL: <https://tinyurl.com/yc2avy7v> (дата звернення: 14.09.2021).

6. Форми популяризації книг сучасної української літератури в бібліотеці / підгот. Л. Віжічаніна. Віртуальний бібліограф. ХО-УНБ ім. О. Гончара. URL: <https://biblio.lib.kherson.ua/formi-populyarizatsii.htm> (дата звернення: 22.09.2023).

7. Чернелівська Т. М. Соціокультурна діяльність бібліотеки ВНЗ: напрями розгортання у комунікаційному просторі університету. *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2015–2016 рр., (15–18 трав. 2017 р.)* : у 2 т. Вінниця : Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса, 2017. Т. 1. С. 72–76.

**UNIVERSITY LIBRARY:
PRIORITIES AND ASPECTS
OF CULTURAL AND EDUCATIONAL WORK**

Olha Borovyk

Poltava State Medical University

Library Director

ORCID iD 0000-0002-1088-6381

Abstract: *The features of sociocultural work at Poltava State Medical University library, diverse forms and methods of information dissemination and promotion of literature have been elucidated. Special attention has been given to educational work with the students who face the current challenges.*

Key words: *PSMU library, educational work, students, public events.*

**НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА
ЧЕРКАСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ –
ХАБ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ**

Ліліана Діхтярук
Черкаська медична академія
Директор Наукової медичної бібліотеки

***Анотація:** Відкриття Хабу цифрової освіти, покорова його організація, роль бібліотеки у підвищенні цифрової грамотності користувачів.*

***Ключові слова:** бібліотека академії, цифрова освіта, хаб.*

Швидкий розвиток інформаційних технологій призводить до швидких змін у всіх сферах життя, вимагаючи пересічного громадянина (учня, студента, викладача, медичного працівника, бібліотекаря) володіти різноманітними цифровими інструментами. За часи пандемії та повномасштабної війни дистанційна освіта набула особливої ваги.

Відтоді, коли у вересні 2019 року було створено Міністерство цифрової трансформації України, цифровізація в державі вийшла на новий етап.

Щоб забезпечити доступність до цифрової держави, необхідна цифрова грамотність населення. Можливість вільно користуватися інтернетом та різноманітними сервісами і застосунками вже є базовою потребою для людей, відповідно, для наших користувачів. Бібліотеки мають значний досвід у навчанні комп'ютерної грамотності та роботи з інтернетом своїх читачів.

Враховуючи ці фактори, ВГО Українська бібліотечна асоціація та Міністерство цифрової трансформації України розпочали проєкт «Дія. Цифрова освіта». У межах проєкту 2020 року започатковано Мережу хабів цифрової освіти («хаб» – цей термін широко застосовується для визначення центру подій, уваги, діяльності), де бібліотеки є ключовими елементами, і до якої долучилася наша бібліотека (понад 2000 бібліотек).

У своїх послугах ми використовуємо спеціальну платформу Дія. Цифрова освіта. Працівники бібліотеки допомагають користувачам освоювати нові цифрові інструменти та здобувати нові знання і навички через інтернет, навчають користуватися державними послугами на порталі та в застосунку Дія.

Як розроблявся цей Хаб?

Згідно з посібником, розробленим ВГО Українська бібліотечна асоціація «Бібліотеки – Хаби цифрової освіти», ми склали матрицю дій:

- визначити потреби в цифровій освіті цільових груп спільноти, в нашому випадку користувачів бібліотеки:

- професорсько-викладацького складу;
- студентів;
- медичних працівників;
- інших.

Проводилися опитування серед користувачів бібліотеки в усній формі.

- задекларувати цифрову освіту як напрям роботи бібліотеки у документах, що регламентують її діяльність, в нашому випадку:

- Положення про бібліотеку;
- Положення про відділ;
- Положення про Хаб цифрової освіти.

В план роботи внести: «цифрова освіта і послуги або інші послуги».

- призначити працівників, відповідальних за діяльність Хаба цифрової освіти та виконавців робіт на окремих ділянках.

Бібліотекар-менеджер цифрової освіти повинен:

- бути зареєстрованим на порталі «Дія»;
- встановити та авторизуватися у застосунку «Дія»;
- вивчити функціонал сайту та застосунку «Дія»;
- ознайомитися з офіційними інструкціями на порталі «Дія» та на YouTube-каналі «Дія»;
- переглянути освітній серіал «Електронний підпис»;
- ознайомитися зі способами електронної ідентифікації на державних сайтах;
- ознайомитися з сайтами та застосунками, щодо яких у Хабі надаються консультації;
- отримати Сертифікат цифрової грамотності рівня С1.

Можна призначити відповідальними за цей майданчик робіт декількох осіб.

У нас два відповідальних працівника: завідувачка відділом обслуговування науковою літературою, завідувачка відділом науково-медичної інформації. Вони виконують завдання з навчання та надання цифрових послуг поряд з іншими своїми функціональними обов'язками.

Бібліотекарі-менеджери цифрової освіти пройшли тестування для виявлення рівня цифрових компетентностей на платформі «Дія. Цифрова освіта» «Цифрограм» та отримали Сертифікат.

- визначити просторове розміщення Хаба у бібліотеці (у нас це читальна зала – місце науковця);
- облаштувати Хаб технічними засобами і пристроями, ліцензійними програмними продуктами та забезпечити підключення до Інтернету (робоче місце для Хабу оснащено комп'ютером, є доступ до Інтернету, до бібліотечних баз даних, до застосунку «Дія»);
- офіційно зареєструвати бібліотеку як Хаб цифрової освіти.

подається онлайн-заявка на сайті «Дія. Цифрова освіта» (<https://osvita.diia.gov.ua/hubs>) за спеціальною формою, вказавши при цьому контактну особу, яка відповідатиме за роботу Хаба. На вказану електронну адресу прийде лист-підтвердження статусу офіційного хаба, а також папка з промоматеріалами проекту.

Можна подивитися відеоролик, створений Публічною бібліотекою ім. Лесі України м. Києва, у якому покроково роз'яснюється методика реєстрації бібліотеки як цифрового Хабу (<https://www.youtube.com/%20watch?v=KJPAzIoRK2s>).

Через декілька днів прийшла відповідь щодо долучення нашої бібліотеки до мережі. Ми є на карті сайту «Дія. Освіта» і, відповідно, в списку Хабів.

Послуги, які надає бібліотека в межах Хабу:

- доступ до мережі Інтернет і мережевих ресурсів, вільний доступ до порталу «Дія»;
- навчання користувачам соціальними мережами, месенджерами, електронною поштою;
- навчання користувачам послугами онлайн-банкінгу, медичними інформаційними системами «e-Health» або HELSI;
- доступ до баз даних нашої бібліотеки;
- надання електронних бібліотечних послуг (тематичні запити, списки літератури для наукових праць, визначення УДК тощо);
- послуга з використання наукометричних баз:
 - реєстрація;
 - пошук інформації;
 - систематизація та інше.

Основними формами роботи є:

- інформаційні години;
- групові та індивідуальні тематичні консультації;
- довідки (запит – відповідь), тощо.

Цифровізація бібліотеки автоматично перетворює її в цифровий хаб, який стає актуальним та затребуваним серед користувачів. Цифрові освітні хаби для медичних закладів освіти Європи функціонують вже тривалий період.

В Україні перебувають на етапі становлення. Наразі відбувається період наповнення цих електронних освітніх центрів необхідним ресурсом.

Отже, Хаб цифрової освіти Наукової медичної бібліотеки Черкаської медичної академії має освітньо-стратегічне та навчально-практичне значення. Він вимагає впорядкування та ефективного функціонування цифрового простору бібліотеки та використовує її як джерело знань, умінь та навичок для користувачів.

Література

1. Бібліотеки – Хаби цифрової освіти : практичний посібник / автори-укладачі: О. Бруй, Т. Козицька, Г. Мацієвська, С. Моїсєєва, І. Шевченко ; заг. ред. Я. Сошинської ; ВГО Українська бібліотечна асоціація ; Проект підтримки Дія. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2023. 116 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/55750>.
2. Гринькевич О. С., Лутчин Н. П. Аналіз і моделювання процесів інтернаціоналізації вищої освіти у контексті інноваційного розвитку. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 3. С. 314–325.
3. Гриценчук О. О. Цифрові освітні хаби для підтримки громадянської освіти як складова інформаційно-цифрового навчального середовища: досвід Нідерландів, Бельгії та України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 79, № 5. С. 341–360.
4. Скаун І. Функціонування інформаційно-цифрового хабу в медичному закладі вищої освіти. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2022. № 1 (33). С. 56–61.
5. Теоретико-методологічні засади інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України : монографія / В. Ю. Биков, О. Ю. Буров, А. М. Гуржій та ін.; наук. ред. В. Ю. Биков, С. Г. Литвинова, В. І. Луговий. Київ : Компрінт, 2019. 214 с.
6. Федулова Л. І. Інноваційно-технологічні хаби – драйвери розвитку регіонів. *Економічна теорія та право* : збірник наукових праць. 2016. № 1 (24). С. 11–27.
7. Хаби цифрової освіти у бібліотеках Хмельницької громади: з досвіду роботи / Центральна публічна бібліотека Хмельницької міської територіальної громади ; [уклад. І. І. Білик ; ред. О. Б. Васишина]. Хмельницький, 2021. 52 с. (На полицю фахівцю).
8. Цифрова трансформація відкритих освітніх середовищ : колективна монографія / за ред. В. Ю. Бикова, О. П. Пінчук. Київ : ФОП Ямчинський О. В., 2019. 186 с.

9. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності: практичний посібник / автори укладачі: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко; Українська бібліотечна асоціація. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с.

10. Digital education hubs in medical higher education: Ukraine and the EU perspectives / H. Budko, T. Ivakhniuk, Y. Ivakhniuk et al. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12, N 63. P. 233–242.

11. Evaluation of Virtual Reality Technology and Online Teaching System for Medical Students in Ukraine During COVID-19 Pandemic / Y. Tsekhmister, T. Konovalova, B. Tsekhmister et al. *International Journal of Emerging Technologies in Learning*. 2021. Vol. 16, N 23. P. 127–139.

12. Kucirkova N., Littleton K. Digital learning hubs: theoretical and practical ideas for innovating massive open online courses. *Learning, Media and Technology*. 2017. Vol. 42, N 3. P. 324–330.

SCIENTIFIC MEDICAL LIBRARY OF THE CHERKASY MEDICAL ACADEMY – HUB OF DIGITAL EDUCATION

Liliana Dikhtyaruk

Cherkasy Medical Academy

Director of the Scientific medical library

Abstract: *The opening of the Digital Education Hub, its step-by-step organization, the role of the library in increasing the digital literacy of users.*

Key words: *academy library, digital education, hub.*

УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА У ВОЄННИХ РЕАЛІЯХ ПРИФРОНТОВОГО МІСТА

Ірина Киричок

Харківський національний медичний університет
директор Наукової бібліотеки
ORCID iD 0000-0002-0505-5364

***Анотація:** В статті представлено досвід організації та результати роботи Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету під час воєнного стану в Україні з урахуванням особливостей прифронтового міста. Зазначено виклики, з якими зіткнулась університетська бібліотека, прийняті рішення для їх подолання та узагальнено висновки щодо діяльності бібліотек ЗВМФО під час кризових ситуацій.*

***Ключові слова:** університетська бібліотека, заклади вищої медичної та фармацевтичної освіти, воєнний стан, війна в Україні, російська воєнна агресія, діяльність в умовах прифронтового міста, гібридна освіта, дистанційна робота, виклики кризових ситуацій.*

Чотири роки поспіль вища медична освіта Україні долає серйозні виклики, спричинені процесами, що відбуваються як в державі, так і у світі в цілому. Спалах пандемії COVID-19 у 2020 році, і, як наслідок, запровадження карантинних обмежень сприяли переходу усіх освітніх закладів, зокрема й закладів вищої медичної та фармацевтичної освіти (ЗВМФО) спочатку на дистанційну, а далі – гібридну форму навчання, поєднуючи офлайн- та онлайн-формати.

Досвід використання технологій дистанційного навчання під час пандемії коронавірусу впроваджено і під час воєнного стану в Україні, спричиненого російською збройною агресією 24 лютого 2022 року, яка вилилась в широкомасштабну війну, що триває й досі.

З початком війни українські ЗВМФО обрали формат проведення освітнього процесу в залежності від безпекової ситуації у кожному регіоні та готовності вишу забезпечити захист здобувачів вищої освіти і працівників: дистанційно – для тих ЗВМО, що знаходяться на території бойових дій чи поблизу них; офлайн або в гібридному форматі – для тих, що знаходяться віддалено від місць бойових дій. У східних та південних областях України, де тривають активні бойові дії, ЗВМФО вимушено перейшли на дистанційну форму навчання, створивши всім суб'єктам освітнього процесу безпечні умови для завершення навчального року.

Університетські медичні бібліотеки як головні інформаційні центри вишів з початку війни оперативно реорганізували робочі процеси

відповідно до умов воєнного стану та формату роботи ЗВМФО: налагодили за необхідності дистанційну роботу, онлайн-комунікації між бібліотечними фахівцями і користувачами бібліотек, організували волонтерські хаби – центри допомоги Збройним Силам України, внутрішньо переміщеним особам, що через війну вимушені були евакуюватись у більш безпечні регіони країни.

Під час воєнного стану робота медичної бібліотеки вкрай важлива – вона здійснює інформаційний супровід підготовки лікарів, зокрема – військових медичних фахівців, надає консультативну і практичну допомогу у пошуку необхідних джерел актуальної інформації, нових видань спеціалістам у галузі охорони здоров'я, медсестринської справи, лабораторних досліджень, соціальної роботи тощо.

Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) є освітнім, науковим, культурним центром вишу, ключовою ланкою у формуванні цифрового освітньо-наукового середовища університету, а саме: координує роботу Репозитарію ХНМУ; продовжує наповнювати електронний ресурс Фахово-орієнтовний електронний контент (ФОеК, або e-Content), який започаткувала під час пандемії, – це структурований веб-показчик посилань на електронні навчальні та наукові видання з інституційних репозитаріїв України, він розташований в Системі дистанційного навчання нашого університету (на платформі Moodle), адже в країні відсутні спеціалізовані онлайн-платформи медичної літератури; формує електронний каталог, різноманітні веб-показчики та навігатори баз даних, електронних бібліотек, інформаційних порталів – переважно з повнотекстовим контентом; організовує і надає доступ до електронних книг і журналів Springer Nature (Springer), ScienceDirect (компанії Elsevier), наукометричних баз Web of Science та Scopus та інших ресурсів, зокрема наданих під час війни.

Карантинні обмеження під час пандемії ковіду розширили впровадження нових сервісів в роботу бібліотеки для віртуальних комунікацій з колегами та користувачами щодо інформаційного супроводу освітньої та наукової діяльності університету. І як стало зрозуміло згодом, складні й невизначені умови праці при пандемії були для нас генеральною репетицією перед початком війни в Україні.

Університетський та науковий мегаполіс, Харків став у цій війні східним форпостом не тільки України, а й усієї Європи. З перших днів російська армія щодня завдавала ракетних ударів по його промисловим об'єктам, житловим районам, культурним центрам, лікувальним та освітнім закладам – від російської воєнної агресії найбільше університетів постраждало саме в Харківській області.

Харківський національний медичний університет, як і вся країна, з перших днів війни став на захист держави. Його співробітники і студенти з перших днів війни: як воїни – захищають незалежність держави в лавах Збройних Сил України, Територіальної оборони, Національної гвардії; як медичні працівники – рятують життя військових і цивільних людей на передовій, в лікарнях та службі швидкої допомоги; як волонтери – допомагають населенню з доставкою продуктів харчування, ліків, засобів гігієни, евакуюють у безпечні місця, допомагають захисникам України – плетуть маскувальні сітки, організують забезпечення технічними, лікарськими, гігієнічними засобами, продуктами харчування тощо.

Надаючи волонтерську допомогу захисникам та цивільному населенню України, працівники Наукової бібліотеки продовжили свою професійну діяльність. Перебуваючи у прифронтовому місті, яке з перших днів вторгнення російської армії знаходиться під постійними обстрілами з її боку через близькість кордону з країною-агресоркою, перші місяці війни Наукова бібліотека вимушена була, як і сам університет, знов перейти на дистанційну форму роботи, зібравши робочу групу з 20 осіб (третина колективу) – тих працівників, які мали при собі технічні засоби (комп'ютери, ноутбуки, планшети, смартфони) і підключення до мережі Інтернет, оперативно налагодивши за допомогою інтернет-технологій, мобільних додатків віддалену роботу, а саме:

- для працівників бібліотеки – організувала роботу з формування цифрового освітньо-наукового середовища університету, проведення онлайн-нарад, консультацій, написання статей, доповідей та інше;
- для користувачів – створила додаткові віртуальні сервіси, розширила службу дистанційних послуг.

Попри перебування Харкова під постійним вогнем російських окупантів, більша частина робочої групи залишилась в місті і працювала, облаштувавши собі так звані «робочі кабінети» в коридорах квартир, пам'ятаючи про правило «двох стін», або в інших більш безпечних приміщеннях та підвалах. Працювали між обстрілами, вдень та вночі – в той час, коли було електроживлення і мережевий зв'язок, адже постійно страждала критична інфраструктура міста – ворог також бив по електро- і тепломережам. Інша частина працювала, перебуваючи в евакуації. Для кожного були розподілені обов'язки і визначений обсяг робіт з урахуванням реалій війни. Попри всі складнощі воєнного стану, співробітники бібліотеки працювали постійно.

Розширення цифрового контенту для освіти і науки та організація доступу до нього стало пріоритетним завданням для бібліотеки. За цей період понад два десятки міжнародних компаній відкрили безкоштовний доступ до своїх ресурсів на підтримку медичної освіти під час

війни. Тож на сайті НБ ХНМУ додано нову колекцію «Актуальні ресурси на підтримку українських освітян та науковців у воєнний час». Також бібліотекарі продовжили роботу над статтями для Вікіпедії про видатних вихованців Харківської медичної школи, скласти бібліографічні покажчики, видавати власний бюлетень «Бібліотерапевт», готувати доповіді до науково-практичних конференцій та багато іншого.

Не перервався і процес набуття та вдосконалення soft та hard skills – під час воєнного стану з лютого 2022 року по жовтень 2023 року співробітники бібліотеки, що увійшли до робочої групи, пройшли різноманітні тренінги, онлайн-курси, школи, майстер-класи і отримали 55 сертифікатів.

Через три місяці від початку війни, попри щоденні артилерійські та ракетні обстріли Харкова, з червня 2022 року бібліотекарі вийшли працювати на робочі місця – спочатку чотири співробітника, через тиждень ще два, до кінця року кількість працюючих в стінах бібліотеки зросла до п'ятнадцяти працівників. Важливим завданням стало збереження бібліотечного фонду, адже велика кількість книжок була на руках у студентів, проведення кампанії щодо ліквідації заборгованості літератури студентами-випускниками, аби вони вчасно отримали дипломи лікарів. Розроблений алгоритм роботи щодо ліквідації заборгованості літератури передбачав на вільний вибір користувачів: повернення літератури безпосередньо до бібліотеки, або пересилка поштою, або грошова компенсація online. Тож самі студенти або їх родичі чи знайомі приносили підручники до бібліотеки, частина користувачів надсилала їх поштою, а бібліотекарі забирали посилки у поштових відділеннях.

Злагоджена робота бібліотеки та університетської спільноти у червні-липні 2022 року дала високі результати – понад 90 % студентів-випускників ліквідували заборгованість літератури, а бібліотекарі максимально з можливого зберегли бібліотечний фонд. Аналогічний результат отримано й під час випускної кампанії 2023 року, особливістю якої стало максимальне повернення літератури до фонду вітчизняними студентами безпосередньо до бібліотеки або її заміна іншими виданнями. Це стало реальним в прифронтовому місті завдяки успішному контраступу наших захисників восени 2022 року і відступу окупаційних військ ворога.

Отже, лише перші 3 місяці війни НБ ХНМУ здійснювала інформаційне обслуговування користувачів тільки дистанційно, а далі почала працювати у гібридному форматі. Університетська бібліотека під час воєнного стану відновила роботу з бібліотечним фондом, продовжує видавати і приймати літературу, проводити інформаційні пошуки, визначати індекси УДК для наукових робіт, консультувати викладачів та науковців щодо самоархівування матеріалів в Репозитарії ХНМУ, створення та актуалізації персональних профілів в наукометричних базах

і системах ідентифікації авторів, питань публікаційної активності науковців, перевіряти тексти антиплагіат-системами, що використовуються в університеті, здійснювати бібліографічне оформлення наукових праць, писати статті та доповіді й брати участь у фахових заходах, підвищувати професійні компетентності тощо.

Не зупинилася робота щодо проведення масових заходів для користувачів – під час воєнного стану вони проходять виключно в онлайн-форматі. Проведено цикл методичних вебінарів, тренінгів, майстер-класів для науковців та викладачів університету, серед яких «Антиплагіат-стратегія ХНМУ: поради авторам та експертам», «Інформаційно-ресурсна база ХНМУ», «Репозитарій ХНМУ як інструмент просування публікацій у світовому інформаційному просторі», «Міжнародні наукометричні бази даних Scopus та Web of Science: особливості пошуку релевантної інформації».

Продовжилася культурно-просвітницька та виховна робота зі студентською молоддю, а саме: знайомство студентів з основами академічної доброчесності та запобігання плагіату, інформували про онлайн-курс «Академічна доброчесність», необхідність та умови його проходження в межах інформаційного тижня «Першокурсник»; круглі столи з щорічного циклу «Бібліотека і студентство: діалоги», серед яких «Академічне спільнота в період військової агресії Росії проти України: психологічні аспекти», «Як і навіщо брати участь у конференціях: поради початківцям», «Молодіжні субкультури», «Небезпечний Інтернет: протидії шахрайству та насильству», «Медицина на сторінках прози та поезії», літературно-творчі вечори, на яких студенти, викладачі та бібліотекарі презентували власні поезії, прозу, творчі доробки, створені під час війни. Під час війни на сьогодні загалом проведено понад два десятки онлайн-заходів.

З початку 2023 року НБ ХНМУ відновила роботу свого благодійного проекту «Світ у дитячих долоньках», започаткованого у 2016 році з метою допомоги дітям, які потребують особливої уваги – маленьким пацієнтам дитячих лікарень та вихованцям дитячих будинків. У лікарнях для дітей, серед яких є і переміщені з окупованих територій, бібліотекарі-волонтери спільно зі студентами університету проводять арт-терапію, ігри та вікторини, також формуються «Коробки Хоробрості» – набори для творчості й дозволя дітям, що проходять різноманітні медичні процедури.

Під час збройної російської агресії бібліотека заснувала власний фонд на допомогу захисникам України – донати співробітників бібліотеки та всіх небайдужих спрямовуються на придбання медичних препаратів і турнікетів, тепловізорів, ремонт авто для фронту, відновлення бази медичних батальйонів, тощо.

У період військового стану в Науковій бібліотеці відбулись реорганізаційні процеси. У 2022 році завершилась реорганізація Харківської

медичної академії післядипломної освіти (ХМАПО) шляхом її приєднання до ХНМУ, відповідно бібліотеку ХМАПО реорганізовано у структурний підрозділ Наукової бібліотеки ХНМУ – відділ інформаційного забезпечення безперервної освіти зі штатом 5 працівників. З 2023 року керівництвом вишу прийнято рішення об'єднати та підпорядкувати Науковій бібліотеці ХНМУ всі бібліотечні підрозділи університету з їхніми фондами, а саме бібліотеки Науково-дослідного інституту гігієни праці та профзахворювань та Медичного фахового коледжу. Таким чином, на кінець 1 півріччя 2023 року загальний (об'єднаний) фонд НБ ХНМУ налічує понад 1,33 млн примірників, зокрема в цифровому форматі – понад 46 тисяч. Серед пріоритетних завдань в роботі з фондами – оптимізація, упорядкування обліку руху та каталогізація об'єднаних фондів, вилучення застарілої, фізично зношеної, зайвої дублетної літератури, збільшення та систематизація цифрових інформаційних ресурсів власної та зовнішньої генерації.

Розгалужена мережа пунктів обслуговування користувачів на додипломному й післядипломному етапах освіти та в процесі науково-педагогічної діяльності на цей час включає 7 абонементів, 20 читальних залів і залів для самостійної роботи (до об'єднання було 5 абонементів, 15 читальних залів і залів для самостійної роботи). Серед пріоритетних напрямів в організації обслуговування користувачів – розширення дистанційних послуг, оптимізація та упорядкування єдиного обліку користувачів, підвищення якості інформаційно-бібліотечних сервісів, будова ефективних комунікацій між пунктами обслуговування користувачів, адже вони розташовані в різних районах міста.

Проблемним постало кадрове питання. Під час воєнного стану звільнились 14 % працівників колективу, виїхали за кордон та призупинили дію трудового договору – 22 % і стільки ж перебувають в простой. На жаль, нестабільна військова обстановка в регіоні та особливості діяльності вишу у прифронтовому Харкові наразі не сприяють поверненню співробітників додому та виходу на робочі місця. Тож, з всього колективу бібліотеки, який залишається на сьогодні, працює менше половини (42 %), а саме: на робочих місцях 31 %, дистанційно – 11 %. Відповідно навантаження на кожного працюючого співробітника суттєво зросло, адже бібліотека сьогодні виконує роботу за всіма напрямками своєї діяльності. Отже, НБ ХНМУ продовжує підтримувати освітній і науковий процеси університету, як це було до початку війни, тим самим підтверджує свою спроможність працювати в будь-яких умовах, і зокрема під час воєнного стану у прифронтовому місті.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити наступне:

- виклики, спричинені кризовими ситуаціями, такими як пандемія, військові конфлікти, ставлять перед вищою медичною освітою

Україні нові завдання та вимагають відповідної трансформації, детального планування, відповідальності та співпраці всіх зацікавлених сторін;

- невизначені реалії при пандемії COVID-19 прискорили впровадження спочатку дистанційної, а далі – гібридної форми навчання;
- воєнний стан в Україні затвердив гібридну форму освіти як таку, що єдино можлива в державі сьогодні у залежності від безпекових умов;
- діяльність вишів відбувається в умовах обмежених ресурсів, значного фізичного навантаження та психологічного стресу;
- використання інноваційних технологій стає важливим та невід’ємним інструментом у забезпеченні навчання під час кризи;
- університетська бібліотека як структурний підрозділ вишу спроможна і повинна докласти всіх зусиль, щоб забезпечити безперервний інформаційний супровід його діяльності.

Таким чином, завдання, що постали перед вишами, і, відповідно, перед їхніми бібліотеками, вимагають від всієї академічної спільноти високої професійної майстерності, етичної відповідальності і здатності приймати швидкі та нестандартні рішення в умовах невизначеності та кризи. Важливо бути гнучкими та готовими до трансформацій, змінювати пріоритети та потреби ЗВМФО, адаптувати свої програми для надання додаткових знань та навичок, необхідних в певних реаліях, формувати систему підтримки і ресурси для забезпечення безпеки та ефективності роботи вишу в подібних ситуаціях.

THE UNIVERSITY LIBRARY IN THE MILITARY REALITIES OF A FRONT-LINE CITY

Iryna Kyrychok

Head of the Scientific Library
Kharkiv National Medical University
ORCID iD 0000-0002-0505-5364

Abstract: *This article presents the experience of organizing and the results of the work of the Scientific Library of Kharkiv National Medical University during the state of war in Ukraine, taking into account the peculiarities of a front-line city. The challenges faced by the university library, the decisions made to overcome them, and the general conclusions regarding the activities of libraries in the field of higher medical and pharmaceutical education during crisis situations are outlined.*

Key words: *university library, higher medical and pharmaceutical education institutions, state of war, war in Ukraine, Russian military aggression, activities in front-line city conditions, hybrid education, distance work, challenges of crisis situations.*

POLSCY LEKARZE POMORDOWANI NKWD W CHARKOWIE W 1940 ROKU

Krzysztof Królikowski

Stowarzyszenie d. Szpital Ujazdowski

ORCID iD 0000-0003-0859-1258

Kiedy na początku sądnego 1939 roku z Wojskowego Szpitala Ujazdowskiego w Warszawie przy ul. Górnośląskiej 45 wyruszają lekarze w ramach szpitala polowego nr 104 nikt nie przewiduje ich tragicznego losu [7]. Lekarze po długiej drodze przez Mińsk Mazowiecki, Brześć nad Bugiem, Łuck trafiają 17 września do Trembowli [12] gdzie zostają aresztowani przez sowietów.

Przybliżmy zatem tło owego ponurego 1939 roku. 23 sierpnia 1939 zostaje podpisany pakt Ribbentrop-Mołotow w tym tajny załącznik do paktu mówiący o podziale wpływów w Europie Środkowo-Wschodniej pomiędzy ZSRR i III Rzeszę. 1 września Niemcy (III Rzesza) napada na Polskę. Rozpoczyna się II Wojna Światowa zaś 17 września na teren Polski wkraczają Sowietci.

Sowieci tak samo jak Niemcy rozpoczynają akcję wyniszczenia inteligencji narodu Polskiego.

Wpierw przybliżmy losy aresztowanych oficerów ale nie tylko oficerów przez Sowietów.

I tak Jeńcy z Brześcia, Pińska, Białegostoku, Baranowicz Wilejki razem ok 3870 ofiar trafiają do Mińska gdzie są mordowani i przewożeni do dołów w Kuro patach pod Mińskiem. Jest to tak zwana lista białoruska, która po dziś dzień nie została odtajniona przez archiwa białoruskie.

Oficerowie ze Lwowa, Łucka, Równego Tarnopol, a Drohobycza, Stanisławowa trafiają do Kijowa gdzie w budynku NKWD przy ul. Włodzimeirzowskiej 33 w podziemiach budynku są mordowani a następnie wczesnym rankiem w gruzowikach (auta transportowe) z napisem chleb ciała są przewożone do lasu w Bykowi pod Kijowem, kolejna grupa trafia do Chersonia gdzie m.in. został zmordowany gen. Mariusz Zaruski marynarz, taternik, żołnierz razem ok. 3485 ofiar. Kolejna grupa trafia do obozu na terenie dawnego klasztoru w Starobielsku skąd później trafili na pociągami towarowymi na dworzec południowy w Charkowie a stamtąd do gmachu NKWD przy ulicy Sownarkomskiej 5 (obecnie Żon Mironosic) tu zostają zamordowani tak jak w innych wspomnianych katowniach NKWD strzałem w tył głowy. Następnie ciała są przewożone do VI kwartału Parku leśnego podcharkowskiego osiedla Piatichatki.

Pozostali oficerowie trafili do obozów w Kozielsku o. 4400 ofiar. Startą zostali przewiezieni do gmachu NKWD w Smoleńsku i tam zostali po

czadnic rozstrzelani a następnie ciała zostały przewożone do Lasu katyńskiego, część zaś oficerów trafiła bezpośrednio do Gniezdowo i stamtąd przewożona do lasu katyńskiego gdzie zostali rozstrzelani strzałem w tył głowy prosto nad dołami śmierci. Kolejny obóz na terenie Rosji to Ostaszków, tak samo jak Kozielsk i Starobielsk były to dawne klasztor prawosławne. Z Ostaszkowa ok. 6300 ofiar zostali przewiezieni do Tweru gdzie w gmachu NKWD zostali rozstrzelani (Obecnie jest to gmach Twerskiego Uniwersytetu medycznego zaś tablice pamiątkowe informujące o mordzie polskich oficerów zostały usnięte w 2020 roku). Ciała oficerów zostały przewiezione do Miednoje.

Równocześnie na terenie okupowanej przez Niemców Polskę odbywała się Nadzwyczajna Akcja Pacyfikacyjna. Odbywała się ona w każdym dystrykcie utworzonym przez zniczków na terenie okupowanej przez nich Polski. Niemcy nie tylko rozstrzelali ale wywozili do obozów koncentracyjnych przedstawicieli polskiej inteligencji. Jedną z największych akcji to mord w Palmirach pod Warszawą i Sonderaktion Krakau czyli akcja aresztowania profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Warto podkreślić, iż obie akcje jak radziecka tak i niemiecka miały za cel zlikwidowanie inteligencji narodu polskiego. Lekarze pomordowani m.in. w Charkowie to kwiat polskiej inteligencji, w większości uczestnicy wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku. Patriotci znający jakie zagrożenie niosła za sobą bolszewicka Rosja a więc grupa najbardziej niebezpieczna dla Sowietów.

Charków. Obóz w Ostaszkowie mieścił się na terenach poklasztornych. Warunki w obozie były bardzo niedobre. 45 oficerów tego obozu zmarło z przyczyna naturalnych [14].

Jeńców Starobielska przywożono ich na Dworzec Południowy w Charkowie, dalej samochodami, tzw. tiuremkami – po ok. 15 – do więzienia NKWD przy ul. Sownarkomskiej 5, rewidowano, zabierano bagaże i rosyjskie pieniądze, a także pasy główne, wiązano ręce z tyłu i wprowadzano do piwnicy oddzielnego budynku po drugiej stronie dziedzińca. Padały pytania o podstawowe personalia, kończono formułą możecie iść. Do odwróconego oficera strzelał zazwyczaj z nagana Kuprij, mjr bezp. państw. Piotr S. Safonow oraz jego zastępca, kpt. bezp. państw. P. Tichonow, a także przysłani z Moskwy pracownicy Wydziału Komendantury). Budynek, gdzie dokonywano mordów wysadził w powietrze w 1941 r. Kuprij przed wejściem Niemców [1]. Zaś zwłoki wywożono do lasu na terenie sanatorium NKWD w okolicy wsi Piatichatki (obecnie w granicach Charkowa), gdzie je zakopywano. Opisał to przesłuchiwany w ramach w/w sowieckiego/rosyjskiego śledztwa były

strażnik więzienia NKWD w Charkowie Mitrofan Syromiatnikow, skądinał wypierający się w śledztwie bezpośredniego udziału w egzekucjach [14].

Teren Piatichatek nie był ujawniony Niemcom po zajęciu Charkowa. Nie stało się taka jak w Katyniu gdzie powołano niezależną komisję lekarską. Teren Piatichatek był ogrodzony drewnianym płotem, który podczas okupacji niemieckiej miejscowi porąbali na ogrodzenie, po wonie znów ogrodzono teren jako teren KGB aż do końca lat 70ch XX wieku kiedy to na ziemi ukazały się osobiste rzeczy oficerów i miejscowe dzieci zaczęły je zbierać wtedy na polecenie Andropowa zostały zatarte ślady po mordzie oficerów polskich. W 2000 roku otwarto tutaj pierwszy polski cmentarz wojenny. W 2008 roku na dawnym budynku NKWD odsłonięto tablicę w językach polskim i ukraińskim, upamiętniającą pomordowanych oficerów. W 2022 roku w czasie trwającej wojny Rosyjsko-Ukraińskiej, wroga rosyjska rakietą trafiła w cmentarz żołnierzy polskich.

Warto podkreślić iż pomordowano nie tylko oficerów ale przedstawiciele wolnych zawodów, wszystkich wyznań. Było to zaplanowane ludobójstwo za które winni nie ponieśli kary.

Niesposobna opisać 315 sylwetek lekarzy pomordowanych w Charkowie w 1940 roku. Większość biogramów można odnaleźć w VI tomowym słowniku biograficznym lekarzy i farmaceutów ofiar II wojny światowej autorstwa dr Jana Glińskiego [4]. Słowniki znajdują dostępne w Polskiej Bibliotece Medycznej w Kijowie im. Prof. Zbigniewa Religii przy Narodowej Naukowej Bibliotece Medycznej Ukrainy [11].

Wśród wielu nazwisk nadmienię dr Rocha Brzosko, ordynatora oddziału laryngologii Szpitala ujazdowskiego w Warszawie [3], dr Oberleander Aleksander praktykował w Tarnowie [10], ale także młodzi lekarze jak Lech Franciszek Kucharewicz studiował medycynę w Szkole Podchorążych Sanitarnych, uczestnik kampanii wrześniowej 1939 roku [8] a także wielu innych lekarzy z których każdy zasługuje na wspomnienie.

Pracownicy Szpitala Ujazdowskiego a później 104 szpitala polowego. Zginęli w większej części w Katyniu.

Literatura:

1. Adamska J. Charków 1940–2000. *Przeszłość i Pamięć* : Biuletyn Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. 2000. Nr 2 (15). S. 4–20. URL:

<https://katyn.miejscapamieci.gov.pl/page/strona-glowna/artykuly/charkow.php>.

2. Bielski M. Generał brygady dr Jan Kołłątaj-Srzednicki (1883–1944). Żołnierz, lekarz, komendant Centrum Wyszkołenia Sanitarnego. Toruń : Wydawnictwo Naukowe UMK, 2012. 486 s.

3. Brzosko Roch. *Słownik Biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny Światowej* / J. Gliński. Wrocław, 1997. T. 1. S. 42.

4. Gliński J. Słownik Biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny Światowej. Wrocław, 1999. T. 2. 579 s.
5. Izabela Horodecka «Teresa» : Rozmowę prowadzili Małgorzata Brama, Tomasz Żylski. *Muzeum Powstania Warszawskiego*. Archiwum historii mówionej. URL: <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/izabela-horodecka,521.html>.
6. Kowalska E. Młyny czasu. Jan Boroń od Orzechówki do Starobielska. Warszawa : Bellona, 2014. 304 s.
7. Królikowski K. Szpital Polowy nr 104 we wrześniu 1939 roku. *Тенденції розвитку медичних бібліотек України і виклики сучасного інформаційного суспільства* : матеріали XX ювілейної міжнародної науково-практичної конференції (Київ – Ужгород, 19–20 травня 2021 р.). Київ, 2021. С. 13–14.
8. Kucharewicz Lech Franciszek. *Słownik Biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny Światowej* / J. Gliński. Warszawa, 2018. T. 6. S. 64.
9. Morawski T. Losy wychowanków Szkoły Podchorążych Sanitarnych pierwszych dziewięciu promocji (1922-30) : Na podstawie archiwum dr Romana Jakubskiego. *Medycyna nowożytna*. 2001. T. 8, z. 2. S. 95–130. URL: <https://shorturl.at/zILW3>.
10. Oberleander Aleksander. *Słownik Biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny Światowej* / J. Gliński. Wrocław, 1997. T. 1. S. 294.
11. Ofiary zbrodni katyńskiej – zamordowani w Charkowie. *Wikipedia, wolna encyklopedia*. URL: <https://shorturl.at/enMSY>.
12. Pamiętniki znalezione w Katyniu. Wydanie II rozszerzone. Paris ; Warszawa : Editions Spotkania, 1990. 353 s.
13. Pieńkowski Stefan. *Słownik Biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar II wojny Światowej* / J. Gliński . Wrocław, 1997. T. 1. S. 325–326.
14. Szczepański T. Ofiary Zbrodni Katyńskiej. Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej, 2020. 41 s. URL: <https://shorturl.at/txGIX>.

POLISH DOCTORS MURDERED BY THE NKVD IN KHARKIV IN 1940

Krzysztof Królikowski
Association f. Ujazdowski Hospital
ORCID ID 0000-0003-0859-1258

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ВНМУ В КОНТЕКСТІ НАУКОВОЇ ТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Майя Мельник

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
Заступниця директорки Наукової бібліотеки

***Анотація:** у доповіді представлено основні напрями, тенденції, тематика і результати науково-дослідної діяльності Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова*

***Ключові слова:** Наукова бібліотека Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, науково-дослідна діяльність, видавнича діяльність бібліотеки, дослідження фонду, історико-медичне краєзнавство, науково-методична робота, бібліографічні дослідження.*

У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» відображено важливий аспект функціонування сучасних бібліотечних установ, а саме – організація науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи. Ця засада є основою, на якій ґрунтується вдосконалена система бібліотечної діяльності. Сучасні бібліотеки активно займаються науковими дослідженнями в різних сферах і успішно впроваджують їх результати у свою повсякденну роботу.

Аналізуючи науково-дослідну роботу бібліотеки Вінницького національного медичного університету слід зауважити, що починаючи з 1960 р. і дотепер багатоаспектна робота колективу систематично висвітлювалась на шпальтах університетської газети «Молодий медик». Передусім це були замітки про заходи бібліотеки, ювілейні події тощо. Створювалися також тематичні та рекомендаційні списки літератури, але окремими виданнями не були представлені.

З початку 2000-х років публікаційна діяльність бібліотеки значно розширилася та набула наукового характеру: на шпальтах всеукраїнських газет, журналів висвітлювали перші краєзнавчі розвідки, а на сторінках фахових видань – основні напрями та тенденції розвитку бібліотеки, актуальні питання бібліотечно-інформаційної діяльності та практичні аспекти роботи книгозбірні. У 2002 р. вперше у фаховому журналі «Бібліотека» опубліковано статтю «О бедной карточке хочу замолвить слово...». В цей же період почали готувати біобібліографічні покажчики, активно брати участь у науково-практичних заходах. З 2011 р. – розпочато підготовку щорічних календарів знаменних і пам'ятних дат.

За рахунок змін та розширення інформаційних можливостей бібліотеки, а також підвищення рівня діяльності її підрозділів, обсяг тематики наукових досліджень став більш широким. Співробітники розробляють актуальні наукові теми і активно здійснюють наукові дослідження, що стосуються: вивчення і збереження книжкової спадщини, дослідження та популяризації книжкових фондів, ролі книги в соціокультурному просторі. Надзвичайно велику роль приділено дослідженню історії університету та фаховому зростанню бібліотекарів. Внаслідок цього, в розширеній тематиці видань і наукових публікацій відобразилися такі аспекти бібліотечної роботи, як обслуговування користувачів, практичне впровадження інформаційних технологій, наукове опрацювання документів, соціокультурна діяльність та взаємодія з читачами.

Відтак сформовано 4 напрями науково-дослідної роботи бібліотеки: науково-літературознавчий, науково-методичний, науково-бібліографічний, науково-краєзнавчий. На підставі результатів досліджень, співробітники бібліотеки формують біобібліографічні покажчики, історичні огляди, методичні матеріали, статті та виступи.

Науково-літературознавча діяльність бібліотеки передбачає систематичне дослідження та аналіз книжкових фондів бібліотеки, яке відбувається за 2 напрямими дослідницької роботи: ретроспективного (рідкісні та цінні видання) та літературознавчого (художня література медичної тематики).

З 2018 року бібліотека розпочала активні наукові дослідження друкованої спадщини, які зосереджені на розкритті її цінних аспектів. Значна увага приділяється всебічному аналізу колекцій, що відображають становлення та розвиток медичної галузі. Особливо важливо, коли під час атрибуції документів вдається виявити видання з краєзнавчим спрямуванням, а подальше їх дослідження перетворюється на цікаву наукову роботу.

Фонд цінних і рідкісних видань бібліотеки дає багату документальну основу, адже в його складі є дисертації, видання викладачів університету, книги лікарів м. Вінниці з автографами і печатками приватних осіб та різних організацій і лікувальних закладів. Внаслідок проведеної роботи наразі сформовано 30 колекцій видань кінця XIX початку XX ст. 17 з них належали науковцям нашого університету та лікарям м. Вінниці.

Власницькі написи, штампи бібліотек та установ, дарчі написи та присвяти відомим особам дають змогу аналізувати, проводити паралелі, відслідковувати зв'язки між лікарями, науковцями, установами. Власні напрацювання висвітлено у публікаціях та доповідях: «Історико-

регіональне дослідження видань зі штампами бібліотек та маргінальними написами лікарів Подільської губернії» (2023), «Історія українських акушерських шкіл за книгами з фонду рідкісних видань наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2023), «Книжкові скарби: колекції сектору рідкісної книги та рукописів Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2022), «Сторінки історії Вінницької психоневрологічної лікарні в книжкових пам'ятках» (2022), «Книжкова спадщина науковців-медиків Вінниці у фондовому зібранні Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2021), «Історія розвитку хірургічної науки: на основі видань із фонду рідкісних видань та рукописів Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2021) та ін.

Окремим напрямом дослідження фонду є «Книги, понівечені сталінським терором». Цей період, який охоплював 1930–1950-ті роки в СРСР, мав глибокий вплив на всі аспекти життя, включаючи культуру, літературу та бібліотечну справу. Багато видань, які не відповідали політичним вимогам режиму, були виключені з книжкових фондів і знищені, а письменники, журналісти та інші представники культурної еліти стали об'єктом переслідувань. У книгах цілеспрямовано вирвано певні сторінки, заклеєно окремі статті, вирізано імена, залито чорнилом або зафарбовано штампи. Серед видань, які зазнали такої цензури – збірки класиків української літератури І. Котляревського, І. Нечуя-Левицького, Т. Шевченка, М. Коцюбинського, П. Мирного та багато наукових видань. З метою відновлення історичної цінності та збереження для майбутніх поколінь ці видання стають об'єктом досліджень та реставраційних робіт, адже вони є свідками цього чорного періоду й допомагають розуміти історію та наслідки сталінського терору. Ця тематика висвітлена в електронній виставці «Мовчазні свідки репресій» (2023) та публікаціях «Не знищені терором сторінки...» (2020), «За завісою цензури» (2017).

Медицина є популярною темою в художній літературі, оскільки пропонує безліч можливостей для розкриття глибинних емоцій, моральних дилем та життєвих ситуацій. З 2010 р. бібліотека проводить цикл досліджень літературознавчого напрямку, який реалізується в проєкті «Медицина в художній літературі та мистецтві». Художня література дає можливість глибше пізнати людський досвід, емоції та проблеми, пов'язані зі здоров'ям і лікуванням. Медичні теми, на яких акцентують увагу бібліотекарі, включають описи хвороб, лікування, медичну етику, взаємодію лікарів та пацієнтів та багато іншого. Роки плідної праці дали змогу працівникам бібліотеки систематизувати напрацювання, відобразити їх в ЕК бібліотеки та низці рекомендаційних видань

(«Світ медицини в художньому слові» (2011, 2014), «Літературно-медична парадигма: вивчаємо медицину разом з письменниками» (2016) і публікацій («Уміє слово мудре печаль лікувати» (2020), «Проект бібліотеки «Світ медицини в художньому слові» (2019), «Образ лікаря у творах образотворчого мистецтва» (2012)). В рамках проєкту здійснено ряд досліджень, що стосуються творчості Т. Г. Шевченка: «Медицина у прозових творах Т. Г. Шевченка» (2019), «Життя і творчість крізь призму медицини» (2016).

На засадах повноти та достовірності базуються наукові дослідження та пошукова діяльність бібліотеки в галузі історико-медичного краєзнавства, яка реалізується у межах проєкту «Пам'ять університету».

Бібліотека здійснює збір і архівацію історичних документів, пов'язаних з історією університету, проводить роботу з їх оцифрування, щоб зберегти в електронному вигляді й забезпечити доступ до них через електронний каталог бібліотеки. Протягом останніх 15 років було виконано значну роботу, зокрема: оброблено і структуровано значну кількість інформації, що стосується історії університету та його кафедр від часу їх заснування до сьогодні, науковців і їх науковий спадок, їх внесок у розвиток вітчизняної та світової медицини, а також про життя та досягнення видатних медиків Вінниччини та Поділля, починаючи з 18 століття. Краєзнавчі розвідки в галузі історико-медичного краєзнавства, що розкривають історію університету, його кращих науковців з часу заснування закладу задокументовано у біобібліографічних виданнях серії «Історія ВНМУ ім. М. І. Пирогова»: «Стежина, карбована долею» (2023), «Народжений служити людям» (2022), «Професор Савостьянов Олександр Олександрович» (2020) тощо.

З 2012 року було розпочато щорічний випуск календаря знаменних і пам'ятних дат «Вінниччина медична», який популяризує імена відомих медичних фахівців, які зробили вагомий внесок у розвиток медицини, а також висвітлює досягнення науковців ВНМУ ім. М. І. Пирогова та важливі події в історії університету. Починаючи з 2018 року це видання виходить у двох тематичних випусках: «Вінниччина медична» та «ВНМУ ім. М. І. Пирогова: ювілеї, події, дати».

Наукові напрацювання бібліотеки у галузі медичного краєзнавства представлено у збірниках матеріалів науково-практичних та історико-краєзнавчих конференцій, зокрема: «Кафедра шкірних та венеричних хвороб Вінницького державного медичного інституту: перші кроки діяльності (2023), «Повертати людям сонце: пам'яті Віри Юліанівни Раїнчик» (2023), «Юлій Семенович Гросман – організатор і перший завідувач кафедри фармакології Вінницького медичного інституту (1937–1941)» (2022), «Софроній Терентійович Новицький – завідувач

кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії Вінницького державного медичного інституту (1937–1941 рр.) (2022), «Олексій Юліанович Новицький – дослідник малакофауни Поділля» (2022), «Борис Павлович Бруханський – видатний педіатр першої половини ХХ століття» (2021), «І. А. Данилевський – перший завідувач кафедри очних хвороб Вінницького державного медичного інституту» (2021), «Іполит Дмитрович Купріянов: лікар, науковець, театрал» (2021) та ін.

У результаті проведених досліджень було підготовлено низку вагомих краєзнавчих видань, які висвітлюють життєпис науковців, ректорів, студентів ВНМУ ім. М. І. Пирогова, лікарів і бібліотечних фахівців. Монографія «Вінниця – місто послідовників М. І. Пирогова» (2020 р.), книга пам'яті Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова «Війна пройшла по їхніх долях» (Ч. І. З інституту – на фронт: проф.-викл. склад, випускники, студенти та співробітники – учасники Другої світової війни» (2021)) та нарис «Бібліотека ВНМУ – місце, де вирує життя: 100-річний літопис у подіях і постатях» (2022) стали важливим внеском працівників бібліотеки у висвітленні наукової спадщини та відобразили їх великий потенціал у глибокому дослідженні історії нашого університету.

Вагомою складовою роботи бібліотеки є науково-бібліографічна діяльність, яка поєднує інформаційний і дослідницький аспект. Вагоме місце належить документуванню науково-педагогічних досягнень провідних науковців університету, які висвітлюються у щорічних біобібліографічних виданнях серії «Вчені нашого університету» («Батькам і Вчителям завдячую» (2023), «На цьому стою і не можу інакше» (2023), «Поспішайте робити добро» (2022), «Володимир Ізяславович Півторак» (2022), «Серцем, розумом, душею» (2020), «Мистецтво бути лікарем» (2019) та ін.

Складовою науково-дослідної роботи, фундаментом для впровадження різноманітних інновацій в бібліотечній сфері є науково-методична діяльність, яка полягає в організації заходів з підвищення кваліфікації, наданні методичної допомоги, створенні методичних матеріалів, розробці наукових досліджень та їх висвітленні, проведенні науково-практичних заходів.

Протягом останніх 5 років значних перетворень зазнала науково-методична діяльність бібліотеки. Ці роки стали періодом інтенсивного дослідження, узагальнення та успішного впровадження передових бібліотечних технологій, які набули вагомого значення для трансформації та покращення роботи нашої бібліотеки. Цей період відзначився низкою ключових змін та досягнень.

На рівні методичного об'єднання крім традиційних науково-практичних конференцій та семінарів організовано навчальний цикл підвищення професійної майстерності. Він передбачає проведення бібліотечної Школи медійної грамотності, яка з 2018 року стала щорічною. Значна роль у підвищенні кваліфікації належить проведенню навчальних тренінгів.

Для бібліотечних фахівців розробляються методичні видання серії «На допомогу бібліотечному фахівцю»: «PR, маркетинг, реклама – інструменти розвитку бібліотеки» (2021), «Вебкомунікація та бібліотека: технології успішної взаємодії» (2020), «Організація відкритого доступу до бібліотечного фонду» (2018), «Інтеграція у віртуальний простір як складова успіху наукової бібліотеки ВНМУ» (2017) та ін.

З метою перспективного планування й послідовного підходу до подальшого розвитку, розширення функцій, покращення методів і форм роботи, бібліотека здійснює низку соціологічних досліджень: «Бібліотека і читач в ракурсі соціологічних досліджень» (2023), «Коллектив бібліотеки у кризовій ситуації» (2022), «Бібліотечний менеджмент в контексті нового часу» (2020), «Медіаграмотність: практичні навички та перспективи розвитку» (2020), «Наукова бібліотека ВНМУ ім. М. І. Пирогова. Якою їй бути?» (2017). З метою вивчення думки користувачів щодо якості та комфортності бібліотечно-інформаційного обслуговування, книгозабезпечення студентів та окреслення пріоритетів її розвитку проводилися опитування: «Foreign Literature Department from the Student's Point of View : questionnaire analysis = Відділ обслуговування літературою іноземними мовами з погляду студента» (2019), «Вивчення потреб англомовних користувачів у навчальній літературі» (2017), «Аналіз книгозабезпеченості студентів англомовної форми навчання» (2015) та ін.

В 2015 р. розпочато випуск дайджеста «Сучасні орієнтири університетських бібліотек: досвід роботи методичного об'єднання бібліотек ЗВО м. Вінниці», де двічі на рік висвітлюються основні напрями діяльності бібліотек ЗВО м. Вінниці, їх здобутки та напрацювання. В 2019 р. це видання було суттєво оновлено й отримало назву «Бібліопростір». У періодичних фахових виданнях стали активно висвітлюватися бібліотечні напрями роботи, зокрема, «Погляд на тенденції, що формують майбутнє українських бібліотек: контраверсійні роздуми» (2023), «Наш простір: методична складова розвитку інформаційного середовища наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2022), «Елементи бібліотечного маркетингу в діяльності Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2020), «Використання тайм-менеджменту

в бібліотеці» (2020), «Діапазон послуг і ресурсів бібліотеки у віддаленому режимі» (2020) та ін. На всеукраїнських науково-практичних заходах фаховій спільноті було представлено доповіді: «Бібліотечний Апгрейд: ключові компетентності бібліотекаря майбутнього (2023), «Від хранителів книг до хранителів коду. Еволюція бібліотечних компетентностей (2023), «Наш простір: методична складова розвитку інформаційного середовища наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова (2022), «Ефективні web-комунікації в умовах роботи сучасних університетських бібліотек. Чому? Як? Для кого? (2018), «Медійна грамотність в освіті та науці: діалог бібліотекаря & користувача» (2018), «Університетська бібліотека як інформаційно-аналітичний сервіс» (2018), «Зміни продиктовані часом: нові ресурси та можливості бібліотеки» (2018).

До 50-річної публікаційної та видавничої діяльності бібліотеки було створено бібліографічний покажчик «Публікації працівників бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова (1967–2017)» (2017), в якому вперше зібрано й упорядковано інформацію про дослідницьку роботу бібліотеки. У 2021 р. публікаційні здобутки працівників бібліотеки було доповнено й представлено у розділі «Публікації працівників Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова (1960–2021)» нарису «Бібліотека ВНМУ – місце, де вирує життя». На цей час там подано близько 1 тис. записів.

Наукові здобутки директорів Наукової бібліотеки Л. І. Шпукал та Н. М. Кравчук представлено окремими біобібліографічними виданнями «Відданість бібліотеці» (2012) й «Літопис праці, успіхів, здобутків» (2019), де систематизовано статті, доповіді на наукових заходах, бібліографічні та методичні матеріали, бібліографічні видання, дайджести та інші інформаційні ресурси.

Наукові досягнення фахівців бібліотеки представлено в наукометричній базі Google Академії, де на цей час зареєстровано профілі 5 бібліотечних фахівців та подано близько 140 публікацій. Усі видання та публікації співробітників бібліотеки представлені на вебсайті бібліотеки в розділі «Публікації працівників бібліотеки» та репозиторії ВНМУ ім. М. І. Пирогова. Про виконану науково-дослідну роботу, починаючи з 2007 р., бібліотека щороку звітує перед проректором з наукової роботи ВНМУ. Глобальні напрацювання бібліотеки стали в нагоді для кафедри філософії та суспільних наук університету в курсі «Історія України та української культури. Історико-культурна спадщина та традиції університету», який було започатковано у 2022 р.

У 2021 р. за подвижницьку науково-дослідну роботу, вагомий внесок у дослідження медичного краєзнавства, історії медицини України Національна наукова медична бібліотека України нагородила колектив бібліотеки Почесною відзнакою.

Отже, наукова діяльність співробітників бібліотеки вносить вагомий внесок у розвиток наукового співтовариства та культурного середовища, одночасно сприяючи вдосконаленню всіх аспектів функціонування бібліотеки як наукового, освітнього, комунікаційного, інформаційного та культурного центру.

SCIENTIFIC LIBRARY OF VNMU IN THE CONTEXT OF SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITIES

Maiia Melnyk

National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya
Deputy Director of the Scientific Library

***Abstract:** the report presents the main directions, trends, topics and results of scientific research activities of the Scientific Library of the Vinnytsia National Pirogov Memorial Medical University.*

***Key words:** Scientific Library of Vinnytsia National Pirogov Memorial Medical University, scientific research activity, publishing activity, fund research, historical and medical local lore history, scientific and methodical work, bibliographic research.*

БІБЛІОТЕКИ – СВІДКИ ІСТОРІЇ

Наталія Некрасова

Харківський національний медичний університет
доктор медичних наук, професор кафедри неврології
ORCID iD 0000-0002-0900-4441

Ірина Киричок

Харківський національний медичний університет
директор Наукової бібліотеки
ORCID iD 0000-0002-0505-5364

Тетяна Павленко

Харківський національний медичний університет
заступниця директора Наукової бібліотеки з ІТ
ORCID iD 0000-0002-5525-4652

Бібліотеки є важливим соціальним інститутом пам'яті. Їхня роль полягає не тільки у збереженні національної спадщини, але й у наданні доступу до різноманітних документів, книг, рукописів, архівів та інших артефактів. Розвиток технологій та інтернету ставить під сумнів актуальність бібліотек, але вони продовжують існувати як «свідки історії» для майбутніх поколінь, формуючи наше розуміння минулого та сьогодення.

Особливо гостро, виразно це проявляється у часи змін та потрясінь. Тому вкрай важливою місією бібліотек у воєнний час є збір та поширення інформації, яка може стати джерелом для дослідження воєнних дій, аналізу ситуації та наслідків ворожих злочинів.

Тож попри надскладні випробування, бібліотекарі Україні не тільки продовжують працювати, а й ініціювали новий загально-бібліотечний проект. Вже в березні 2021 р., на шостий день війни, Українська бібліотечна асоціація оголосила про початок формування колекцій цифрових документів до майбутньої Національної цифрової бібліотеки України і закликала збирати різноманітні документальні свідчення про війну:

- факти (фото, відео, аудіо тощо) російської агресії та українського протистояння;
- плакати, фотожаби, анекдоти, жарти (народну творчість), що демонструють силу і нескореність українського народу;
- факти (офіційні і неофіційні), що підтверджують підтримку України професійними спільнотами або окремими громадянами з інших країн світу;
- фейки, які поширюють вороги, щоб зломити моральний дух українців.

Вже півтора воєнних року бібліотеки України ведуть журналістську діяльність та формують фонд достовірних джерел про страшні злочини агресора, а також незламність і стійкість українців – військових та цивільних, на фронті, в тилу, в окупації. Перші результати такої роботи, зокрема на Харківщині, Херсонщині, Київщині, Миколаївщині, були представлені на XII Всеукраїнській школі бібліотечно-журналіста з міжнародною участю, тема якої – «Бібліотечна журналістика під час війни: фіксуємо, документуємо, генеруємо контент» (Харків, травень–червень 2023 р.).

Проте бібліотеки не тільки фіксують та документують воєнні злочини країни-агресорки, а й самі стають об'єктами цих злочинів – в результаті російських обстрілів вони зазнають руйнувань та пошкоджень, а під час окупації – знищення фондів, в першу чергу української літератури. Реальні наслідки війни демонструє світу проєкт «Libricide» польського фоторепортера, юриста, журналіста Адама Касперкевича, який знімає та збирає фотодокази злочинних дій російських загарбників проти бібліотек як інституцій української культури та освіти.

Документально-інформаційні масиви оперативного і меморіального характеру стають важливою складовою у відображенні життя країни і суспільства в багатьох вимірах їх розвитку, збереженні мови та духовних цінностей, формуванні громадської думки.

Отже, бібліотеки були й залишаються активним комунікативним засобом накопичення джерел української ідентичності, трансформації у часі та просторі культурного надбання й історичної спадщини нації, посередником між нашим минулим, сучасним і майбутнім.

LIBRARIES ARE WITNESSES OF HISTORY

Natalia Nekrasova

Kharkiv National Medical University

Doctor of medical sciences, professor of the Department of neurology

ORCID iD 0000-0002-0900-4441

Iryna Kyrychok

Kharkiv National Medical University

Head of the Scientific Library

ORCID iD 0000-0002-0505-5364

Tetiana Pavlenko

Kharkiv National Medical University

Deputy Director of the Scientific Library for IT

ORCID iD 0000-0002-5525-4652

БІБЛІОТЕЧНІ СЕРВІСИ В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ MOODLE

Тетяна Павленко

Харківський національний медичний університет
Заступниця директора Наукової бібліотеки з ІТ
ORCID iD 0000-0002-5525-4652

Анотація: Представлено досвід Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету щодо впровадження комплексу бібліотечних сервісів засобами інтерактивної комунікації на платформі Moodle.

Ключові слова: дистанційне навчання, learning management system (LMS), e-learning, Moodle, онлайн-середовище, дистанційні послуги, бібліотечні сервіси, embedded librarian.

Дистанційна форма стала екстреною дійсністю вищої школи України не тільки в надскладний період минулої пандемії та воєнного сьогодні, а й найближчої перспективи. Принципові зміни в організації навчального процесу у вищах та необхідність створення єдиного і динамічного освітнього порталу вивели на перший план технології learning management system (LMS). Студенти тепер долучаються до занять переважно в онлайн-середовищі та використовують здебільшого електронні ресурси, викладачі опановують інтерактивні методи викладання і подачі матеріалу.

Університетські бібліотеки також постали перед гострими викликами змін – оперативним пошуком ефективних каналів комунікації і створення нових сенсів. Щоб бути там, де користувачі, слід перетнути бар'єри сталих практик і долучитись до взаємодії надавачів і здобувачів освіти в їх середовищі.

В цих умовах метою Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) є інтеграція до освітньо-дистанційного порталу LMS Moodle комплексу бібліотечних сервісів, налагоджених незалежно від географічної локації користувачів. Пріоритетом даної ініціативи є відповідність новітньому баченню місії бібліотеки та її стратегічного розвитку.

Хоча на відміну від традиційного освітнього закладу платформа Moodle не призначена для безпосередньої реалізації завдань бібліотечно-інформаційного обслуговування, вона відповідає певним критеріям уніфікованого інтерфейсу, базового функціоналу та інструментарію, можливості ідентифікації з подальшою персоніфікацією послуг.

Попереднє ознайомлення з університетською системою дистанційного навчання та творчий підхід дозволили визначити кілька

перспективних напрямів. Серед них: формування структурованого масиву електронного контенту; підготовка навчальних матеріалів; надання дистанційних послуг; забезпечення комунікації і зворотного зв'язку.

На основі компетентнісного підходу, студенто-орієнтованості та інклюзивності за три роки вдалося втілити деякі проєкти і розбудувати віртуальний бібліотечно-інформаційний простір. При цьому врахована можливість оперативного внесення структурних та змістовних змін відповідно до нагальних потреб освітнього процесу.

Так, згенеровано унікальну базу фахово-орієнтованого електронного контенту, яка акумулює сьогодні понад 3,2 тис актуальних вебпосилань на матеріали більше 150 електронних архівів ЗВО та наукових установ України за останні 20 років. Запропоновано гнучку систему дистанційних послуг, представлено блок інформації для англomовних студентів, у співпраці з викладачами розроблено дистанційні курси з академічної доброчесності диференційовано для різних категорій здобувачів.

Ми обрали підхід продуманого моделювання і, таким чином, вже зробили перші кроки на шляху впровадження альтернативної форми обслуговування в умовах e-learning, так званого «вбудованого бібліотекаря» – embedded librarian або embedded librarianship. Ця модель стала світовим трендом бібліотечної практики, пропонуючи концепцію адаптованих бібліотечних послуг в осередку дистанційного навчання, що означає суттєво інше, ніж формальне перенесення традиційних функцій в нові реалії [1–5]. Це – усвідомлене партнерство через обмін інформацією та знаннями, а саме:

- зосередження уваги на діяльності конкретної спільноти;
- побудова зв'язків, розвиток стосунків, організація активної співпраці;
- глибоке розуміння академічних і наукових потреб та надання адекватних інформаційних послуг.

Реалізація бібліотечних сервісів на платформі університетської LMS може здійснюватися різними засобами як для створення контенту, так і комунікації. Наприклад: завантаження текстових документів, зображень, відео-матеріалів; створення вебпокажчиків; Вікі-ресурси; глосарій; онлайн-тестування; вебконференції, дискусійні блоги та форуми; календар подій; новини та анонси; обмін повідомленнями, а також додаткові модулі – ігрові навчальні платформи, онлайн-дошки, сервіси для миттєвих опитувань тощо.

Ось можливі сценарії їх застосування з урахуванням потенціалу бібліотеки і посиленням уваги до інтерактивних інструментів:

- розміщення контенту, організація доступу до відкритих і ліцензованих ресурсів, створення вебнавігаторів;

- надання персоналізованої консультативної допомоги з можливим налаштуванням «віртуальних робочих годин» за допомогою відеоконференцій, форумів, чатів;
- проведення інформаційних сесій, тематичних вебінарів та тренінгів для різних категорій користувачів;
- створення навчально-методичних матеріалів з підвищення інформаційної, медійної та цифрової грамотності – бібліотечних гайдів, відео-уроків, онлайн-курсів, посібників, тестів;
- інтеграція бібліотечних ресурсів до викладання окремих дисциплін чи підготовки завдань з механізмами синхронної та асинхронної комунікації;
- співпраця та зворотний зв'язок – оцінка і визначення потреб у бібліотечних ресурсах з конкретного предмету чи курсу, обговорення та рецензування певних матеріалів чи ресурсів, огляди нових та рекомендованих матеріалів чи сервісів з експертною оцінкою бібліотекаря, своєчасне реагування на запити і потреби для сприяння у вирішенні можливих проблем;
- інформування про новини та події;
- моніторинг та оцінка використання ресурсів із рекомендаціями щодо вдосконалення послуг та оптимізації доступу.

Серед наших термінових завдань – розробка самостійного онлайн-курсу бібліотечних уроків замість традиційних занять в аудиторії, які ми щорічно організували для адаптації першокурсників. Щоб зацікавити студентів і перевірити рівень їх інформаційної культури, маємо намір додати різноманітні вікторини та тести за допомогою платформи Kahoot.

З метою більш ефективного спілкування наразі обмірковуємо вдосконалення дистанційної послуги е-бібліограф – надання на замовлення індивідуальних чи групових відеоконсультацій, де в нагоді стануть цифрові інтерактивні онлайн-дошки.

Оскільки ми завжди враховуємо думки і бачення наших користувачів, для проведення миттєвих опитувань в якості перспективного бачиться онлайн-сервіс Mentimeter.

Вчасним вважаємо більш активне партнерство з кафедрами щодо залучення інформаційних можливостей бібліотеки до підготовки проблемно-орієнтованих навчальних завдань.

Основна перевага подібної співпраці в тому, що вона ґрунтується на діяльності, яку ми вже здійснюємо. Головне – зосередитись на освітніх цілях, чітко визначити мету й відповідно оптимізувати всі складові контенту.

Переосмислення власної практики та світового бібліотечного досвіду свідчать про подальшу трансформацію ролі бібліотечного фахівця, розширення контексту та методів його роботи, можливість задовольняти користувацькі запити в нових умовах. Таким чином, зовнішні зміни, а також потреби і очікування університетської спільноти є визначальними для НБ ХНМУ у розвитку інформаційно-ресурсної бази та мережевих послуг. А отже обумовлюють доцільність практичної реалізації комплексу бібліотечних сервісів засобами інтерактивної комунікації на платформі Moodle.

Література:

1. Andrews C. R. Embedded librarianship: Best practices explored and redefined. *International Journal of Educational Organization and Leadership*. 2015. Vol. 22, N 2. P. 1–14. URL: <https://www.researchgate.net/publication/316859732>.
2. Bonanni M., Vogus B. Embedded librarians in academic libraries: impact, assessment, and sustainability. *Public Services Quarterly*. 2022. Vol. 18, N 1. DOI: 10.1080/15228959.2021.2015050.
3. Davis R.C. The LMS and the Library. *Behavioral & Social Sciences Librarian*. 2018. DOI: 10.1080/01639269.2017.1387740.
4. Dewey B. I. The embedded librarian: Strategic campus collaborations. *Resource sharing & information networks*. 2004. Vol. 17, N 1/2. P. 5–17. DOI: 10.1300/J121v17n01_02.
5. Learning Management Systems: Tools for Embedded Librarianship. *Library Technology Reports*. 2016. Vol. 52, N 2. URL: <https://www.journals.ala.org/index.php/ltr/issue/view/540>.

LIBRARY SERVICES IN THE MOODLE DISTANCE LEARNING SYSTEM

Tetiana Pavlenko

Kharkiv National Medical University
Deputy Director of the Scientific Library for IT
ORCID iD 0000-0002-5525-4652

Abstract: *The experience of the Scientific Library of the Kharkiv National Medical University regarding the implementation of a complex of library services by means of interactive communication on the Moodle platform is presented.*

Key words: *distance learning, learning management system (LMS), e-learning, Moodle, online environment, remote services, library services, embedded librarian.*

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ,
ЯК ОДИН З ФАКТОРІВ ВИВЧЕННЯ МИНУЛОГО
ТА СЬОГОДЕННЯ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ**

Галина Павлова

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
завідувачка відділу бібліотеки
ORCID iD 0000-0003-3558-6614

Тетяна Палсй

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
заступниця директора бібліотеки
ORCID iD 0009-0008-7479-5041

Юлія Главчева

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
директор бібліотеки
ORCID iD 0000-0001-7991-5411

***Анотація:** На основі архівних документів досліджується історія випускника Миколи Георгійовича Трофімова. Висновок: питання забезпечення університетом якісної технічної освіти завжди було пріоритетним для університетів та спонукало їх до розвитку та пошуку нових підходів.*

***Ключові слова:** якість освіти, інженерна освіта, Трофімов М. Г.*

Вступ. Не зважаючи на військовий стан в Україні заклади вищої освіти та бібліотеки продовжують свою роботу. Зараз, крім виконання традиційних функцій, особливий акцент бібліотеки університетів надають вирішенню актуальних практичних інформаційних завдань від своїх університетів та користувачів: науково-педагогічних співробітників та здобувачів освіти.

4 липня 2022 року на Міжнародній конференції в Лугано (Швейцарія) був презентований План відновлення України [1]. Важливе місце у плані відведене освіті та науці, як фундаменту розвитку людського потенціалу [2]. Адже для ефективного відновлення держави, потрібні

фахівці за різними напрямками: електрики, механіки, енергетики, будівельники, аграрії, ІТ, хіміки, тощо.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» – провідний вищий технічний навчальний заклад, відомий не лише в Україні, а й у світі. НТУ «ХПІ» відповідально ставиться до якісної підготовки інженерів. Щороку кваліфікацію технічних фахівців отримують тисячі студентів. У 2022 році університет відзначив 137 років з дня заснування. З перших років (з 1885 року) існування Харківського технологічного інституту (ХТІ) викладачі приділяли максимум зусиль для якісного навчання молоді інженерним наукам.

Про це свідчать друковані джерела та архівні матеріали різних десятиліть історії ХТІ. Відділ рідкісних книг та рукописів НТБ НТУ «ХПІ» (заснований у 2013 році), займається науково-дослідною діяльністю за різними напрямками.

На сайті бібліотеки розміщено матеріал з книгознавчих досліджень, заснованих на вивченні унікальних та рідкісних книг із фонду відділу. Це – проекти «Дивовижні долі книг та людей» [3] у шести випусках, «Колекція автографів вчених з фонду НТБ НТУ «ХПІ» [4] у 2-х випусках та ін. Результати дослідницької роботи викладені у численних статтях, лекціях, переглядах, презентаціях та доповідях на конференціях, екскурсіях для різних категорій користувачів.

Інший напрямок у дослідницькій діяльності відділу це краєзнавча хронологія. Мета проекту «Харківський технологічний інститут у хроніці найважливіших фактів та подій Харкова та Харківської губернії» – висвітлити значення діяльності та творчий внесок НТУ «ХПІ» в історію Харківської області, починаючи з 1885 року [5]. Насамперед аналізуються та досліджуються джерела із фонду бібліотеки, а, також використовуються унікальні та найбагатші фонди Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. М. Каразіна та Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки.

Кропітка, трудомістка діяльність у дослідженнях відділу вкладена у проекти, пов'язані з пошуком біографічних відомостей представників технічної інтелігенції. Історія інженерної справи та технічної інтелігенції сповнена злетів і падінь з безліччю «білих плям». Сталінські репресії торкнулися кожного п'ятого інженера. Дослідження архівних документів дозволяє відновити історичну справедливість.

У фонді відділу організовано колекцію «Праці викладачів університету», що визначило тему досліджень, необхідну для складання професійної бібліографії науковців ЗВО. Робота триває з 2010 року і резуль-

тати досліджень розміщуються на сайті бібліотеки. Проект «Історія Харківського технологічного інституту в особах» містить вивірену бібліографію понад 750 персоналій [6]. Університет відомий не лише своїми науковими школами, а й видатними учнями. Тому у проєкті виник новий напрям дослідження – «Студенти та випускники ХТІ. Біографічний довідник», який містить понад 12 тисяч імен [7].

В цій роботі, окрім бібліотечних фондів, було досліджено архівні матеріали. Нашому університету, на відміну від багатьох харківських вузів, дуже пощастило – зберігся найбагатший матеріал в університетському архіві та Державному архіві Харківської області [8]. Понад 15 тисяч особових справ студентів та викладачів ХТІ пережили лихоліття революцій та Другої світової війни. Вивчення подібного матеріалу відтворить справжню історію подій у країні та долі людей.

Прикладом цьому є історія випускника Миколи Георгійовича Трофімова.

В усі часи, на життєвому шляху юнака зустрічаються перепони і, часом, нелегкі випробування, після проходження яких і виявляється особистість.

Рис. 1.

Микола Георгійович Трофімов

Не виняток і доля уродження Гатчини, студента ХТІ Миколи Георгійовича Трофімова (рис. 1) [9, 10]. Життя дворянського юнака було насичене багатьма подіями та труднощами. У 1898 році, 10-річним хлопчиком, Микола вступив до імені Олександра III, реального училища, яке закінчив через 11 років, у 1909 році.

У 1908 році його родина переїхала до Харкова, через кар'єрні неприємності батька – Георгія Івановича Трофімова, надвірного радника, канцелярського службовця Управління державного майна Росії. Георгій Іванович отримав посаду помічника бібліотекаря Імператорського Харківського університету. Професія бібліотекаря була хоч і шанована, але

малооплачувана. Бібліотекари, як і лаборанти навчальних закладів, мали річну платню від 600 до 900 рублів, тоді як, наприклад, викладач – від 2 до 3 тисяч. Для родини настали скрутні часи. При вступі Миколи до інституту, великою проблемою для родинного бюджету Трофімових

стала річна сплата навчання у 50 рублів. В архіві зберіглося клопотання про відстрочку сплати, надане директору ХТІ Петру Матвійовичу Мухачову та підписане ректором Харківського університету Дмитром Івановичем Багалеем (рис. 2).

З 1909 року Микола навчався на хімічному відділенні із частими перервами. Треба відзначити, що навчання у ХТІ тривало від 5 до 10 і більше років. Це було пов'язано насамперед зі сплатою. Вчасно не внесена сплата – звільнено зі студентів. Поліпшилося матеріальне становище – відновлено. Для цього студенти підробляли репетиторами, вантажниками, сторожами та ін. На вивірений навчальний процес інституту впливали також зовнішні чинники: революційні хвилювання, дві революції та дві війни, які випали на те покоління.

Позначилося на термінах й бездумне запровадження предметного навчання, у якому було скасовано поділ на курси. Але найважливіше – стан здоров'я студентів. Фінансове неблагополуччя, що тягнуло за собою недоїдання та відсутність повноцінного відпочинку, проковували серед студентів анемію, туберкульоз та шлункові захворювання. Періодичні епідемії холери та тифу також впливали на тривалість навчання. Микола Георгійович за несплату навчання тимчасово виключався з інституту у 1910, 1913, 1915, 1924 роках. В той час він змінював місця праці. Працював репетитором, старшим бракувальником у Військово-промисловому комітеті під час Першої світової війни.

З 1920 року обіймав різні посади у громадських організаціях, у т. ч. Харківському державному союзу харчового смаку (ХДСХС), був членом правління кооперативу та бюро праці ХТІ, завідувачем інспекційного відділу Спілки робітничих профспілок «Роботпрос» тощо. В 1925 році влаштувався лаборантом заводу № 2 Держспирттресту «Нова Баварія», а через рік його затвердили на посаді інспектора Відділу місцевої промисловості при Вищій раді народного господарства УРСР (рис. 3).

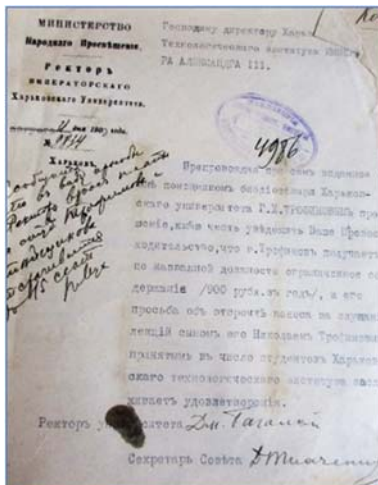

Рис. 2.
Клопотання
про відстрочку сплати

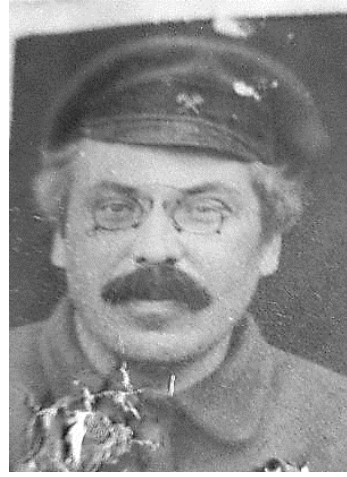

Рис. 3–4. Трофімов М. Г. в 1927 и 1936 роках

У 1927 році, після 18 років студентства, Микола Георгійович захистив головний проект (диплом) «Пивоварний завод» та отримав посвідчення про те, що він прослухав курс наук у Харківському технологічному інституті та допущений до проходження обов'язкового практичного інженерного стажу за своєю спеціальністю. З червня 1923 аж до 1929 року, по всій країні діяла непопулярна постанова Ради Народних Комісарів УРСР «Про практичний стаж осіб, що прослухали курс Вищих Шкіл» [11]. Тільки після захисту дворічного стажування випускнику надавали кваліфікацію спеціаліста.

Деякі, особливо випускники ХТІ 1923–1924 років, можливо не знали про цю постанову або просто її ігнорували. Здобувши посвідчення, вони з повною впевненістю обіймали керівні посади на підприємствах різних регіонів країни і навіть не підозрювали, що їх посвідчення не підтверджує звання інженера. І, в майбутньому, у них виникали проблеми. Під час переходу на нову роботу та оформленні пенсії, або форс-мажорних обставин (стихійні лиха, втрата документів під час війни тощо) необхідний був диплом, що підтверджує кваліфікацію спеціаліста. Про це засвідчують запити випускників тих років до архіву академічної установи. На жаль, і досі є випадки, коли молодий інженер не забирає свій диплом з Альма-Матер. В архіві НТУ «ХПІ» дбайливо зберігаються документи про здобуття освіти, починаючи з 30-х років по теперішній час.

Герой нашої статті, невідомо чому, теж вчасно не захистив своє стажування. І лише у 1936 році, через 9 років після закінчення інституту, Комісія зі стажу та практики Харківського хіміко-технологічного інституту при ВРНГ видала Миколі Георгійовичу документ про присвоєння кваліфікації інженера-хіміка з органічних технологій (рис. 5).

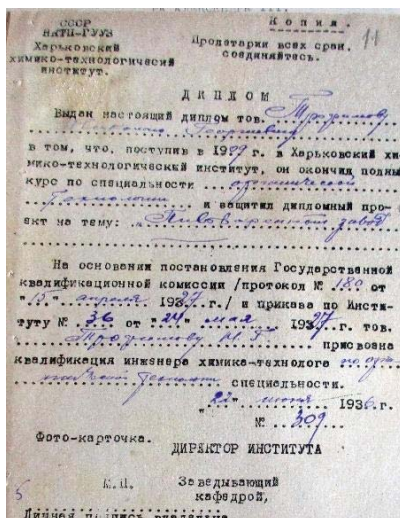

Рис. 5–6.

Посвідчення про допуск до проходження стажування та диплом про присвоєння кваліфікації інженера-хіміка з органічних технологій

У своєму прагненні здобути вищу освіту, під час досягнення мети, М. Г. Трофімов протягом 27 років зазнав чимало поневірян і труднощів. Дійсно, тернистий шлях до освіти. У 1922 році, коли радянська влада проводила масові анкетування з метою очищення суспільства від «соціально чужорідних елементів», Трофімов свідомо приховав свою належність до дворянства, щоб закінчити інститут. Викликають повагу викладачі ХТІ, які не видали Миколу Георгійовича владі та сприяли продовженню його навчання. Їм добре був відомий цей студент та його родовід, адже оригінальні документи про походження зберігалися і досі зберігаються в інституті. ХТІ, протягом усієї своєї історії, всіляко оберігав вихованців, і вони, у відповідь, платили повагою та любов'ю.

Висновки. Якісна технічна освіта завжди була цінною для держави. Не зважаючи на всі труднощі студенти-політехніки в усі часи намагалися бути корисними своєму суспільству. Сучасний Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» отримав

світове визнання в освіті та науці. Університет є лідером серед українських університетів у світових академічних рейтингах [12]. Про це також свідчать результати вступної компанії 2022.

Як і раніше, НТУ «ХПІ», добросовісно і відповідально виконує важливу місію – навчання, виховання та розвиток молоді. Знання історії університету та культури політехніків мотивує сучасників до саморозвитку. Політехніки-співробітники шанують та продовжують традиції НТУ «ХПІ». А політехніки-випускники гідно забезпечують відновлення та розвиток нашої держави України.

Література:

1. Ukraine Recovery Conference – Міжнародна конференція з питань відновлення України. URL: <https://ua.unc2022.com/>.
2. План відновлення України: освіта та наука, як фундамент розвитку людського потенціалу. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://tinyurl.com/46ye8svt>.
3. Дивовижні долі книг та людей. *Науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ»*. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/vustavki/Fond.html>.
4. Колекція автографів вчених з фонду НТБ НТУ «ХПІ». *Науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ»*. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/vustavki/Fond2.html>.
5. Харківський Технологічний інститут в хроніці найважливіших фактів та подій Харкова та Харківської губернії (1916 рік). *Науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ»*. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/Chronicle_of_events.
6. Історія Харківського технологічного інституту в особах. *Науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ»*. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/vustavki/PREPODAVATELY.html>.
7. Студенти та випускники ХТІ : біографічний довідник. *Науково-технічна бібліотека НТУ «ХПІ»*. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/vustavki/vipuskniki_khti/index.html.
8. Державний архів Харківської області. URL: <http://archives.kh.gov.ua/>.
9. Трофимов Николай Георгиевич. *Архів НТУ «ХПІ»*. Харківський технологічний інститут. Ед. хр. № 498.
10. Трофимов Николай Георгиевич. *Студенти та випускники ХТІ (біографічний словник)*. URL: <https://tinyurl.com/48mafpyt>.
11. Про практичний стаж осіб, що прослухали курс Вищих Шкіл. *Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України*. 14 червня 1923 р. Ч. 16. URL: <https://tinyurl.com/4bakj29y>.

12. XIII – у першій п'ятірці міжнародного рейтингу серед українських ЗВО. *HTU «XIII»*. URL: <https://www.kpi.kharkov.ua/ukr/2022/10/18/hpi-the-wur-2023/>.

**RESEARCH ACTIVITY
OF THE SCIENTIFIC AND TECHNICAL LIBRARY
AS ONE OF THE FACTORS IN STUDYING THE PAST
AND PRESENT OF ENGINEERING EDUCATION**

Halyna Pavlova

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»
Head of the Library Department
ORCID iD 0000-0003-3558-6614

Tetiana Palyei

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»
Deputy Director of the Library
ORCID iD 0009-0008-7479-5041

Yulia Glavcheva

National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»
Library Director
ORCID iD 0000-0001-7991-5411

Abstract: *The history of the graduate Mykola Georgiyovych Trofimov is investigated based on archival documents. Conclusion: Ensuring quality technical education by the university has always been a priority, prompting universities to develop and search for new approaches.*

Key words: *education quality, engineering education, Trofimov M. G.*

РОЛЬ БІБЛІОТЕК ЗВО У ФОРМУВАННІ ЛІКАРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ШЛЯХУ ВІД СТУДЕНТА ДО ПРОФЕСІОНАЛА

Людмила Папуша

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
директор бібліотеки
ORCID iD 0000-0001-9896-0576

Анотація: У статті розглянуто роль медичних бібліотек ЗВО у формуванні професійних компетентних медичних фахівців; зазначено про потребу трансформації бібліотечної освіти задля підвищення рівня підготовки кваліфікованих бібліотекарів та підвищення їхньої затребуваності на ринку праці; розглянуто напрям діяльності медичних бібліотек ЗВО по вдосконаленню дистанційного доступу до віртуального середовища і швидкого розповсюдження навчальної та наукової інформації; вказано про важливість використання основних інформаційних ресурсів, які сприяють формуванню документного потоку, проводять його аналітико-синтетичну обробку, систематизують й оцінюють інформаційно-знаннєві ресурси; наведено основні цифрові показники книгозабезпеченості фондів медичних бібліотек ЗВО за 2019–2022 рр.

Ключові слова: мережа медичних бібліотек ЗВО, лікарська компетентність, оптимізація навчання медичних працівників, модернізація бібліотечно-бібліографічних процесів.

Основними компетентностями будь-якого професіонала є здатність до критичного мислення, комунікації, самоорганізації і саморозвитку, розуміння фахових понять і термінів, володіння методами дослідження науки, вміння працювати у команді, виявлення лідерських якостей тощо. Випускник закладу вищої освіти повинен володіти не тільки теоретичними знаннями і практичними навиками за спеціальністю, досвідом щодо розробки та впровадження нових проєктів, а й інформаційною культурою та професійною етикою. Перелік базових фахових компетенції задокументовано у «Положенні про організацію освітнього процесу» ЗВО.

Серед засобів забезпечення освітніх програм вузу є бібліотека, яка на даний час позиціонується, як сучасний багатофункціональний інформаційно-комунікаційний центр науки й освіти та простір для самоосвіти закладу. Застарілим та не досить вдалим у спілкуванні синонімом до слова «бібліотека» став термін «книгозбірня», адже функції сучасної

бібліотеки виходять далеко за межі накопичення та зберігання книжкових фондів. Це лише одне з її завдань, спрямоване на збереження загальнонаціональної культурної спадщини, історичного джерела інформаційного ресурсу держави. Так, в «Енциклопедії сучасної України» під терміном «бібліотека» розуміється «інституція, що організовує збір творів друку та інших документів, їх зберігання і суспільне користування ними; приміщення цієї установи; приватне зібрання творів друку». Там же зазначено, що цей термін означає також систему бібліотек, окрему установу або її підрозділ.

Бібліотека передбачає наявність матеріально-технічної бази, фонду творів друку чи інших документів, штату співробітників та контингенту користувачів. Бібліотеки надають читачам бібліотечні, бібліографічні та інформаційні послуги тощо. У суспільстві бібліотекам належить провідна роль у збереженні та розповсюдженні документів, які мають суспільну цінність, у сприянні культурного прогресу та інформатизації суспільства [4]. Власне за останні двісті років у суспільному сприйнятті слова «бібліотека» відбулась трансформація значення слова від місця збереження книг до суспільно-значимої інституції з розширеним набором послуг.

Сьогодні все частіше акцентується увага на ролі бібліотек у формуванні професійних компетентних фахівців, проводяться відповідні наукові дослідження, результати яких доводять суспільну потребу в забезпеченні ЗВО потрібними новітніми інформаційними технологіями. Так, у статтях В. О. Мудрохи «Роль національної бібліотеки у формуванні професійних компетенцій фахівців: спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [5] та Я. О. Хімич «До проблеми формування компетентностей здобувачів вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» [12] акцентовано увагу на потребі трансформації бібліотечної освіти задля підвищення рівня підготовки кваліфікованих бібліотекарів та підвищення їхньої затребуваності на ринку праці.

Актуалізовано й обгрунтовано проблему ролі бібліотек у формуванні умінь і навичок, обов'язкових для опанування майбутньої професійної діяльності в статті Н. Пасмор «Трансформація функцій вузівської бібліотеки юридичного профілю за умов інформатизації освіти» [6]. Авторка звертає увагу на важливості створення ефективної системи бібліотечно-інформаційного забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців юридичного профілю, розвитку їхньої активності, самостійності і творчих здібностей.

Висвітлення значення бібліотеки у формуванні знань та забезпеченні освітнього процесу в Україні неодноразово слугувало основним

меседжем науково-практичних конференцій [1–3], кульмінацією яких є визначення ролі бібліотеки в освітньому просторі, що полягає у технічному забезпеченні продукування інформаційного суспільства, яке у будь-який час може на основі автоматизованого доступу і систем зв'язку одержати будь-яку інформацію і знання. Адже значною частиною економічної, політичної та культурної діяльності держави є створення, розповсюдження, використання, узагальнення і маніпулювання інформацією. Отже, питання ролі бібліотечних структур у формуванні висококваліфікованих спеціалістів є досить актуальним і привертає увагу багатьох дослідників. Проте донині малодослідженими залишаються спеціалізовані бібліотеки закладів вищої освіти, зокрема медичні, які в умовах стрімкого розвитку інноваційних, інформаційних, телекомунікаційних технологій у медицині забезпечують доступ до світових інформаційних ресурсів, задовольняючи користувачів інформаційними продуктами і послугами.

Створення і розповсюдження знань у глобальному інформаційному середовищі зумовлює появу віртуального простору з можливістю дистанційного доступу і швидкого розповсюдження. Як зазначає автор статті «Концепція «Суспільства знань»: зміст, основні характеристики» – Н. Н. Писаренко – світ поступово стає планетарною школою і бібліотекою [7]. В умовах активної цифрової трансформації та діджиталізації медичної галузі України, реформування системи медичної освіти із запровадженням безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я, бібліотеки ЗВО покликані формувати інформаційну культуру користувачів, вміння отримувати знання від його виробника, що у свою чергу створюватиме можливості для самовираження, особистісного розвитку, вдосконалення професійних компетентностей.

В Україні мережа медичних бібліотек ЗВО включає 21 структурну одиницю: 3 з них у Харківській області, по 2 – у Києві, Запорізькій, Кіровоградській, Львівській та по 1 – у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Івано-Франківській, Одеській, Полтавській, Тернопільській, Черкаській та Чернівецькій областях. Станом на кінець 2022 р. у бібліотечних фондах ЗВО України загалом налічувалось 7 671 660 одиниць зберігання [10, с. 236].

Аналізуючи основні статистичні показники діяльності медичних бібліотек ЗВО (дані з електронного архіву Національної наукової медичної бібліотеки України [8–10]), робимо висновок про стале зростання довоєнних показників книгозабезпеченості користувачів: 7 630 521 одиниць зберігання у 2019 р., 7 663 600 од. – у 2020 р. (збільшення на 33 139 од. у порівнянні з попереднім роком), 7 846 299 од. – у 2021 р.

(збільшення на 182 669 од. у порівнянні з попереднім роком). Це свідчить про неабияку зацікавленість керівників ЗВО у розвитку бібліотек, як комфортного інформаційного середовища та простору для наукових досліджень, самоосвіти й культурних івентів закладу.

Світові тенденції зростання виробництва інформаційних ресурсів, інтегрування результатів наукових досліджень до глобального інформаційного простору й удосконалення його технологій вимагають мобільного реагування бібліотечних працівників на означені тенденції. Оперативна реакція бібліотекарів на оновлення інформаційних ресурсів сприятиме навчанню користувачів раціонально працювати з інформацією, орієнтуватися в інформаційних потоках, забезпечити їх новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями, створити умови для самоосвіти й вирішення інформаційно-дослідних завдань, реалізації їхніх індивідуальних наукових проєктів тощо.

Задля вирішення поставлених завдань медичні бібліотеки ЗВО тісно співпрацюють із керівниками закладів, медичними кафедрами вузів, окремими вченими-медиками України, налагоджують тісні зв'язки з вітчизняними й закордонними науковими видавництвами, що продукують медичну літературу, забезпечують доступ до світових наукових баз із можливістю користування повнотекстовими документами (Scopus, Science Direct, Web of Science, EBSCOhost та ін.), створюють та наповнюють власні наукові бази наукових праць професорсько-викладацького складу ЗВО, беруть участь у формуванні документного потоку, проводять його аналітико-синтетичну обробку, систематизують і оцінюють інформаційно-знаннєві ресурси тощо. Зрештою, потенціал інформаційних технологій дає змогу розширити навчально-методичне забезпечення освітніх програм закладу, забезпечує доступність якісної інформації з достовірних наукових джерел, формує професійні навички, вміння знаходити рішення проблемних ситуацій на робочих місцях тощо. Особливої актуальності перелічені можливості набули протягом останніх років, коли система дистанційного навчання стала невід'ємною частиною освітнього процесу ЗВО.

Окреслений стан справ засвідчує важливу роль бібліотек ЗВО у сприянні формуванню лікарської компетентності медичних працівників. Так, на думку М. М. Філоненко ключовими компонентами професійної компетентності лікаря є професійні знання, уміння та навички й особистісні та професійно важливі якості [11]. Саме поняття «професійної компетентності» набуло значення інтегрованої особистісної якості, що має систему ключових компетенцій, які дають змогу фахівцеві ефективно здійснювати свою діяльність, самоудосконалюватися.

До професійної компетентності авторка зараховує такі компоненти: інформаційні, проєктувальні, аналітичні, комунікативні, креативні, соціальні, рефлексивні. На їх формування значний вплив мають соціальні, психологічні та організаційно-педагогічні фактори, у структурі яких важливе місце займає діяльність бібліотеки ЗВО із покладеними на неї функціями, зокрема інформаційною, документною, когнітивною, комунікаційною [11, с. 95–96].

З метою надання студентській молоді можливості розвиватися та здобувати додаткові навички й компетенції із соціальної та правової культури, на базі медичних бібліотек ЗВО за сприяння Української бібліотечної асоціації упродовж останніх років організуються різноманітні «Онлайн-хаби неформальної освіти». Також, виконуючи документно-комунікаційну функцію, бібліотека організовує зв'язок користувача із документом, забезпечує створення, обробку, зберігання і розповсюдження документних текстів суспільного користування. Відбувається якісне й оперативне обслуговування читачів релевантною інформацією в комфортному для них середовищі з моменту замовлення необхідної інформації до її використання та повернення.

Таким чином у користувача відбувається формування основних, за М. М. Філоненко, складових комунікативної компетентності: гностичної та когнітивної (встановлення контакту із працівником бібліотеки, здатність визначити основні теми необхідної для пошуку інформації), виконавської (уміння вести діалог з бібліотекарем, домовлятися), емоційної (виявлення здатності взаємодіяти з іншою людиною, участь в організованих бібліотеками волонтерських благодійних акціях тощо). Сам термін «комунікація» в бібліотечній структурі слугує одним із принципів соціальної взаємодії із користувачами, а не засобом її організації [11].

Із комунікативною функцією тісно пов'язана й інформаційна функція, яка на думку деяких бібліотекознавців (М. С. Слободяник, В. О. Ільганаєва) разом із когнітивною і документною складають єдину онтологічну функцію [6, с. 22]. Саме від інформаційної забезпеченості бібліотеки залежить успішність освітньої і науково-дослідної діяльності ЗВО та формування інформаційної, проєктивної, аналітичної компетентностей майбутніх лікарів.

Професійність медичного працівника залежить не тільки від набутого ним досвіду, а й від володіння достатнім обсягом актуальної фахової інформації і вміння її використовувати. Сучасний набір електронно-цифрових інструментів інформаційних ресурсів бібліотечних структур забезпечує студента і науковця вузу доступом до матеріалів

і документів, накопичених як у власних фондах, так і інших бібліотек й установ.

Сьогодні, завдяки інтенсивному впровадженню міжбібліотечних відносин зі створення корпоративних баз електронних джерел інформації, обміну оцифрованими матеріалами передплатених ресурсів, користувач має змогу отримати необхідну інформацію не долаючи значних відстаней між містами чи країнами. Для прикладу, серед таких на базі Національної наукової медичної бібліотеки України з 2004 р. діє Система корпоративної каталогізації та Зведений електронний каталог медичної періодики. Цей проект відкритий для участі усіх медичних бібліотек України.

З метою максимального задоволення інформаційних потреб освітньої діяльності ЗВО більшість бібліотечно-бібліографічних процесів модернізовано з допомогою комп'ютерних технологій. Бібліотеки ЗВО мають автоматизовані програмні забезпечення, що надають можливість доступу до електронних каталогів через мережу Internet у режимі «24/7». Усе це сприяє набуттю та розвитку головної компетентності студента – навчитися вчитися, що базується на оптимальній організації навчального процесу, раціоналізації розподілу часу, здобутті й систематизації нових знань, розв'язанні фахових завдань.

Отже розвиток лікарських компетентностей у студентів закладів вищої медичної освіти відбувається завдяки сумарному ефекту від взаємодії навчально-виховного процесу у ЗВО, інформаційно-бібліотечного забезпечення освітніх програм та формування інформаційної культури користувачів, що в подальшому сприятиме постійному самовдосконаленню й професійному росту.

Література:

1. Бібліотека ВНЗ як джерело інформаційного забезпечення наукового та навчального процесу : матеріали науково-практичної конференції : інформ. бюл. для працівників б-ек ВНЗ III–IV рівнів акредитації держ. форми власності Хмельниц. обл. № 17 / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. О. Костюк ; гол. ред. О. Б. Айвазян. Хмельницький : ХНУ, 2014. 120 с.

2. Бібліотеки ВНЗ України у процесі імплементації Закону «Про вищу освіту» та інформатизації суспільства : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Івано-Франківськ, 16–19 черв. 2015 р. Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2015. 356 с.

3. Бібліотеки закладів вищої освіти: досвід та перспективи : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. б-к ЗВО (Одеса, 4–6 лип.

2018 р.) / Наук. б-ка ім. М. Максимовича КНУ ім. Тараса Шевченка та ін. ; редкол. : Л. Г. Бакуменко та ін. Одеса : ОНУ, 2018. 258 с.

4. Герасимчук О. А., Жлудько Е. М. Бібліотека. *Енциклопедія сучасної України*. Київ : Ін-т енциклопед. досліджень НАН України, 2003. URL : <https://esu.com.ua/article-41928> (дата звернення: 20.09.2023).

5. Мудроха В. О. Роль національної бібліотеки у формуванні професійних компетенцій фахівців: спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовтня 2020 р.). Київ, 2020. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1068> (дата звернення 17.09.2023).

6. Пасмор Н. Трансформація функцій вузівської бібліотеки юридичного профілю за умов інформатизації освіти. *Новий колегіум*. 2002. № 4–5. С. 21–25.

7. Писаренко Н. Н. Концепція «суспільства знань»: зміст, основні характеристики. *Водний транспорт*. 2013. Вип. 2. С. 103–107. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2013_2_21 (дата звернення: 20.09.2023).

8. Світ медичних бібліотек: події, факти, цифри. Рік 2020 : інфом.-аналіт. огляд / Нац. наук. мед. б-ка України. Київ, 2021. 147 с. URL : https://library.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/svit_med_bibl_2020.pdf (дата звернення: 04.09.2023).

9. Світ медичних бібліотек: події, факти, цифри. Рік 2021 : інфом.-аналіт. огляд / Нац. наук. мед. б-ка України. Київ, 2022. 121 с. URL : https://library.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/SVIT-MEDYCHNYKH-BIBLIOTEK_2021.pdf (дата звернення: 04.09.2023).

10. Світ медичних бібліотек: події, факти, цифри. Рік 2022 : інфом.-аналіт. огляд / Нац. наук. мед. б-ка України. Київ, 2023. 240 с. URL : https://drive.google.com/file/d/1Fx2izbduQMqBlxc9i_2avpYOmM1YV-uT/edit (дата звернення: 04.09.2023).

11. Філоненко М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря : монографія. Київ : ЦУЛ, 2015. 334 с.

12. Хіміч Я. О. До проблеми формування компетентностей здобувачів вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири* : VII Міжнародна науково-практична конференція : зб матеріалів (смт. Славське Львів. Обл., 1–4 берез. 2017 р.) / Укр. бібл. асоц., Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2017. С. 17–19. URL : <https://shorturl.at/bdpHY> (дата звернення: 20.09.2023).

**THE ROLE OF LIBRARIES
OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS
IN THE FORMATION OF MEDICAL COMPETENCE
ON THE PATH FROM STUDENT TO PROFESSIONAL**

Lyudmila Papusha

Bogomolets National Medical University

Director of the library

ORCID iD 0000-0001-9896-0576

***Abstract:** The article examines the role of medical libraries of higher education institutions in the formation of professional competent medical specialists; stated the need to transform library education in order to increase the level of training of qualified librarians and increase their demand on the labor market; the direction of activity of medical libraries of higher education institutions on improving remote access to the virtual environment and rapid dissemination of educational and scientific information was considered; the importance of using the main information resources that contribute to the formation of the document flow, carrying out its analytical and synthetic processing, systematizing and evaluating information and knowledge resources is indicated; the main digital indicators of the book availability of medical library funds of higher educational institutions for 2019–2022 are given.*

***Key words:** network of medical libraries of higher educational institutions, medical competence, optimization of training of medical workers, modernization of library and bibliographic processes.*

РЕАЛІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ ДЕРЖАВНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Наталія Петренко

Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка
Директор

***Анотація:** Висвітлено пріоритетні напрями діяльності Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка в умовах воєнного стану 2022 року.*

***Ключові слова:** бібліотека в умовах війни, воєнний стан, державна бібліотека, міжнародна допомога, цифровий Хаб, Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка.*

З початком збройної агресії Росії проти України перед Харківською державною науковою бібліотекою ім. В. Г. Короленка (ХДНБ) постала низка складних викликів, які потребували виваженого та ефективного вирішення. З 24 лютого 2022 р. надання послуг користувачам у приміщеннях книгозбірні було припинено. На початку березня 2022 року через ракетні удари по центру міста зазнав суттєвих пошкоджень бібліотечний комплекс. Зруйновано систему опалення. Через неможливість забезпечення оптимальних умов зберігання під загрозою опинився фонд – вагома складова Державного бібліотечного фонду країни, у т. ч. колекції рідкісних видань та рукописів. Війна змусила багатьох співробітників залишити рідне місто й шукати безпечніші місця в Україні та за кордоном, що також ускладнило виконання багатьох виробничих процесів.

Проте, незважаючи на важкі умови воєнного стану, починаючи з березня, вирішувалися завдання відновлення роботи ХДНБ як вагомого культурного та інформаційно-просвітницького центру, хабу цифрової освіти, промоції читання. Адміністрація та колектив доклали значних зусиль задля ліквідації наслідків руйнування, відновлення та забезпечення функціонування державного закладу переважно в дистанційному режимі.

Особлива увага приділялась збереженню фондів, що є національним надбанням держави. Здійснювалася робота з оцифрування колекцій, створення конкурентоспроможних цифрових активів та сервісів, грантрайтинг, розширювались вектори міжнародної співпраці, вирішувались завдання удосконалення професійних компетенцій персоналу, зокрема цифрових.

У важкий час випробувань ХДНБ отримала суттєву підтримку з боку Міністерства культури та інформаційної політики України

(МКІП), місцевих органів влади та самоврядування, міжнародної спільноти та наших співвітчизників. За 2022 рік на благодійний рахунок бібліотеки через різні платформи, такі як SAVE THE SPOT (проект «Helping venues across the world in the times of crisis», <https://savethespot.org/cultural-assets/korolenko-state-scientific-library.html>); сайту МКІП (проект «Збережіть українську культуру», що реалізовується за підтримки «Vodafone Україна») надійшло 22 тис. грн на відбудову.

Отримані у 2022 р. пошкодження (втрачено значну частину вікон; пошкоджено дах та світловий ліхтар над атріумом у головному корпусі; системи опалення, вентиляції, водовідведення та водопостачання; електромережі) вплинули на температурно-вологісний, світловий, санітарно-гігієнічний та охоронний режими. Це в свою чергу поставило під загрозу фонди, які можуть зазнати ураження пліснявою та шкідниками. Тож максимум зусиль було докладено для забезпечення бібліотечного комплексу від подальшого руйнування, щоб після війни повноцінно відновити його функціональність.

За підтримки МКІП було здійснено евакуаційні заходи з переміщення рідкісних видань та рукописів ХДНБ у більш безпечне книгосховище; моніторинг умов книгосховищ, контроль за станом фонду. Крім МКІП, ХДНБ отримувала підтримку і від міської влади. За сприяння мера Харкова Ігоря Терехова відразу після обстрілів на об'єкти виїжджали бригади комунальників, які швидко та злагоджено закривали кофтури будівлі.

Для проведення заходів щодо збереження будівлі та фондів бібліотеки здійснювався пошук волонтерів та благодійних фондів. Однією з перших надійшла допомога від громадської організації «Museum for change» (Одеса) та Олександри Ковальчук за фінансової підтримки ALIPH Foundation. Отримані матеріали були використані для закриття вікон у книгосховищах та робочих кімнатах. Суттєвою була допомога в межах проекту «Підтримка громади Харкова в умовах кризи», партнерами якого є Спілка побратимства Харків–Нюрнберг та благодійний фонд (БФ) громади Харкова «Толока»: інструменти та матеріали для тимчасового забезпечення фондів, локальних ремонтів приміщень, даху та підготовки будівлі до осінньо-зимового періоду.

Також у критичні для міста та книгозбірні часи прийшли на допомогу польські колеги – працівники бібліотек та музейних інституцій. За сприяння Міністерства культури та національної спадщини Республіки Польща та польського Центру допомоги для культури в Україні бібліотеці були надані необхідні матеріали та обладнання, а також отримані протигрибкові засоби для книг та стін, що наразі було актуальним

для оброблення бібліотечного фонду та книгосховищ після тривалого перебування у невідповідних умовах зберігання. Усі матеріали та засоби були придбані Національним інститутом спадщини та Національною бібліотекою Республіки Польща. Крім того, головний реставратор Варшави Мілаш Красоцький та низка агентств, що займаються збереженням історичної спадщини Польщі, надали гуманітарну допомогу музеям та закладам культури Харкова (у т. ч. бібліотеці), до якої увійшли засоби, необхідні для збереження та забезпечення колекцій, обладнання для обігріву та осушування повітря в книгосховищах.

Через фактори, що негативно впливали на стан фондів, почалися процеси руйнації матеріальної основи документів, зменшуючи термін їх можливого використання. Тому після проведення забезпечувальних заходів було розпочато комплексний постійно діючий моніторинг приміщень сховищ та фондів: обстеження стану приміщень бібліотеки, горищ над сховищами. Фахівчині відділу наукової організації і використання основного фонду невинно спостерігали за фізичним станом документів; виявляли причини у його змінах, які є наслідком пошкоджень будівель; здійснювали аналіз та оцінку пошкоджень. Всі ці заходи дозволяли виявляти нові проблеми та негайно реагувати на них: мокрі та вологі книги відразу вилучалися зі сховищ, здійснювалася просушка, що в умовах неопалювального приміщення було зробити дуже складно.

Також проводилися профілактичні заходи біологічного пошкодження документів, що виникали через вплив мікроорганізмів, насамперед пліснявоутворюючих грибів. Через особливості конструкції будівлі, закриті щільно віконні отвори неможливо, тому співробітники закрили щілини підручними засобами, щоб унеможливити проникнення комах-шкідників. Уражені пліснявоутворюючими грибами книжки обробляли відповідними засобами, що виявилось не дуже ефективним у сирих приміщеннях. Краще сприяли припиненню розвитку грибів сильні морози. Боротися з наслідками доводилося, незважаючи на складні непрогнозовані умови та температурні коливання. На жаль, дотепер у книгосховищах ще виявляються поодинокі документи, що замekli внаслідок протікань даху.

Водночас від самого початку повномасштабного вторгнення фахівці ХДНБ долучилися до інформаційного спротиву: взяли активну участь у документуванні воєнних злочинів проти людяності та об'єктів культурної спадщини, скоєних армією РФ, на Об'єднаній платформі культури та медіа під час війни (<https://united.mkip.gov.ua/>); створенні інтерактивної мапи культурних втрат (<https://culturecrimes.mkip.gov.ua/>); реалізації політики національної пам'яті, здійснюючи популяризацію міжнародної платформи #МояВійна (<https://mkip.gov.ua/news/6964.html>),

популяризації інформації про цифрові активи; реалізації проєкту «Архівування документів про війну».

Не припинялося дослідження діяльності бібліотек Харківщини. Завдяки активному і тривалому моніторингу подій протягом року створено мультплатформний проєкт «Бібліотеки Харківщини в умовах воєнного стану», який складається з електронного видання «Бібліотеки Харківщини в умовах воєнного стану: OSINT-розвідка на основі відкритих джерел» та сайту «Бібліотеки Харківщини в умовах воєнного стану: хронологія бібліотечного спротиву» (<https://sites.google.com/view/kharkiv-libraries-resistance>). Представлено факти руйнації і пошкодження бібліотечних будівель у місті, зібрано в єдиний розділ покликання на цифрові платформи та ресурси для фіксації злочинів проти культурної спадщини України. Робота над проєктом триває.

Інформаційний рамштайн забезпечувався через підготовку та поширення відомостей про роботу бібліотек під час російської агресії на сайті, у соціальних мережах та відеохостингах бібліотеки, інформування через ЗМІ, особисте спілкування, виступи перед громадою. Директор та фахівці ХДНБ дали низку інтерв'ю зарубіжним та вітчизняним ЗМІ: LRTradio (Литва); газети «Framtid i nord» (Норвегія); газети «Atalaya» (Іспанія); «We are Ukraine Forbes», «The New York Times», «PEN America» (США); «Суспільне», «Ukraine Media Center», інтернет-журнал «ЛЮК», «GWARA MEDIA» (Україна). Інформацію про стан ХДНБ за час російського вторгнення було надано до виступу директора НБУВ, професора Л. А. Дубровіної на Раді Європейських бібліотек в ООН; директору Бібліотеки Народової Томашу Маковскі (Польща).

Резонансі доповіді та повідомлення прозвучали на вітчизняних та міжнародних професійних подіях: «Українські бібліотекарі в боротьбі з російською навалою» на зустрічі з грузинськими колегами; «Голос з України: українські бібліотекарі в боротьбі з російською навалою» (організатори: УБА, Університет Каліфорнії, Берклі) – з американськими. На Symposium on Library Conditions and Services in the Contemporary Ukraine репрезентовано доповідь «Бібліотеки Харківщини: незагоєні рани війни» (<https://www.youtube.com/watch?v=quJxLczR-M4>); на щорічній конференції ВГО УБА – доповідь «Чорний альбом: як російські агресори нищать українські бібліотеки». У складі делегації бібліотекарів з України взяли участь у CERL – Consortium of European Research Libraries Security Network and this Summer School (Австрія), де відбувся обмін досвідом

щодо дій у надзвичайних ситуаціях, у т. ч. організації переміщення цінних колекцій; евакуації зібрань; вдосконалення систем безпекових заходів тощо.

Одним із ключових аспектів подолання викликів війни була активізація цифровізації діяльності книгозбірні. Робота здійснювалась за основними векторами: формування цифрових навичок користувачів та бібліотекарів; генерування цифрового контенту. На замовлення Олександрійського міського центру професійного розвитку педагогічних працівників на базі Дистанційної академії ВГ «Основа» реалізовано дистанційний курс «Цифрова бібліотека Нової української школи». На знак підтримки маніфесту «Культурна консолідація задля перемоги» щодо пріоритетів культурної політики в часи війни, або 12 необхідних кроків у рамках проєкту «Школа бібліотечного журналіста» за підтримки ХОВ УБА реалізовано в асинхронному форматі дистанційний курс «Мультиплатформна бібліотечна журналістика. Інстаграм: базові навички» (9–21 серпня). До курсу у приватній групі фейсбук долучилося 240 фахівців публічних бібліотек і бібліотек закладів освіти, працівники музеїв, менеджери освітніх закладів, представники благодійних організацій та викладачі ЗВО. До Всеукраїнського дня бібліотек за підтримки ХОВ УБА та у співпраці зі Запорізькою бібліотечною асоціацією проведено майстер-клас «Від редизайну інстаграму до 10000 переглядів у тикток. Ребрендинг соціальних мереж Запорізької обласної наукової бібліотеки за 11 місяців». Цифрові активи ХДНБ поповнено новими віртуальними проєктами та виставками: «Бібліотеки Харківщини в умовах воєнного стану», «Григорій Сковорода. “Байки харківські”: читаємо, слухаємо, вивчаємо...», «Зі славної родини Гординських», «Не тільки двигун торгівлі. Рекламні та інформаційні оголошення як джерело до вивчення біографій», «Володимир Хавкін: невідомий геній» та ін.

Науково-просвітницькі заходи, організовані ХДНБ, були орієнтовані на виклики воєнного часу. Зокрема, тематику ювілейної, XXV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Короленківські читання 2022» було присвячено діяльності бібліотек, архівів та музеїв в умовах війни. Учасники – понад 170 фахівців бібліотек, музеїв, закладів освіти, архівних установ України обговорили питання мобілізації ресурсів культурних інституцій, інформаційного протистояння в умовах російської військової агресії; системної адаптації до умов і викликів воєнного часу; стратегії збереження та розкриття фондів зібрань.

На традиційній науково-практичній конференції до Дня винахідника і раціоналізатора України на тему «Винахідники і науковці: разом до перемоги» було представлено доповіді та повідомлення про інноваційні ідеї та винаходи, що сприяють розвитку економіки і наближають

перемогу, зокрема щодо інноваційної діяльності навчальних і наукових закладів медичного напрямку, внеску харків'ян у науково-освітню галузь України, самоорганізації винахідників і науковців для прискорення перемоги, розвитку винахідництва в умовах війни тощо. До Міжнародного дня біологічного різноманіття проведена Zoom-конференція «Біологічне різноманіття України: питання збереження під час війни» на якій обговорювалися питання впливу воєнних дій на біорізноманіття України, його втрати та загрози тощо. Організовано онлайн-зустріч з доктором мистецтвознавства В. Щепакіним «Мистецький спротив: митці Харкова у російсько-українській війні». Знаний мистецтвознавець навіть яскраві прояви діянь харківської творчої інтелігенції, діячів культури і мистецтв, аматорів і викладачів, студентів, що не припиняють надихати містян, пропонують долучитися до надбань світової культури, шедеврів класичної музики; активно популяризують сучасні, воєнні, створені у сховищах і підвалах.

Залишалася пріоритетною промоція читання як одного з провідних напрямів діяльності. Цьому сприяла більшість проведених заходів, зокрема онлайн-презентації книг, творів, що відображають боротьбу народу України за свій дім, родину, незалежність: презентації видань «24.02. Щоденник війни» А. Мероника, «Драбівська справа. До 90-річчя голодомору в Україні 1932–1933 років» В. Козоріза та ін.

Нового імпульсу зазнала робота, орієнтована на відродження українських народних традицій, звичаїв, обрядів, популяризацію українського народного мистецтва, фольклору. Отримав визнання цикл народознавчих онлайн-зустрічей, проведених, зокрема за участі історика, письменника, краєзнавця М. Красикова: «Слобожанщина – скарбниця історико-культурної спадщини» до Дня етнографа України, «Не щезає мода на майстерність народу» До Міжнародного дня вишиванки тощо.

Говорячи про роботу ХДНБ у складному воєнному 2022 році, важливо відзначити, що не дивлячись на великі втрати, бібліотека залишалася провідним інформаційним, освітнім, науковим, культурним та методичним центром національного значення. Майбутнє ХДНБ передбачає втілення численних ініціатив, спрямованих на відновлення та покращення діяльності бібліотеки, а також на її удосконалення як державного культурного закладу, який працює в умовах воєнного конфлікту задля післявоєнного відновлення країни. Ця робота відповідає Плану відновлення України, спрямованому на прискорення стійкого економічного зростання.

Література:

1. Звіт про роботу Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленко за 2022 рік / [уклад.: Л. А. Зозуля, К. М. Вірютіна,

верстка, дизайн К. М. Вірюгіна, наук. ред.: Н. В. Петренко, Л. В. Глазунова] ; М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. наук. б-ка. Харків, 2023. 45 с. URL: <https://tinyurl.com/3jdw4k3r> (дата звернення: 20.09.2023).

2. Karnaukh I., Petrenko N., Diadyk L. Ukrainian Libraries during the Ongoing Russian-Ukrainian War = Бібліотеки України в умовах російсько-української війни. *SJSU iSchool of information*. 15 June 2022. URL: <https://tinyurl.com/3trk4uab> (дата звернення: 30.12.2022).

3. У Харкові пошкоджена бібліотека Короленка готується до зими. *Подобиці* / редакція програми новин «Подобиці» телеканалу «Інтер». 16 вересня 2023. Текст, 1 відеофайл (4:33 хв.). URL: <https://tinyurl.com/4k6djpys> (дата звернення: 20.09.2023).

WARTIME REALITIES OF THE STATE LIBRARY

Natalia Petrenko

Kharkiv Korolenko State Scientific Library

Director

***Abstract:** the priority areas of activity of the Kharkiv Korolenko State Scientific Library in the conditions of martial law in 2022.*

***Key words:** library in war conditions, martial law, state library, international aid, digital hub, Kharkiv Korolenko State Scientific Library.*

ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ. РОБОТА БІБЛІОТЕКИ ІФНМУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Мирослава Татарин

Івано-Франківський національний медичний університет
Директорка бібліотеки

***Анотація:** Викладено інформацію про бібліотеку, як фундамент освіти. Розкрито основні напрямки роботи бібліотеки за минулий рік. Висвітлено роботу та волонтерську діяльність бібліотеки під час війни.*

***Ключові слова:** бібліотека університету, виховання, волонтерська діяльність, заходи, виставка, війна.*

Сьогодні сучасна бібліотека є невід’ємною частиною життя університету та її суспільства загалом. Вона є інформаційною ланкою, яка поєднує читачів за їхніми інтересами, забезпечує потреби навчально-виховного процесу у всіх його сферах, надає цілеспрямовану допомогу користувачам в опануванні знаннями.

Одним із пріоритетних завдань у процесі державотворення є виховання патріотизму як духовно-моральної якості студентської молоді.

В умовах нашої реальності проблема змісту навчальної та виховної роботи зі студентською молоддю та роль бібліотеки в його реалізації як майбутнього нашої держави є актуальною. Бібліотека у своїй діяльності швидко реагує на виклики часу (пандемія COVID-19, його динаміка, а на сьогоднішній день – воєнний стан).

Надано доступ до багатьох міжнародних ресурсів, зокрема до міжнародної мережі для дослідників у сфері охорони здоров’я HINARI, електронної бази даних біологічних та медичних публікацій PubMed, наукометричної бази SCOPUS, Elsevier та Web of Science, ресурсів порталу Springer Link, науково-дослідної бази даних компанії ScienceDirect, Bentham Science, Research4Life, Access Medicine, безкоштовний доступ до повнотекстових електронних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, доступ за посиланнями.

Видавництво «Нова книга» надало безкоштовний доступ до медичних електронних навчальних видань на платформі Vilibria та запропонувало доступ викладачам і студентам ІФНМУ до навчального видання: «Гігієна та екологія»: підручник за ред. В. Г. Бардова 2020 року видання українською мовою та англійською мовою – 2022 року видання. Також є доступ до книг: «Людина і її мозок» I, II та III томів 2022 року видання, авторами яких є В. І. Цимбалюк, В. В. Медведєв

і «Патологічна фізіологія в запитаннях та відповідях», 6-те видання, оновлене та доповнене, автором якого є О. В. Атаман.

Основними напрямками роботи бібліотеки були і залишаються: формування фонду інформаційних ресурсів на різних носіях, проведення аналізу фонду, посильна допомога ЗСУ, допомога внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та волонтерська допомога. Сучасний процес формування фонду це – підтримка постійно діючої системи заходів, спрямованих на планомірне поповнення навчальною та науковою літературою. На 2023 рік бібліотека передплатила і періодичні видання. Основним ресурсом бібліотеки є електронний каталог. Програмне забезпечення «УФД/Бібліотека» допомагає в організації всіх видів роботи в автоматизованому режимі.

У книзі «Паралелі та меридіани ІФНМУ» директорка бібліотеки Мирослава Татарин зазначила: «Університетська бібліотека – провідний науково-інформаційний і просвітницький центр не тільки університету. У бібліотеці панує реальний та віртуальний простір. Бібліотека ІФНМУ обслуговує читачів на науковому та навчальному абонементі, до послуг користувачів просторі читальні зали (центральный читальний зал, читальні зали коледжу та гуртожитків), мережа Wi-Fi».

Повномасштабне вторгнення вплинуло на всі сфери життя в Україні. Проте бібліотека Івано-Франківського національного медичного університету адаптувалася до режиму роботи під час воєнного стану. Для допомоги ЗСУ перерахували одноденний заробіток та задонатили кошти через мобільний застосунок Дія.

Традиційними стали березневі наукові сесії наукового товариства ім. Т. Шевченка (НТШ), в яких щорічно беруть участь 200–250 науковців. Директорка бібліотеки Мирослава Татарин є також членкинею наукового товариства ім. Т. Шевченка.

У березні 2023 року, у читальному залі бібліотеки відбувся культурно-мистецький захід «Тарас Шевченко – геній і пророк».

«Бібліотека існує не сама по собі. Вона – інституція, структура, що приречена на вічне обслуговування. І буде жити до тих пір, поки до неї люди масово звертатимуться за знаннями, інформацією, духовними цінностями» відмітила п. Мирослава у книзі «Паралелі та меридіани ІФНМУ».

Лютий 2022 року кардинально змінив життя кожного українця. Допомога ВПО, волонтерська діяльність. Після повномасштабного вторгнення працівники бібліотеки ІФНМУ оперативно, без пафосних слів, включилися у волонтерську діяльність.

На базі бібліотеки ІФНМУ були організовані курси «Говоримо українською» для внутрішньо переміщених осіб. Працівники бібліотеки, викладачі, студенти та слухачі мовних курсів взяли участь у всеукраїнському флешмобі та поділилися світлинами у вишиванках. Колектив бібліотеки долучився до руху «Книжки українською – кожній дитині». Зібрану літературу з побажаннями передали на Схід, у прифронтові міста.

Якщо повернутися у недалеке минуле історії нашої бібліотеки, зокрема 2017 рік, то можна пригадати, що у центральному залі бібліотеки відбулася зустріч з працівниками вузу, учасниками АТО. Ректор вузу Микола Рожко вручив грамоти учасникам АТО та подяки їхнім батькам.

Для мешканців Маріуполя, які перебували в центрах для біженців Дніпропетровської та Запорізької областей, бібліотекарі зібрали гуманітарну допомогу.

До дня матері відкрилася благодійна виставка вишитих картин викладачки кафедри мовознавства Ольги Баб'як «Магія творення». Кошти від проданих картин були передані майстринею на потреби ЗСУ.

На прохання ректора Луганського державного медичного університету було передано підручники та наукові видання для забезпечення навчального процесу студентів.

Навесні, 2022 року працівники бібліотеки допомагали у плетінні сіток та «кікімор» для бійців ЗСУ.

До речі, і на даний час, працівники бібліотеки ріжуть смужки тканини для виготовлення сіток та передають благодійній організації «БФ «ДОБРО-ДІІ – ВЦ «Маскувальні феї», яку очолює О. С. Николин.

Постійно заготовляємо та передаємо металеві банки і парафін для виготовлення окопних свічок. Збираємо скляні банки для виготовлення солоних та солодких заготовок для наших воїнів.

Студенти-медики університету на базі навчально-практичного центру «Фармація» виготовляють мазі і відправляють на фронт нашим захисникам.

День рідної мови відзначають щороку у всьому світі. Завідуючою сектором культурно-просвітницької роботи Т. Д. Слічною, працівниками бібліотеки ІФНМУ та викладачами кафедри мовознавства було проведено захід «Мова – ДНК нації». Захід пройшов у музеї «Небесна сотня». З нагоди події директорка подарувала музею «Кобзар» Тараса Шевченка, який був виданий до 200-річчя з дня народження поета. Благодійні кошти, що були зібрані працівниками бібліотеки, віддали на розвиток музею.

Розколяда ІФНМУ – яскравий промінчик різдвяного сяйва Перемоги. В центральному залі бібліотеки ІФНМУ пройшла благодійна акція «Відлуння Різдва. ІФНМУ колядує для ЗСУ». На захід були запрошені бійці 10-ї гірсько-штурмової бригади «Едельвейс». Зібрані кошти організатори заходу передали бійцям бригади. Працівники бібліотеки підготували фотовиставку «Мова війни» та презентацію зі світлин-спогадів «Відлуння Різдва. ІФНМУ колядує». Завітали у бібліотеку і студенти медичного коледжу з благодійною метою. Зібрані кошти передали на допомогу «едельвейсам». У стінах читального залу ще проходило багато заходів, а саме: тематичні книжкові виставки, благодійні виставки народно-ужиткового мистецтва та інші.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що бібліотека ІФНМУ тримає стрій. Працюємо, тому що віримо в те, що кожен наближає перемогу там, де може.

CHALLENGES OF MODERNITY. WORK OF THE IFNMU LIBRARY DURING THE WAR

Myroslava Tataryn

Ivano-Frankivsk National Medical University

Director of the library

***Abstract:** The article provides information about the library as the foundation of education. The main directions of the library's work for the past year were also revealed, and a short excursion into the history of the National Academy of Sciences was conducted. The work and volunteer activities of the library during the war are revealed.*

***Key words:** university library, education, volunteer activities, events, exhibitions, war.*

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ НЕЙРОМЕРЕЖ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ СТВОРЕННЯ МЕДІАКОНТЕНТУ

Наталія Чернишенко

ПВНЗ «Харківський міжнародний медичний університет»

Завідувачка бібліотеки

ORCID iD 0000-0002-8750-6527

***Анотація:** Розглянуто можливості різних нейронних мереж як інструментів для створення графічного, текстового та аудіовізуального контенту; наведено приклади поєднання можливостей різних нейромереж та штучного інтелекту в межах одного проєкту бібліотеки.*

***Ключові слова:** нейромережі, штучний інтелект (ШІ), ChatGPT, графічний контент, аудіовізуальний контент, медіаконтент, штучний інтелект.*

Розвиток технології штучного інтелекту (ШІ) продовжує набирати обертів і охоплює різні сфери людської діяльності. Вона набула шаленої популярності в усьому світі, не залишила осторонь і нашу країну, особливо після виходу ChatGPT на український ринок. Ця технологія базується на використанні нейронних мереж, які моделюють функціонування людського мозку. Такі мережі складаються з великої кількості штучних нейронів, які взаємодіють між собою і призначені для обробки вхідних даних [1].

На сьогодні існує широкий спектр нейромереж, розроблених на основі штучного інтелекту, які здатні виконувати різноманітні завдання. Серед них важливе місце займають можливості розпізнавання мовлення, генерування перекладу та переформулювання текстової інформації, а також пошуку та відбору даних. Технологія штучного інтелекту також використовується для створення музики та зображень, включаючи портрети, що генеруються на основі заданих текстових описів [4]. Безумовно, такі можливості нейромереж та штучного інтелекту є просто незамінними при створенні високоякісного бібліотечного медіаконтенту, який зможе привернути увагу користувача та допоможе бібліотекам вийти на новий рівень комунікації.

У цій статті ми дослідимо ресурси, які базуються на штучному інтелекті та спрямовані на створення та редагування графічних зображень, розглянемо використання чату GPT для ідеї генерації та написання сценаріїв, а також створення аватарів з аудіо компонентом.

Ми також продемонструємо на прикладах, як можна комбінувати можливості різних нейромереж у бібліотечних проєктах.

Наразі для швидкого та ефективного генерування високоякісних зображень для будь-яких бібліотечних цілей найбільш придатними та універсальними серед багатьох є наступні нейромережі: Leonardo AI, Midjourney, DALL-E, DreamStudio, Adobe Firefly. Створення візуального контенту в цих нейромережах відбувається за текстовим запитом («prompt»), який пише людина. Тому важливо підготувати деталізований і розгорнутий текстовий запит англійською мовою, що буде впливати на якість отриманого візуального результату. Щоб спростити процес написання промту можна скористатися послугами ще однієї нейромережі Adobe Firefly prompt generator.

Leonardo AI (<https://app.leonardo.ai/>) – це інноваційний ресурс, який відкриває широкі можливості для розробки різних застосунів штучного інтелекту. Ця платформа створена та підтримується компанією OpenAI, визнаною лідером у сфері інтелектуальних систем. На Leonardo AI користувач може вибрати модель, налаштування та створити запит, будь-то на основі ідеї чи зображення. Платформа працює не тільки на власних моделях, але й на спеціалізованих моделях, які розробляє спільнота дизайнерів. На день Leonardo AI надає 150 токенів, 4 токена коштує генерування за одним запитом (4 зображення). Завдяки Leonardo AI, бібліотеки можуть створювати візуальний контент для своїх проєктів (аватари, банери, рекламний контент для соцмереж, постери та матеріали для реклами книг та заходів), без необхідності глибоких знань графічного дизайну та суттєво економити час для його створення [5].

DALL-E (<https://labs.openai.com/>) – нейронна мережа, від компанії OpenAI, розробників ChatGPT, яка дозволяє користувачам створювати зображення на основі текстового запиту. За один запит може бути створено чотири зображення, з різними темами та стилями – від реалістичних до абстрактних. Якість результатів безпосередньо залежить від якості текстового запиту, більш точний запит збільшує ймовірність того, що DALL-E створить потрібні зображення [4].

DreamStudio (<https://beta.dreamstudio.ai/generate>) – інструмент для генерування зображень на базі штучного інтелекту, який дозволяє користувачам створювати високоякісні та неповторні графічні елементи без використання графічних редакторів. Сервіс є платним, але при реєстрації можна отримати двадцять п'ять кредитів, які дозволяють створити приблизно тридцять фотографій.

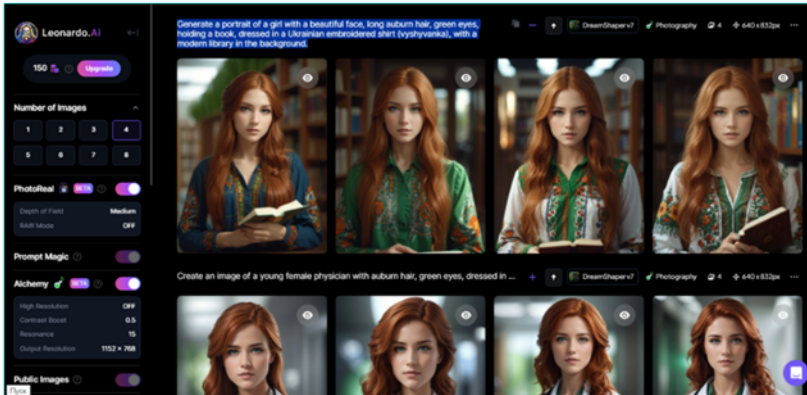

Рис. 1, 2. Приклади згенерованих зображень за допомогою Leonardo AI

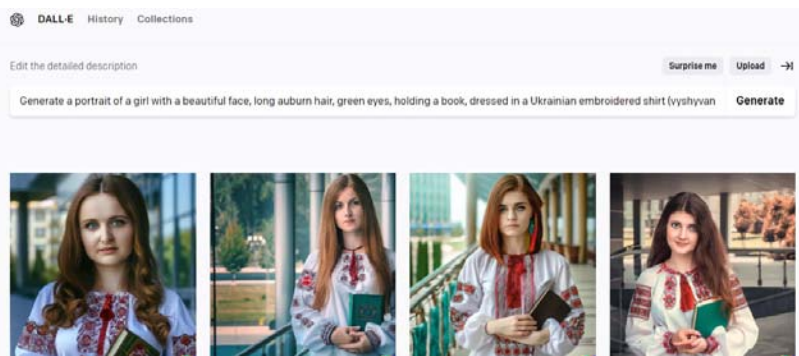

Рис. 3. Приклад згенерованого зображення за допомогою DALL-E

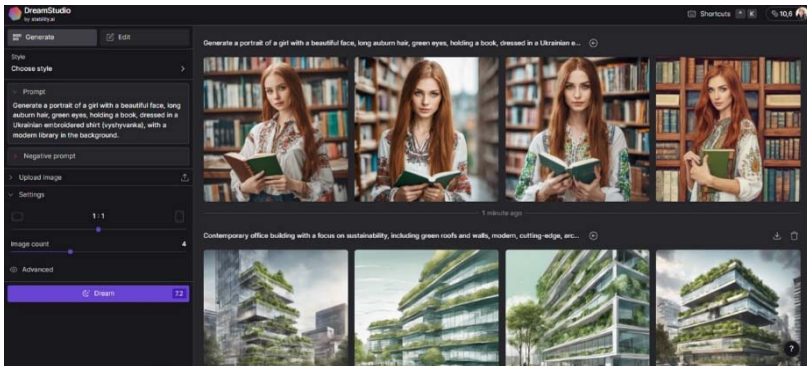

Рис. 4. Приклад згенерованого зображення за допомогою DreamStudio

Adobe Firefly <https://firefly.adobe.com/> – це генеративний інструмент штучного інтелекту для створення унікальних та оригінальних дизайнів, який дозволяє користувачам об'єднувати різні елементи в одному кадрі. Користувачі можуть налаштовувати кольорову палітру, змінювати форму і розмір елементів, додавати або видаляти елементи та текстури, використовуючи текстові вказівки.

Після створення зображення його можна додатково обробити за допомогою вбудованих інструментів, не потрібно вводити додаткові текстові запити. Генерація зображень з тексту є популярною, оскільки вона проста. Чим більш точний опис, тим кращий результат. Adobe Firefly розуміє українську мову, що дозволяє користувачам вводити текстові запити без використання перекладача. Ця модель Firefly також надає можливість створювати стилі і текстури для тексту.

Наразі Adobe Firefly доступний та дозволяє 25 безкоштовних щомісячних генеративних кредитів. Важливо відзначити, що модель розпізнає український прапор і, в більшості випадків, генерує його правильно. Це робить цей ресурс ідеальним для створення патріотичних зображень [2].

Існують мовні моделі штучного інтелекту, такі як ChatGPT, Character AI, BLOOM, які здатні створювати сценарії, вірші, генерувати ідеї, що можуть використовуватися для початку творчого процесу.

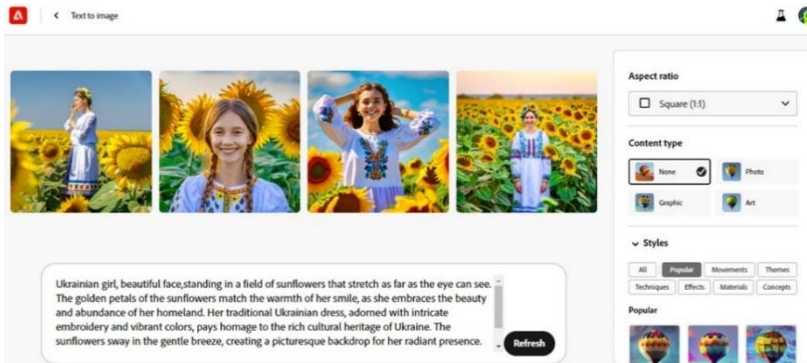

Рис. 5. Приклад згенерованого зображення за допомогою Adobe Firefly

ChatGPT (<https://chat.openai.com/>) – це штучний інтелект, заснований на моделі GPT, яка є нейромережевою архітектурою на основі трансформера. Модель GPT була спеціально навчена на великому обсязі текстових даних для розуміння мови та генерації відповідей на запитання.

За даними аналізу, проведеного швейцарським банком UBS, встановлено, що ChatGPT стрімко розвивається. За цими даними, у січні, лише через два місяці після свого запуску, ChatGPT досяг 100 мільйонів активних користувачів. Для порівняння, TikTok знадобилося дев'ять місяців для досягнення того ж показника, тобто 100 мільйонів активних користувачів [3].

Штучний інтелект, зокрема ChatGPT, дозволяє генерувати ідеї, писати сценарії, вірші для віртуального контенту з урахуванням текстових запитів та аналізу текстової інформації.

Studio.d-id (<https://studio.d-id.com/>) є високорівневою технологією, розробленою для створення аватарів, які включають аудіоелемент. Це означає, що аватар може не лише візуально відтворювати образ особи, але й генерувати мовлення, відповідне цьому образу. Ця можливість робить її корисною для створення інтерактивних розмовних інтерфейсів, віртуальних помічників та інших застосовань, де важливо забезпечити автентичний досвід спілкування.

Нейромережа Studio.d-id створює аватари, які можуть говорити різними мовами, що є надзвичайно корисним інструментом для бібліотек ЗВО з іноземним контингентом.

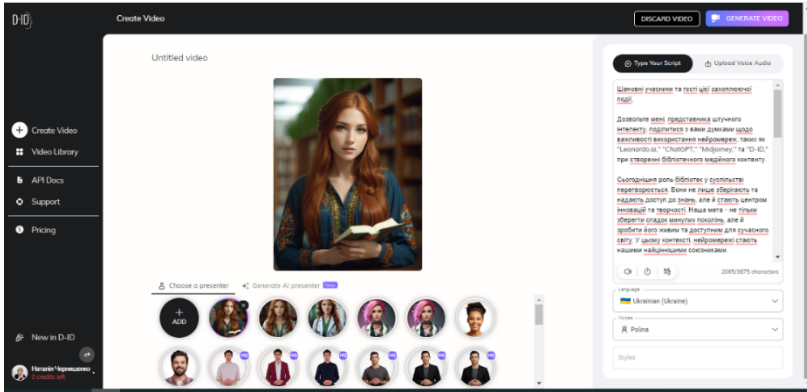

Рис. 6. Приклад згенерованого зображення за допомогою Studio.d-id

Рис. 7. Приклад згенерованого аватару за допомогою Studio.d-id

Ефективним у роботі бібліотеки є поєднання та доповнення можливостей різних нейромереж та штучного інтелекту при створенні одного проєкту. Наприклад, цьогоріч у Харківському міжнародному медичному університеті відбулася студентська науково-практична конференція «Я обираю здоров'я». Бібліотека підготувала до конференції список літератури: «Як війна впливає на здоров'я українців», який був представлений із застосуванням сучасних нейронних мереж та чату GPT. [https://drive.google.com/drive/my-drive?q=type:video %20parent:0ABtuOrh0AwEDUk9PVA](https://drive.google.com/drive/my-drive?q=type:video%20parent:0ABtuOrh0AwEDUk9PVA).

При цьому було використано неймережу Midjourney, який створив портрет аватару, ChatGPT згенерував текст звернення аватару двома мовами (українською та англійською), а неймережа Studio.d-id згенерувала аудіо-візуальний аватар, який і презентував список літератури під час конференції.

Ще приклад, до 209-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка було створено цілу низку відео контенту, де штучний інтелект читає вірші Кобзаря. У цьому випадку аватар був згенерований неймережею Studio.d-id, а аудіозапис створений власноруч <https://youtu.be/kA1V9vejyLA>.

Рис. 8. Приклад згенерованого аватару за допомогою Studio.d-id

Перевагою застосування нейронних мереж та штучного інтелекту є:

- значне прискорення процесу генерування візуального контенту і можливості комбінувати різні програми та доповнювати й вдосконалювати результати кожної з них;
- створення візуального контенту за текстовим запитом, тобто користувачу не потрібно навчатися малювати, що потребує суттєвої витрати енергії, часу та ресурсу;
- урізноманітнює види подачі інформації, робить контент бібліотеки цікавим і сучасним;
- надає можливість створення аудіовізуального контенту будь-якою мовою.

Недоліки застосування нейронних мереж та штучного інтелекту:

- етичні виклики, пов'язані з штучним інтелектом, включають створення фальшивих зображень і дипфейків, що вже призвело до скандалів, таких як зображення Папи Римського Франциска, який одягнутий у пуховик Balenciaga та арешт Дональда Трампа, де використання ШІ призвело до надмірно реалістичних образів;

- авторське право стоїть перед викликом, оскільки більшість систем штучного інтелекту, включаючи Midjourney, DALL-E та інші, базуються на авторському контенті в базах даних. Отримані зображення є колажем робіт різних авторів, які не надавали згоду на використання своїх творів для навчання штучного інтелекту [2].

Підсумовуючи сказане, варто зробити висновок, що технології ШІ та нейромережі дійсно мають великий потенціал. Вони надають сучасним бібліотекам безліч можливостей створювати різноманітний та високоякісний віртуальний контент, оптимізований для своєї цільової аудиторії. Потрібно тільки бажання та час, щоб опанувати цілу низку ресурсів.

Література:

1. Божко Т., Ареф'єв В. Нейронні мережі як інструмент графічного дизайну. *Вісник КНУКІМ. Серія «Мистецтвознавство»*. 2023. № 48. С. 125–135. DOI: 10.31866/2410-1176.48.2023.282475.

2. Дьякова А. Школа бібліотечного журналіста. AI+Art: нові горизонти у творчості бібліотекаря. *YouTube*. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rqafSycYgSE> (дата звернення: 19.09.2023).

3. Чат-бот ChatGPT: можливості й загрози. *Медіамейкер*. URL: <https://mediamaker.me/chat-bot-chatgpt-shho-potribno-znaty-vydavczyam-569/> (дата звернення: 20.09.2023).

4. Ямковенко В., Тітова Л. Сервіси для роботи з графічними зображеннями на базі штучного інтелекту. *Наука. Освіта. Молодь* : зб. матеріалів XVI Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (Умань, 11 травня 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини ; за ред. О. І. Безлюдного. Умань : Візаві, 2023. С. 393–395.

5. Leonardo AI. Безкоштовна нейромережа для генерації зображення. *Знайшов*. URL: <https://tinyurl.com/2sw9zsjc> (дата звернення: 24.09.2023).

6. Midjourney – AI для генерації зображень. Як з ним працювати. *AIN.UA*. URL: <https://ain.ua/2023/02/24/shho-take-midjourney-i-yak-z-neyu-praczuvaty/> (дата звернення: 17.08.2023).

USING THE OPPORTUNITIES OF NEURAL NETWORKS AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO CREATE MEDIA CONTENT

Nataliia Chernyshenko

Private Institution of Higher Education
«Kharkiv International Medical University»

Head Librarian

ORCID iD 0000-0002-8750-6527

Abstract: *The possibilities of various neural networks as tools for creating graphic, textual, and audiovisual content are examined. Examples of combining the capabilities of different neural networks and artificial intelligence within a single library project are provided.*

Key words: *neural networks, artificial intelligence (AI), ChatGPT, graphic content, audiovisual content, media content, digital technologies.*

ВПЛИВ БІБЛІОТЕК НА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ: ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЧИТАННЯ В ПСИХОТЕРАПІЇ ТА СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТІ

Анастасія Шейко

Харківський національний медичний університет
Керівник психологічної служби

Під психологічним благополуччям ми розуміємо інтегральний і системний стан людини, що включає в себе шість основних компонентів:

- самосприйняття;
- позитивні стосунки з оточенням;
- автономія;
- керування довколишнім середовищем;
- мета життя;
- особистісне зростання.

Розглянемо кожний з цих компонентів детальніше, а також можливі проблеми, пов'язані з ними. Огляд будемо проводити на прикладі осіб юнацького віку, оскільки саме в цьому віці закладається більшість компонентів психологічного благополуччя.

Самосприйняття у психологічній літературі також називається «Я-концепцією», що набуває особливої важливості в юнацькому віці, бо є основним структурним компонентом особистості. Така концепція виступає фактором саморозвитку, психічного здоров'я та самоуправління. Самосприйняття має важливе значення в регулюванні пізнавальних процесів, керуванні поведінкою та діяльністю юнаків.

Новоутвореннями юнацького віку є відкриття власного «Я», поява життєвого плану, розвиток рефлексії та спрямованість на побудову свого життя.

Юнацький вік має відмінну характеристику – потребу в інтимно-особистісному спілкуванні, що в свою чергу є базою для розкриття таких процесів як дорослішання та психічний розвиток. Юнаки мають велику потребу в комунікації з однолітками і приділяють багато часу спілкуванню. Незадоволення потреби у спілкуванні, невміння конструктивним шляхом здолати напруження, що виникає у процесі комунікації, юнацький максималізм – все це спричиняє в юнаків виникнення міжособистісних конфліктів як наслідку фрустрації провідної потреби у спілкуванні.

Перешкоди в досягненні такої потреби проявляється через агресію, нестриманість у висловлюваннях та поведінці, образах, нестриманості емоцій, замкнутості та озлоблені.

Ми можемо назвати юнацький вік перехідним, що обумовлює наявність у ньому значущих особливостей, серед них є прагнення до самостійності, до визнання власної дорослості.

Самоконтроль в юнацькому віці є одним з показників рівня розвитку самосвідомості особистості, яка передбачає усвідомлене, вольове керування не тільки своїм психічним життям та поведінкою відповідно до самоусвідомлення, але й ментальністю, ціннісно-сисловою, потребово-мотиваційною та пізнавальною сферами. Вимоги соціуму до поведінки особистості визначають можливість самоконтролю й передбачають здатність індивіда до усвідомлення та контролю ситуації. Саме рівень розвитку самоконтролю можна назвати показником зрілості й культури особистості. Разом із самоконтролем ми можемо говорити і про контроль над довколишнім світом.

Саме соціальна ситуація розвитку юнаків визначає необхідність обирати свій життєвий шлях, здійснювати особистісне та професійне самовизначення.

Особистісне зростання являє собою постійну роботу над собою, що відбувається шляхом читання літератури, проходження різноманітних курсів, тренінгів, розвитку фізичних здібностей, вивчення етикету загалом та нетикету зокрема, що є особливо актуальним у наш час тощо.

Юність як віковий період має особливе значення у формуванні психічної стійкості особистості в подоланні критичних ситуацій.

Одним з методів подолання та профілактики вигорання, підвищення рівня психічної стійкості, а разом і загального рівня психологічного благополуччя є читання. Нижче ми розглянемо, чому саме цей метод є дієвим.

Науково доведено, що саме під час читання книжок активуються ділянки мозку, які відповідають за відчуття запахів, візуальне, аудіальне та кінестетичне сприйняття. Тобто, ми можемо сказати, що для людини, яка читає книжку, ландшафт, смак та запах, описані в ній, переходять нібито в реальність. Такого не відбувається при перегляді кіно чи проведення часу за комп'ютерними іграми. Підтвердження цієї думки знаходимо у МРТ-дослідженнях, під час яких піддослідні читали книжки.

Також слід згадати «правила гарного сну», в яких йдеться зокрема про користь читання на ніч. Екрани телевізора, комп'ютера чи

смартфона випромінюють світло, що спричиняє активність мозкової діяльності, тоді як читання навпаки сприяє заспокоєнню мозку, готуючи його до відпочинку.

Крім зазначеного вище, читання покращує когнітивні функції мозку, підвищує рівень емпатії, соціальних навичок, людяності та креативності, у нашому мозку з'являються нові нейронні зв'язки.

Варто зазначити, що література має і психотерапевтичний вплив. Читання книжок можна порівняти з медитацією, бо в такий спосіб наш мозок зосереджується на одному процесі, що особливо важливо сьогодні, у час надмірної кількості інформації. Читання допомагає розвинути чи підвищити рівень емпатії, вчить легше сприймати погляди, думки та почуття, що різняться з власними. Існує навіть такий різновид лікування словом, як бібліотерапія. За допомогою бібліотерапії можна скоригувати психічний стан людини завдяки читанню спеціально дібраної літератури. З цією метою використовують як художню, так і науково-популярну літературу. Так, наприклад, читання роману Елеонор Портер «Полліанна» може навчити позитивному мисленню, а книга «Я вмію стрибати через калюжі» Алана Маршала допомагає налаштувати хворих людей на боротьбу з труднощами.

Для того щоб перелічити усі книги, які можна використовувати у бібліотерапії, а також розкрити всю користь читання, нам знадобиться написати нову книгу. Усе це підкреслює важливість читання для збереження та підвищення рівня психологічного благополуччя людини.

THE INFLUENCE OF LIBRARIES ON PSYCHOLOGICAL WELL-BEING: STUDYING THE ROLE OF READING IN PSYCHOTHERAPY AND STRESS MANAGEMENT

Anastasia Sheiko
Kharkiv National Medical University
The head of the Psychological service

**БІБЛІОТЕКА ЛНМУ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
У ВОЄННИХ РЕАЛІЯХ:
ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЧНІ РІШЕННЯ
В РОБОТІ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ**

Іванна Шелюх

Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького
Завідувач сектору обслуговування англомовною
навчальною літературою відділу обслуговування
навчальної літератури Бібліотеки
ORCID iD 0009-0006-1073-558X

Оксана Огрєбчук

Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького
Бібліотекар 2 категорії сектору обслуговування англомовною
навчальною літературою відділу обслуговування
навчальної літератури Бібліотеки
ORCID iD 0009-0006-4491-3428

***Анотація:** В публікації висвітлено та проаналізовано роботу сектору обслуговування англомовною навчальною літературою за період з початку повномасштабного вторгнення військ РФ в Україну і до сьогодні. Метою даної статті є продемонструвати виклики і проблеми в роботі сектору, які виникли на початку воєнних дій. Також показати конструктивні зміни та нововведення, які стали відповіддю на ці виклики.*

***Ключові слова:** бібліотека медичного університету, іноземні студенти, бази даних, електронні ресурси, трансформація послуг, бібліотека під час війни, інноваційні онлайн послуги, інформаційно-освітній контент.*

Класичним та історично зумовленим завданням університетської бібліотеки завжди було накопичення, зберігання та розповсюдження інтелектуальних надбань; забезпечення постійного та безперешкодного доступу до своїх фондів задля якісного та повноцінного навчального процесу. Вона була і залишається невід'ємною частиною науково-дослідницької діяльності. Книгозбірня не втрачає своєї функціональності та значимості навіть у такий нелегкий і непередбачуваний час, який переживає Україна сьогодні. Однак, не можна твердити, що бібліотеки

не змінюються під впливом обставин, не пристосовуються до нових запитів читачів та суспільства. Тому ми поставили собі за мету продемонструвати, яким чином Бібліотека ЛНМУ імені Данила Галицького, її інфраструктура, ключові послуги та методи комунікації зі студентами трансформувалася під впливом пандемії Covid-19 та воєнних дій на прикладі сектору обслуговування англомовною навчальною літературою.

Сектор обслуговування англомовною навчальною літературою є одним із підрозділів Відділу обслуговування навчальної літератури. У структурі Бібліотеки він з'явився як відповідь на запровадження в Університеті навчання англійською мовою у 1997 році. Тоді й розпочався процес формування фонду англомовної навчальної літератури та відкриття у вересні 2002 року абонементу, який нараховував 1600 примірників і обслуговував 230 студентів-іноземців і 30 викладачів. Його основою стала література англійською мовою, зібрана на Кафедрі гістології, цитології та ембріології, яку професор О. Д. Луцик передав у відділ. Вагомий внесок у формування книжкового фонду зробили також благодійний фонд «Сейбр-Світло», співпраця з видавництвом «Elsevier», студенти-іноземці та викладачі університету. У 2007 році було відкрито читальний зал для іноземних студентів з безкоштовним Wi-Fi доступом. На сьогодні фонд налічує 18289 примірників.

Користувачами сектору обслуговування англомовною навчальною літературою Бібліотеки є студенти з країн Африки, Північної та Південної Америки, Азії та Європи, які здобувають фах на медичному, фармацевтичному та стоматологічному факультетах. Кількість іноземних здобувачів освіти з кожним роком збільшувалась. Впродовж 2002–2018 років їх кількість зросла з 230 осіб до 1092 осіб. Станом на 2019–2020 навчальний рік було нараховано 1237 студентів, 2021–2022 навчальний рік – 1589 студентів. Таке кількісне зростання іноземних студентів зумовило і поповнення фонду, вагомим джерелом якого стали також закупівлі навчальної літератури на основі кафедральних замовлень.

Ключовим завданням сектору від початку його створення було обслуговування іноземних студентів: надання необхідної навчальної літератури, задоволення інформаційно-довідкових запитів, створення комфортного для навчання простору. Бібліотекарі виконували й виконують свою роль і покладені на них функції: своєчасно та релевантно відповідають на інформаційні запити користувачів. Фаховість, готовність вчитися та вдосконалювати свої знання і навички, вміння трансформуватися та відповідати на виклики суспільства допомогли бібліотекарям сектору працювати під час епідемії Covid-19, а також у період воєнного стану.

Повномасштабне вторгнення військ РФ в Україну вплинуло на всі сфери й галузі суспільства та на роботу сектору зокрема. Переживаючи за свою безпеку і життя, Україну почали масово покидати іноземні студенти, на яких була спрямована вся діяльність сектору. З Університету, за власним бажанням, відрахувалися 586 іноземних студентів, що становило більше третини їх загальної кількості (1586 студентів). Воєнні реалії спричинили переведення навчання в онлайн формат, що зумовило трансформацію читального залу й традиційних бібліотечних послуг у віртуальні. Бібліотекарі на вимогу користувачів надавали сканописи запитуваних тем з підручників, робили підбірки електронних медичних баз даних за певними дисциплінами. Щодо абонементу, сюди навідувались студенти, які залишились в Україні, щоб повернути і позичити навчальні посібники.

Чимало фонду було втрачено, так як студенти, виїжджаючи поспіхом з України, не повернули свої бібліотечні борги. Згодом бібліотекарі налагодили із ними комунікацію онлайн та за посередництвом їхніх представників в Україні, що дозволило частково віднайти та повернути втрачені підручники й посібники. Крім цього було розроблено алгоритм, за яким студенти-боржники, компенсували вартість втраченої ними навчальної літератури. Це дозволить в майбутньому здійснити закупівлю нової літератури і відновити фонд.

Незважаючи на воєнний стан, сектор функціонує повноцінно, відповідаючи на нові виклики, знаходячи можливості та шляхи допомоги студентам у навчальному процесі. На зміну традиційним формам бібліотечного обслуговування прийшли інноваційні. Бібліотека займає свою нішу та утверджується у віртуальному інформаційному просторі.

Працівники сектору надають студентам віртуальні довідки через соціальні мережі (Facebook, Instagram, Telegram) та електронну пошту, готують віртуальні тематичні виставки (<https://library.meduniv.lviv.ua/chyitalnyy-zal>), регулярно створюють інформаційно-освітній контент для соцмереж (Facebook, Instagram, Telegram).

Бібліотека, окрім традиційних друкованих ресурсів, надає доступ до, як ніколи, актуальних новітніх джерел інформації – електронних медичних баз даних. Активно співпрацює з іноземними розробниками онлайн-платформ (BMJ, Springer Nature, EBSCO Health, AMBOSS, ekg.training, Wolters Kluwer, Capsule, Thieme, GIDEON). Працівники сектору координують доступи до баз даних, моніторячи їхню актуальність. Ведуть переговори з менеджерами компаній щодо продовження термінів діючих доступів та отримання нових. Таким чином залишаючись надійною опорою студентів у навчальному процесі.

В червні 2019 року ЛНМУ імені Данила Галицького на 2 роки оплатив 20 доступів до онлайн-платформи для підготовки до USMLE. Також було придбано друковані посібники USMLE Step 1, 2, 3. United States Medical Licensing Examination – це тестування для медичного персоналу та медичних студентів, які бажають отримати ліцензію на медичну практику в США. USMLE оцінює здатність лікаря застосовувати на практиці знання, концепції та принципи, а також продемонструвати основні навички догляду за пацієнтом. Тестування складається з трьох частин, кожна з яких доповнює іншу і є необхідною для отримання ліцензії. У Бібліотеці були проведені воркшопи для українських та іноземних студентів, на яких представник компанії в Україні розповів про особливості та специфіку платформи, її наповнення та спектр функціональних можливостей. Використання платформи було можливе з комп'ютерного залу Відділу обслуговування навчальної літератури Бібліотеки та з англomовного читального залу.

У 2022 році завдяки співпраці дирекції Бібліотеки з представниками компанії AMBOSS Університет отримав безкоштовний доступ до платформи AMBOSS. Працівникам сектору було доручено інформування та популяризацію даного онлайн ресурсу серед студентів. Платформа AMBOSS містить матеріали для підготовки до USMLE. Перевагою цього ресурсу є те, що його можна використовувати віддалено. AMBOSS є популярною медичною освітньою базою даних, якою із задоволенням користуються студенти для поглиблення знань і підготовки до занять та викладачі Університету для контролю знань студентів.

ЛНМУ імені Данила Галицького першим в Україні отримав доступ до освітньої платформи ekg.training. Ekg.training – це найбільша онлайн-платформа підвищення кваліфікації з електрокардіографії (ЕКГ). Ресурс містить навчальні відео з вправами, щотижневі онлайн-конференції з розбором цікавих клінічних випадків і опитування, завдяки яким можна навчитися розуміти й оцінювати електрокардіограми, а також правильно їх інтерпретувати в клінічному контексті.

Однією з перших медичних платформ, до яких Університет отримав безкоштовний доступ, була Capsule Clinical Learning. Платформу вже використовують понад 60 медичних закладів і нею користуються тисячі студентів по всьому світу для поглиблення медичних знань та покращення навичок прийняття правильних діагностичних рішень. Capsule містить понад 700 реалістичних сценаріїв та 3700 запитань, написаних та відредагованих провідними британськими медичними викладачами та лікарями. Ресурс можна використовувати в освітньому процесі для перевірки знань студента та для набуття навичок швидкого прийняття рішень.

Бібліотекарі сектору проводять навчально-інформаційні вебінари на платформі Zoom щодо переваг і можливостей онлайн ресурсів та стаціонарно консультують студентів і викладачів Університету щодо користування базами даних.

Студентам та співробітникам Університету з початку повномасштабного вторгнення було надано доступ до нових баз даних: Capsule; OERSI; Science Direct, Researcher Discovery, SciVal, Funding Institutional, Researcher Academy, Mandeley від компанії Elsevier; Coursera; BossDiscovery від Goethe-Institut Ukraine; Ukraine Global Faculty. Продовжено термін до діючих доступів: AMBOSS; Research4Life; Bentham Science.

Додатковим і безсумнівно корисним електронним джерелом навчальних матеріалів для студентів є також ресурси вільного доступу, користування якими не потребує ліцензійних угод та передплати. Дозволено вільне використання, поширення та відтворення з науковою та навчальною метою, за умови правильного цитування тексту оригіналу. Працівники сектору регулярно здійснюють пошук, відбір і впорядкування матеріалів за дисциплінами та видами (<https://library.meduniv.lviv.ua/elektronni-resursi>). Студентам такі підбірки суттєво полегшують та пришвидшують пошук необхідної інформації, а також підвищують ефективність навчання.

Водночас характеристика трансформації сектору у час війни була би неповною без погляду на його діяльність очима студентів. З цією метою працівники сектору обслуговування англomовною навчальною літературою провели анкетування в онлайн та офлайн форматі, у якому взяли участь іноземні студенти (2–6 років навчання).

Обставини епідемії та військових дій спричинили зміщення акцентів у діяльності Бібліотеки в бік розширення електронних сервісів. Тому однією із ключових цілей опитування було з'ясувати чи традиційні послуги (наприклад видача паперових книг та відвідування читального залу) і досі важливі для студентів. Яке місце займають онлайн-сервіси та які саме їхні види є пріоритетними для користувачів. Результати анкетування свідчать, що для читачів сектору бібліотечні друковані видання, безсумнівно, залишаються засобом навчання. Використання читального залу вважають «надзвичайно важливим» для себе 61 % опитаних, а «дуже важливим» – інші 39 %. Запозичання книг у абонементі виявилось «важливим». Із бібліотечної інфраструктури студенти найбільше цінують вільний доступ до Wi-Fi. Натомість можливості фотокопіювання та наявність комп'ютерів і принтерів не є значущими лиш для невеликої категорії опитуваних (22 % та 13 % відповідно). Водночас ставлення студентів до електронних ресурсів та послуг

дещо різняться. Усі чотири напрями діяльності бібліотеки (вебсайт, тематичний онлайн пошук літератури, інформативні дописи у соціальних мережах та навчально-ознайомчі вебінари) мають переважаючу кількість ствердних відповідей щодо їх важливості.

Анкетування також мало на меті з'ясувати, як студенти оцінюють робочу атмосферу та кваліфікованість працівників та як це впливає на загальне ставлення студентів до Бібліотеки. Для цього учасників опитування просили оцінити роботу персоналу за критеріями професіоналізму та відношення до відвідувачів і вказати, чи відчувають вони бар'єри у доступі до фондів чи послуг – на що отримано виключно позитивні відповіді.

Один із аспектів бібліотечної діяльності, що постійно потребує удосконалення – це засоби комунікації із читачем, донесення до нього важливої інформації та отримання зворотного зв'язку. У ході анкетування ми спробували дослідити, які способи інформування є ефективними серед студентів і як часто студенти відвідують сторінку Бібліотеки в соціальних мережах. Як випливає із результатів, найчастіше читачі дізнаються про діяльність Бібліотеки від інших студентів (61 %), через соціальні платформи (30 %) та дошку оголошень (26 %), та рідше користуються офіційною вебсторінкою Бібліотеки (8,7 %). Незважаючи на це, соціальні мережі Бібліотеки є достатньо популярними серед студентів – 77,1 % опитаних ним користуються (з них 36,3 % відвідують інтернет платформи регулярно або ж декілька разів на тиждень, а 40,8 % – раз на місяць або й рідше).

Врешті, очевидне зацікавлення викликає запитання обізнаності студентів щодо доступних баз даних та частоти їх використання з навчальною метою. Із переліку запропонованих у анкеті баз даних, частина виявилися маловідомою. Це зумовлено тим, що студенти користуються іншими базами даних, які вже вивчені та апробовані у їхньому оточенні. Тому на майбутніх навчально-ознайомчих вебінарах працівники сектору акцентуватимуть увагу студентів на малозатребуваних електронних ресурсах. Більшість студентів знали або користувались такими базами даних: Scopus, Thieme, Springer Nature, Bentham Science та Capsule. На частковий рівень обізнаності читачів із усім спектром доступних баз даних вказують і відповіді на запитання «До яких баз даних Ви хотіли б отримати доступ?», де студенти переважно вказували уже доступні ресурси. Тому очевидно є потреба у збільшенні комунікації з читачами та їх ширше інформування через соціальні мережі та вебінари.

Отже, незважаючи на хаос та страхітливу невідомість перших днів війни, навчальний процес у ЛНМУ імені Данила Галицького

не припинявся, тож і Бібліотека та один із вагомих її підрозділів, сектор обслуговування англomовною літературою, не закривали своїх дверей перед студентами, викладачами та науковцями. В умовах воєнного стану сектор продовжував виконувати функції та покладені на нього завдання. Трансформуючи і реконфігуруючи свою діяльність та залишаючись опорою навчального та науково-дослідницького процесу, бібліотекарі знаходили альтернативні шляхи та новітні навчальні ресурси. Було налагоджено співпрацю з численними менеджерами міжнародних компаній-розробників медичних баз даних. Надано безкоштовний доступ до них усім здобувачам освіти та професорсько-викладацькому складу. Вектор роботи сектору суттєво змістився в онлайн простір. Зросла комунікація зі студентами через соціальні мережі. Постійно відбувається популяризація бібліотечних фондів. Бібліотека робить вагомий внесок у перемогу та відродження України.

LIBRARY OF DANYLO HALYTSKY LNMU IN THE WAR REALITIES: CHALLENGES AND STRATEGIC SOLUTIONS IN WORKING WITH FOREIGN STUDENTS

Ivanna Sheliukh

Danylo Halytsky National Medical University in Lviv
Head of the Science Literature Department
ORCID iD 0009-0006-1073-558X

Oksana Ohrebchuk

Danylo Halytsky National Medical University in Lviv
Librarian of the Science Literature Department
ORCID iD 0009-0006-4491-3428

Abstract: *The publication highlights and analyzes the work of the Science Literature Department from the beginning of the full-scale invasion of Ukraine by Russian troops to the present day. The purpose of this article is to demonstrate the challenges and problems in the work of the Science literature department that arose at the beginning of hostilities. Also to show the constructive changes and innovations that have become a response to these challenges.*

Key words: *medical university library, foreign students, databases, electronic resources, services transformation, library during the war, innovative online services, information and educational content.*

Наукове видання

**БІБЛІОТЕКИ І СУСПІЛЬСТВО:
РУХ У ЧАСІ ТА ПРОСТОРІ**

Матеріали V науково-практичної конференції
з міжнародною участю

Харків, 24-25 жовтня 2023 року

Редакційна колегія: Киричок Ірина Василівна
Павленко Тетяна Борисівна
Куц Ольга Володимирівна

Комп'ютерний набір: Куц Ольга Володимирівна

Формат А5 60 x 84/16. Ум. друк. арк. 7,1
Папір офсетний. Зам. № 23-34345

ХНМУ
пр. Науки. 4, м. Харків, 61022

Свідоцтво про внесення суб'єктів видавничої справи до Державного реєстру видавництв,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серії ДК № 3242 від 18.07.2008 р.